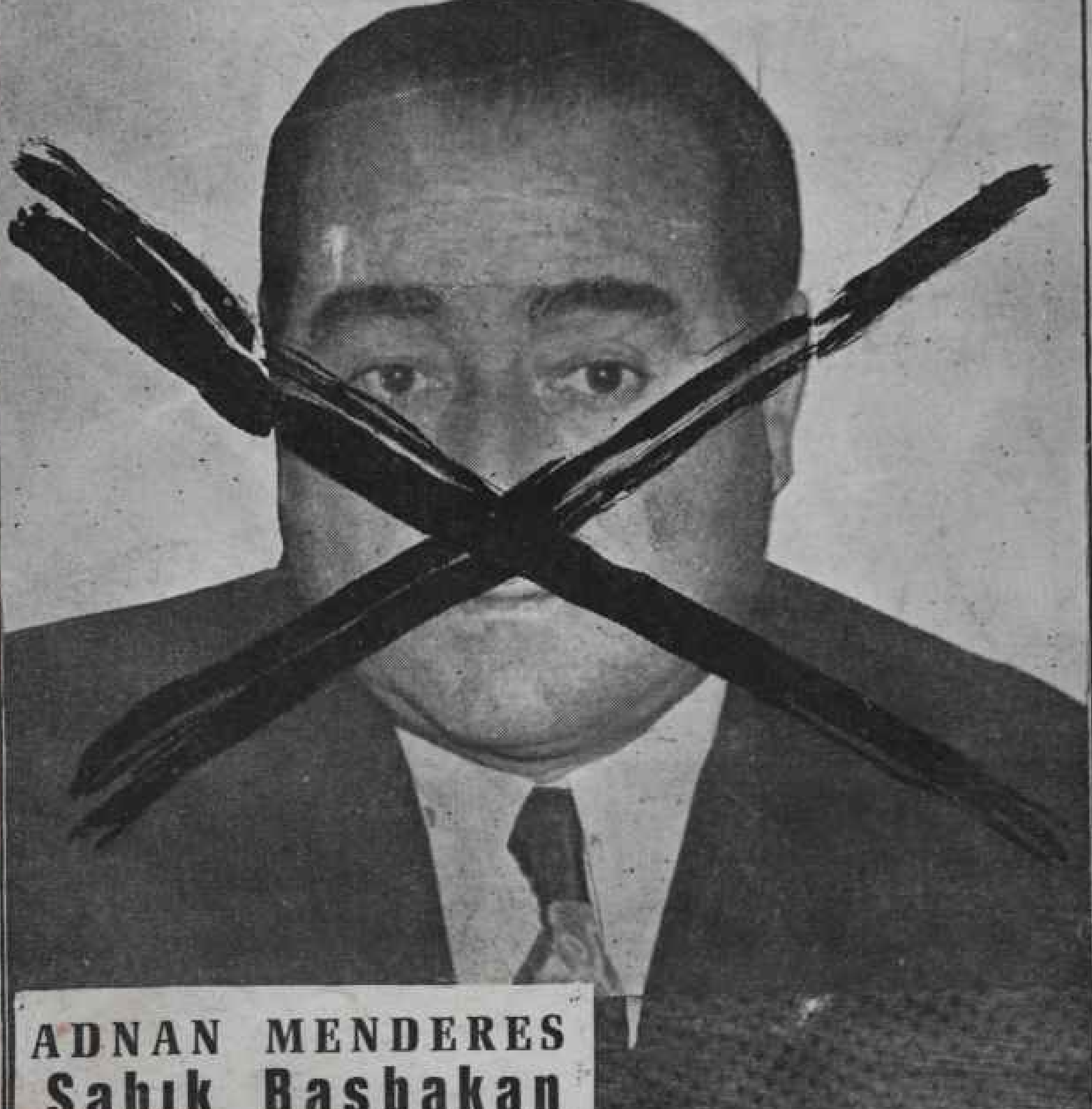
30 MAYIS 1960 SAYI: 301

Bütün Hâdiselerin Hikâyesi

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

ADNAN MENDERES
Sabık Başbakan

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl : 6, Cilt : XVIII, Sayı : 301

Yazı işleri :
Riizgarh Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : *18992 P. K.* 582 - *Ankara*

«

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221

*

İstanbul Bürosu
Cagaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel: 27 12 07

•

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı islerini fiilen Hare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür:
TURHAN

*

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe :
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
MübinTOKER

*

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	52.00 lira

*

İlan şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak : 780 lira
(İlan münderecatından mes'ullyet kabul edilmez)

*

İlân isleri :
Telefon : 15231

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Telefon : 15221
Basıldığı Tarik : 29.5.1960
Fiyatı 125 Kuruş

Kapak resmimiz

Adnan Menderes

Eden bulur

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Dört haftalık zaruri sessizlik devresi bugün sona eriyor. Bu, sona eren pek çok şeyin sadece bir tanesidir. Memleketin önünde açılan yeni, pembe renkli İstikbal bütün geçmiş acıları, elemleri unutturacak kadar parlak olmasaydı söylenecek buruk sözler bulunabilirdi. Fakat şu anda bu mecmuayı hazırlayanların yüreğinde sadece coşkunluk, sadece neşe, sadece sevinç vardır ve herkes şevk içinde siz okuyucularımıza tekrar hitap edebilmenin zevkini doya doya çıkarmaktadır.

Bu ayın ortasında tam altı yıl oldu ki AKİS memleketin 1 numaralı siyasi mecmuası olarak yayın hayatındadır. Hâdiselerle dolu altı yıl.. Hapsedilen sayısız yazar, ödenen muazzam miktarda para cezası, defalarla ve aylarla kapatılanlar. Ama itiraf ederiz ki son "sessiz şekilde sessizliğe mahkûmiyet" hiç başımıza gelmemişti. Kapatılmış bulunduğumuzu açıklamak yasak edildi! Çıkmadığımız ilk hafta binlerle okurumuz telefon ederek niçin çıkmadığımızı sordular. Kapatılmış bulduğumuzu açıklayamayacağımıza göre bu mukadder sualin cevabını daha önce kendi aramızda araştırdık. Öyle bir cevap peşindeydik ki hem suali soran ne dediğimizi anlasın, hem de biz yeniden suçlu mevkiine düşmeyelim. AKİS okuyucularnın senelerden beri daima "zekâ ışığı altında" mecmualarını okumak âdetini edinmiş bulunmaları işimizi kolaylaştırdı. "AKİS neden çıkmadı?" diyen ilk okuyucumuza hayret dolu bir sesle "Aa.. Bu hafta çıkarmayı unutmuşuz!" cevabım verdik. Okuyucularımız ekseriya bir tatlı kahkaha attılar ve "An Anladım.." diye telefonu kapattılar. Mecmuamızın son macerasının hikâyesini bu hafta iç sayfalarda okuyacağınız için burada tafsilât vermeye lüzum görmüyoruz. Meşhur Tahkikat Komisyonu sadece AKİS'İ kapatmakla kalmadı. Bu sefer, AKİS'in kapatıldığının yazılmasını, söylenmesini, duyurulmasını da yasak etti. Niçin kapattılar ? Bugün dahi meçhulümüzdür. Sadece "Kapattık!" dediler. Ne kadar müddetçe kapattılar? Anlaşılıyor ki kendileri yuvarlanıp gidinceye kadar kapatmışlar. Gerçi bunu anlamadık değil ama, söyleselerdi memnun olurduk. AKİS'İ kapattılar, AKİS'in basıldığı matbaayı kapattılar, mecmuanın sahibi ve yazı işleri müdürü Kurtul Altuğu hapsettiler, AKIS'te kim çalışıyorsa hepsini -bir istisnasıyla- celbederek saatlerle isticvap ettiler, İstanbul muhabirimizi yaka paça getirttiler, arasında üç de milletvekili bulunan bir heyet marifetiyle bir defa idarehaneyi, bir defa matbaayı bastılar, odaların kilitlerini kırarak aramalar yaptılar. Göz mü korkutmak istiyorlardı, melanetimizin delillerini mi arıyorlardı? Öğrenemedik gitti. Bütün gayretleri bir tek isim etrafında düğümleniyordu: Metin Toker! İşin eğlenceli tarafı, yukarda bahsedilen o tek istisna kim oldu bilir misiniz? Metin Toker!

*

Bu hafta AKİS bütün sayfaları YURTTA OLUP BITENLER'e tahsis edilmiş halde çıkıyor.. Doğrusu istenilirse son bir aydır cereyan eden hâdiselerin bilinmeyen her tarafını en geniş şekilde okuyucularımıza vermeyi, mutad diğer sayfalarımızı hazırlamaya tercih ettik. Bu bakımdan o kısımların meraklı ve devamlı okuyucularından özür dileriz. AKİS'in bu sayısı yasak edilmiş haftaların bir bilançosu sayılsın. Zaten mecmuanın yeni bir sayısı bu hafta içinde perşembe günü satışa çıkarılacak ve bundan böyle AKİS mutad şekilde hafta arasında, fakat çarşamba değil de artık perşembe günleri Türkiyenin her yanında okuyucularının eline geçecektir. Böylece normal düzen tekrar kurulmuş olacak ve AKİS'in tiryakileri mecmualarına kavuşacaklardır.

YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda son hadiselerin en geniş şekilde ve hiç bir yerde bulunmayan tafsilatıyla anlatıldığını göreceksiniz. Mecmuamız kapalı olduğu halde bütün AKİS mensupları vazifeleri başında kalmışlardır. AKİS'in bu sayısının hususiyeti şudur: Tahkikat Komisyonunun faaliyetini bu komisyon tarafından evvelâ isticvap, sonra tevkif edilmiş olan Kurtul Altuğ anlatmaktadır. İstanbul nümayişleri bu toplantıların faal bir mensubu olan İstanbul muhabirimiz Egemen Bostancının intihalarıdır. Ankara hadiseleri her gün saat 17.30 da Atatürk Bulvarında Islakla Gazi Osman Paşa marşım çalma] âdetini edinen Atilla Bartınlıoğlunun kalemindendir. Türk Ordusunun asil hareketinin hikâyesi ise Metin Tokerin yerinde müşahedeleridir.

İşte bu hususiyetleri dolayısıyladır ki AKİS'in bu sayısı 100 bin adet olarak basılmıştır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt : XVIII, Sayı ; 301

AKİS

30 Mayıs 1960

HAFTALIK AKTÜÂLİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Hikayenin sonu

27 Mayıs 1960 sabahı -günlerden cumaydı- Ankara 32394 numaralı telefon çaldığında saat dördü gösteriyordu. Heyecanlı bir kadm sesi:

" — Metin beyle mi görülüyorum?" diye sordu.

Metin Toker uykulu bir sesle "Evet, benim" dedi. Telefondaki ses:

"-Askerî birlikler Çankayayı zaptettiler. Reisicumhur ve Koral - tan tefkif olundular. Haberiniz var mı?" diye devam etti.

Bu saatte bu neviden telefonlara ziyadesiyle alışık bir insanın umursamazlığı içinde Metin Toker:

"- Öyle mi?Hayır, haberim yok.. Duymamıştım" dedi.

Telefondaki ses devam etti:

"-İhtillal oldu ve hükümet dev- *rildi"* Metin Tokerin uykulu sesi sordu:

— Siz kimsiniz, hanımefendi?"

Cevap, beklenen cevap oldu:

"- Bir vatandaşınızım...

(Metin Toker telefonu kapadıktan sonra' salona dönüp yattı ye dudaklarının arasından "Deli karı!" diye mırıldandı. Fakat bir çeyrek saat geçmişti ki telefon yeniden çaldı. Metin Toker aynı uykulu sesle:

"- Efendim " dedi

Hattın Öbür ucunda gene bir kadın vardı. Ama bu defa ses tanıdık

"— Ben Leylâ Çambel Metin bey.."

Leylâ Çambel konuşmasının geri kalan kısmının yarısını fransızca, yarısını ingilizce olarak yaptı. Leylâ Çambelin Atatürk Bulvarı üzerindeki evinin önünden tanklar Çankayaya doğru çıkmışlardı. Koraltanın tevkif olunduğu muhakkaktı. Bayarın da yakalandığı bildirilmişti. **Demokrat i**ktidar devrilmişti. Leylâ Çambel "Mutlu olsun.. Kutlu olsun.." diyerek sözlerini bitirdi. Gerçi Demokrat iktidar devrildiğine göre Leylâ Çambelin telefonları dinleyenlerin anlamaları için niçin fransızca ve ingilizce konuşmaya lüzum hissettiğni Metin Toker pek anlamadı âma Alman Ajansının Türkiye muhabiri olan meslekdaşının daima doğru haber aldığını bildiğinden kalkmayı tercih etti. Yatak odasının penceresinden dışarı baktığında hem kendi evinin,hem de İsmet İnönünün oturduğu yandaki evin süngülü tüfek taşıyan askerler tarafından kordon altına alınmış bulunduğunu gördü ve sokakta bir general ile bir yarbayın dolaştıklarını farketti. Yarım dakika içinde giyinerek bahçeye bakan mutfak kapısından dışarı çıktı. İki ev arasında bahçeden gecen bir yol vardı. Fakat dışarıya adımınıl atmıştı ki evin arkasında bekleyen genç bir Harbiyelinin tabanca namlusuyla burun buruna geldi. Genç Harbiyeli "Gir içeri.. Yasak.." dedi. Sonra bir an baktı ve tabancasını indirerek "Afedersiniz, tanımadım.. Buyrun" diye devam etti. Bu sırada sokaktaki Tuığgeneral İsmet İnönünün evininn bahçesine girmiş, Metin Tokere doğ**ru** geliyordu. Metin Toker "Hayrola Paşam" diye sordu. Tuğgeneral adının Gani Paşa olduğunu, İnönünün evinin emniyetini sağlamakla vazifeli bulunduğunu, Ordunun idareyi ele aldığını bildirdi. Verdiği malûmata göre askeri birlikler saat üçte harekete geçmişlerdi. Bayâr ve Koraltan tevkif olunmuşlardı. Alınan tertibat icabı daha harekete geçilmeden, ilk iş olarak İnönünün evinin emniyeti sağlanmıştı. Her şey yolundaydı. Metin Toker "Paşayı uyandırıp haberdar edeyim" dedi. Gani Paşa İşlerin yolunda gittiğinden öylesine emindi ki itiraz etti:

"— Hiç rahatsız etmeyin, Metin bey.. Ne zaman kalkarlarsa kendilerine o zaman arzederiz.."

Orgeneral Cemal Gürsel basın mensuplarıyla

Tarihî vazife

Genç Harbiyeliler

Emniyet tertibatına memur edilmiş bulunanlar Harbiye ve Yedek Subay Okulunun genç talebeleri, yani tam bir ay evvel istanbul Üniversitesinin bahçesinde Menderes rejimine karşı ayaklanmış olanların nesildaşlarıydı. Hepsi çakı gibiydiler ve oynadıkları tarihî rolün azametini omuzlarında hissettikleri anlaşılıyordu. İnönünün evini beklemeye memur edildiklerinden okullarından diğer birliklere nazaran onbeş dakika evvel, saat 3.45 de hareket etmişlerdi Kendilerine takip edilecek yol olacak Anıt Kabirin altından geçen toprak yol 'gösterilmişti. Bunun sebebi yol üzerinde polis karakolu bulunmamağıydı. Zira Örfi İdarenin sokağa çıkma yasağı saat dörtte bitiyordu ve askerî vasıtalar içinde Harbiye talebelerinin silâhlı olarak nakle-

Haftanın içinden

Bugünkü Vazifemiz

Metin TOKER

Onbeş seneden beri üçüncü defadır ki Türkiyede, dünya tarihine geçecek hayret uyandıracı bir hâdise cereyan ediyor. Bir hâdise ki en ileri bilinen cemiyetler içinde eşi pek azdır. Bunun tek izahı, cemiyetimiz arzuladığımız kadar ileri olmasa da milletimizin hakikaten büyük millet olmasıdır.

Sene 1945. Elinde mutlak kudret tutan bir diktatör,' {kendiliğinden, tek partili sistemden çok partili sisteme geçmek ve kaderini millet iradesine terketmek kararını vatandaşlarına ilân ediyor. Diktatör, bir gecekondu diktatör değil. Kuvveti herkes tarafından bilinen bir ordu gözünün içine bakıyor. En yüksek generalinden en küçük subayına, bütün komuta heyeti ilk işaretinde ondan yana taraf tutmaya hazır. Zira adam vatanı elleriyle kurtarmış olanlardan biri.

Sene 1950. Millet, iradesini belli ediyor ve ömrünün otuz yık en yüksek mevkilerde geçmiş, kuvvet sahibi, kudret sahibi diktatör kalbinde esefin zerresini taşımaksızın makamını yeni sahibine devrediyor. Diktatör o makama pamuk tarlasından gelmiş de değil.. Elinde kılıç, bileğinin hakkıyla oturmuş, sayısız hizmetler yapmış. Buna rağmen milleti kendisini kusurlu, rakiplerini daha ehliyetli bulmuş. "Demokrasinin icabı budur" diyor ve kendisine yapılan en göz kamaştırıcı tekliflere dönüp bakmaksızın muhalefet safına geçiyor. Niyeti mücadelesine devam etmek, milletine hakiki değerini göstermektir. Ama 1950 mucizesinin tek mimari o değildir. Dört, beş sene müddetle milleti. Demokrasi sahasında en ufak bir tecrübesi bulunmadığa' halde olgunluğun en mükemmel numunesini vermiş, iktidarıyla Ve Muhalefetiyle parlak bir imtihan geçirmiştir. Sinirlerin gerildiği, ihtiyatsız politikacıların söz sahibi olduğu günler gelip geçmiş, fakat her şey daima tatlıya bağlanabil miştir. Bunu sağlamak için İktidar ileri gelenleri hiddetlerinden, Muhalefet ileri gelenleri infiallerinden fedakârlık yapmışlar, elbirliğiyle dâvayı yürütmüşlerdir.

Şimdi, 1960 yılının bu güzel baharında dünya tarihine millet olarak yeni bir mucize ilâve etmiş bulunuyoruz. Türk Ordusu tam zamanında ve son derece "kesin tarzda müdahaleyle memleketi bir felâketin eşiğinden geri çevirmiştir. Hâdisenin bu tarafının fevkalâdeliği yoktur. Orduların vazifesi zaten budur. Ama müdahalenin mucip sebepleri ve cereyan şekli, kurulan idarenin ilk icraatı Türk milletinin onbeş sene içinde üçüncü harikulade hareketini başarmak üzere bulunduğunu göstermektedir. Eğer millet olarak 1945 ve 1950 deki olgunluğumuzu 1960 da tekrarlayabilirsek cemiyetimizin de hakikaten en ileri seviyeye erişmiş olduğunun parlak delilini dünyaya göstermiş sayılacağız. Bu, hepimizin omuzlarımıza büyük bir vazife yüklemektedir. Büyük, ama büyüklüğü nisbetinde şerefli bir vazife..

Evvelâ, hareketin adını koymak lâzımdır. 27 Mayıs Hareketi bir askeri ihtilâldir. Askeri ihtilâller ziyadesiyle emniyet vermezler. Zira bunların büyük bir ekseriyeti hayatlarını dejenere olarak tamamlamışlar, kötü diktatörlüklere yol açmışlar, milletlerine ıstıraptan başka şey sağlamamışlardır. Türk milleti şöhreti bu olan bir hareketi başarıya ve saadete ulaştırdığı takdirde sadece bugün için değil, bütün tarih içinde şereflerin en büyüğünü kazanmış olacaktır. Bunu ümit ettirecek bütün sebeplerin mevcudiyeti bizlere yeni vazifemizi göstermektedir.

27 Mayıs Hareketi meşruiyet yoluyla kurulmasına rağmen gayrımeşru bir fiilî iidare haline düşmüş Menderes rejimine karşı meşru bir fiili idarenin kurulması hareketidir. İhtilâlin insanı hayrete boğan mükemmellik Ve sükûnet içinde cereyan etmesi, hemen hiç kan dökülmemesi elbette onu hazırlayanların maharetiyle sıkısıkıyn alakalıdır. Ancak asıl sebep Türk Ordusunun, Türk milleti tarafından arzulanan bir ideali tahakkuk ettirmesidir. Daha hadisenin vukuu günü Türkiyenin her tarafında muazzam kitlelerin hem tam emniyet, hem de görülmemiş sevinç içinde sokaklarda bayram yapmaya başlamasının tek izahı budur. Türk Ordusu hedeflerini en âçık şekilde ortaya koyarak bir kurtuluş hareketinin sonunu getirmiş.Türk gençliğinin kan akıtarak açtığı savaşın ilk safhasını kati zafere kavuşturmuş. 27 Mayıs Hareketinin gönüllere ümit veren taarafı budur. İhtilali yapanlar, milletlerinin hakiki arzularını iyi anlamış, onlara doğru teşhis koymuş bulunduklarını daha ilk tebliğlerinde ispat etmişlerdir. Pek çok kimse hayal içinde yüzer ve Menderesin dürüst seçim yapabileceği rüyasıyla avunurken Türk Ordusu sabık Başbakanın hakiki gayesini anlamış ve Türk Gençliği gibi kendisinin de politikacılarımızın çok önünde bulunduğunu göstermiştir.

Şimdi, bir endişenin zerresinin yüreklere düşmediğini iddia etmek yersizdir. Askeri ihtilâller çok zaman böyle iyi niyetlerle başlar, en iyi niyetliler ancak aradan vakit geçince dâvalarım unuturlar ve milletlerinin hakiki arzularını bir tarafa iterek koltuk sıcaklığının rehavetine kendilerini terkederler. Bugün Türkiyede, böyle bir ihtimali pek uzak ihtimal saydıracak bir kaç şahsi sebep vardır. Yeni idarenin başındaki zat imtihanını vermiş bir vatanseverdir. Hareketin motörü mevkiinde bulunan genç subaylar öyle bir muhitin çocuklarıdır ki milletleriyle daimi temas halini muhafaza edeceklerdir. Sonra, bir "İnönü faktörü" mevcuttur ki Demokrasimizin büyük teminatı vasfını dün nasıl taşıyorsa, bugün de, yarın da taşıyacaktır. Ama asıl emniyet veren nokta şudur: Türk milleti Demokrasiye âşık olduğunu, o rejimi mutlaka gerçekleştirmek niyet ve kararında bulunduğunu kesin şekilde ortaya koymuştur. Biz bu azmimizi ve mücadele kudretimizi muhafaza ettikçe bugün kurulan idareye karşı en samimi, en yakın, en sıcak hislerle yardımcı olmamız dâvanın bir an evvel tahakkukunun tek çaresidir. İdareler bazen ihtiyarları dışında hoşlanmadıkları yollara sürüklenirler. Eğer biz vatandaşlar, kendi aramızdaki kopmuş kardeşlik bağlarını en kısa zamanda kurabilir ve yeni idarenin etrafında dürüst seçimlerin tahakkukunu bekleyerek kenetlenirsek, meşru ihtiraslarımızı dahi seçim gününe saklarsak cemiyetimiz bir kaç ay içinde bir asırlık mesafe kateder ve rüyalarımızdaki Türkiye en kısa zamanda gerçekleşir.

ditmeleri şüpheyi celbedebilirdi. Ordudan pirelenen Menderes hükümeti Dr. Namık Gedik vasıtasıyla polis kuvvetlerine bir emir vermişti. Dr. Gedik, ve yâr-i vefakârı Emniyet Umum Müdürü Cemal Göktan -halen Harbiyede mevkufturlar- polislere bir ordu ayaklanması karşısında sufaylar vurulup öldürüldüğü takdirde erlerin kendiliklerinden dağılacağını bildirmişlerdi. Polis, hükümetin bir nevi casusu haline getiriliyordu. Tabii, Türk polisi içinde şerefini muhafaza edenlerin böyle bir emre itaatleri bahis mevzuu bile değildi. Ama, Dr. Gedik ile Göktanın zihniyetleri buydu.

Plân mucibince birlik Tandoğan meydanının kenarından kıvrılarak İnönünün Ayten sokaktaki evinin' civarına gelmişti. Evin tam karşısı o kadarlık dahi kabadayılık yapmamış ve silâhını hemen uzatmıştı, Harbiyeliler silâhtan tecrit edilmiş biçareleri almışlar ve İnönünün evinin karşısındaki duvarın, kenarına çökertmişle! di. Yarbay, başlarına makineli tabanca taşıyan bir genci bırakmıştı. Daha sonra, civarda vazifeli iki resmi polis daha arkadaşlarına katılmışlar ve kafile büyümüştü.

Tuğgeneral Gani Güvener, Metin Tokere kendisinin vaktiyle, İnönünün Cumhurbaşkanlığı zamanında Muhafız kıta komutanlığı yaptığını bildirdi. İki evin etrafında genç talebeler dikkat kesilmişlerdi. Metin Toker İnönünün evinin zilini uzun uzun çaldı, fakat içerdekilere işittiremedi. Cebinde evin anahtarı vardı. Onu denedi. Fakat kapı arkadan zincirlenmişti. Açılmadı. Saat dört buçuktu. İsmet İnönü, frenklerin tabiriyle "doğrularin uykusu" denilen sakla ve rahat, huzur içinde bir uykudaydı. Metin Toker kendi evine döndü, yıkandı, traş oldu, giyindi.

İsmet İnönü evinin balkonunda
Herşey hürriyet için

sında, gözcü vaziyetinde bir polis görülmüştü. Talebelere komuta eden topçu yarbayı doğruca polisin üzerine yürümüş ve tabancasını istemişti. Polis, kuzugibi ve bir şey *sormaya* dahi lüzum görmeksizin tabancasını uzatmış, arkadaşlarının da İnönünün evi yanına park edilmiş gri Chevrolet'in içinde uyuduklarını bildirmişti. Bunun üzerine yarbay arabaya gitmiş, kapıyı açmış, yatan iki sivilden kim olduklarını sormuştu. Sivillerden biri polis olduklarını söylemiş, bunun üzerine yarbay onlardan da tabancalarını istemişti. Araba Uşak hâdiselerinden beri Dr. Gedik ile Göktan tarafından İnönüyü daimi surette takiple vazifeli polis arabalarından biriydi. Memurlardan birincisi tabancasını vermek istememiş, direnmişti. Bunun üzerine yarbay "Seni şimdi vurdururum" demiş. İnönünün takipçisi derhal yola gelmişti. Arkada-

İnönü haber alıyor .

İşte bu sıradadır ki 32394 numaralı telefon bir defa daha çaldı. Hattın öbür ucundaki Mevhibe İnönüydü. Vaziyetten telefonla haberdar edilen Turban Feyzioğlu telefonun sesini duyurabilmişti. Feyzioğlu hâdiseleri İnönünün eşine kısaca nakletmişti. Mevhibe İnönü sormuştu: "Paşayı uyandırayım mı?". C.H.P. nin genç milletvekili Paşanın ne sudan sebeplerle rahatından edildiğini gayet İyi bildiğinden gülmüş ve:

"— Aman, bu sefer uyandırmayıp ta ne zaman uyandıralım" demişti. Bunun üzerine Mevhibe İnönü yandaki eve telefon edip Metin Tokeri çağırmayı tercih etmişti.

İsmet İnönü hâdiseleri büyük bir sükûnetle dinledi. Sorduğu ilk sual "Ordu vaziyete nerelerde, ne derece hâkimdir?" suali oldu. Metin Toker İstanbul Radyosunun bir müddetten beri neşriyata başladığını ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin tebliğini okuduğunu, General Gani Güvenerin bildirdiğine göre de Ankarada durumun sükûnete kavuştuğunu söyledi. Fakat Ankara Radyosunda arıza vardı ve Ankara Radyosu henüz neşriyata başlamamıştı. İnönü müteakiben harekâtı kimin idare ettiğini öğrenmek istedi. Bu hususta kafi bir şey bilinmiyordu. Harekât büyük bir itinayla, fakat en kalın sır perdesi içinde hazırlanmıştı ve kimse fazla bir şeyden haberdar değildi. Ordunun genç subayları Öyle bir teşkilât ağı örmüşlerdi ki bir ucu kopârsa ağın tamamı zedelenmiş olmayacaktı. Herkes, sadece bir kaç kişiyi tanıyordu. İrtibat subayları Kara Kuvvetleri ile birlikler arasındaki temasi sağlıyorlardı. Bilgiler belirli kişilerin elinde toplanıyor, onlar beyin vazifesini görüyorlardı. Plânlar son derece muntazam hazırlanmıştı. Hesaplanmamış pek az şey vardı. Ankarayla Birinci, ikinci ve Üçüncü Orduların teması da aynı şekilde kurulmuştu. Üçüncü Ordunun komutam Orgeneral Ragıp Gümüşpala daha işin başında genç subaylarla beraber olduğunu bildirmişti. İkinci Ordunun komutam Orgeneral Suat Kuyaştan fazla ümit yoktu. Zira Orgeneral Kuyaş İktidarın adamı olarak billiniyordu. Nitekim Ordunun sevgilisi Orgeneral Cermal Gürselin -Cemal Aga- Kara Kuvvetleri Komutanlığından istifası üzerine, Kara kuvvetleri Komutan vekilliğine hükümet Suat Kuyaşı İkinci Ordu komutanlığı vazifesi de uhdesinde kalmak üzere tayin etmişti. Fakat İkinci Ordunun hemen tamamı memleket selâmeti için girişilen harekette mutabakatlarını bildirmişlerdi. Birinci Orduya gelince, onun komutanı Orgeneral Fahri Özdilek İstanbulda Örfi İdare Komutanıydı. Harekâtın idarecileri kendisiyle temas sağlamışlar, fakat ne müsbet, ne menfi cevap almışlardı. Geçen haftanın ortalarında Orgeneral Özdilekin mutabakatını bildirmesi Ankarada hakiki bir sevinç uyandırmıştı. Zira Birinci Ordunun subayları da Ankaradaki arkadaşlarıyla beraberdiler ve bizzat komutanın idealistler safında yer elması işleri son derece kolaylaştıracaktı. Artık harekete geçilebilir ve Menderesin elinde oyuncak olan memleket mukadderatı kurtarılabilirdi Zira her ge-

li hal alıyor, milletin bir müessesesi daha tahribe uğruyordu. Her şey gösteriyordu ki, Menderesin gözünde sıra nihayet Orduya da gelmişti ve bir defa Ordu da bozuldu mu memleketin kurtuluş ümitleri adamakıllı zayıflayacaktı. Zira sabık Başbakanın tahribe gücünün yetmediği bir Ordu vardı, bir de Gençlik.. Ordu yerine bir takım çapulcu kafilelerini silâhlandırdı mı Gençliğin kafasını ezebilecek hale gelecekti. Ezemese bile kardeş kanı alabildiğine akacak, ihtiras dolu bir politikacı Türkiyeyi musibetlerin en derinine atacaktı. Üstelik Harbiye ile Yedek Subay, Okulunun başı üzerine Demoklesin kılıcının asılması hareketin bir an evvel icrasını gerektiriyordu.

Ustalıklı plan

Hareket, küçük kuvvetler kullanılmak ,suretiyle gerçekleştirilecekti ve bu iş için Ordunun gözbebeği Harbiye birinci plânda kullanılacaktı. Harbiyenin genç talebeleri sadece idealistliklerini değil, cesaret ve fedakârlıklarını da göstermişlerdi. Yarının Ordusunun bu kahraman kadrosu Ankarada hâkimiyeti ele almaya yetecekti. Esas itibariyle bütün silahlı kuvvetler harekette ruh ve fikir birliği içinde olduğundan ondan sonrası kolaydı. Hâkimiyet ele geçirildikten sonra İzmirde bulunan ve daha ilk günden harekete katılan Orgeneral Cemal Gürsel başkente uçakla getirilecek ve hem devletin, hem silâhlı kuvvetlerin idaresi ona devredilecekti. Daha doğrusu ekseriyetini birbirinden kıymetli, pek çoğu kurmay, nisbeten küçük rütbeli subayların teşkil ettiği Millî Birlik Komitesinin başına o getirilecekti. Komitenin 15-20 âzası vardı, fakat bunlar bırakınız isimlerinin, sayılarının bildirilmesini dahi istemiyorlardı. Hem, hareket başlamadan evvel değil; hareket başarı kazandıktan sonra dahi.. Zira gayeleri devletin idaresine muvakkaten el koymak. Menderesin tahrip ettiği demokratik rejimi tamir eder etmez tekrar kıtalarının başına geçmekti. En az arzuladıkları şey kahraman olmaktı. Hayır, bunlar isimsiz kahramandılar. Memleketin iyiliğinden başka şey istemiyor lar, sadece milletin üzerine çöken kâbusun dağılmasını arzuluyorlardı. Hiç bir partiden değillerdi. Elbette ki münevver olarak sempatileri ve antipatileri vardı. Ancak giriştikleri harekette bu hisler rol oynamayacaktı. Kan dökmek, intikam almak, hınç çıkarmak akıllarının köşesinden geçmiyordu. Suç işlemiş olanlar cezalandırılmayacak mıydı? Elbette ki cezalandırılacaktı. Fakat bu ceza onların değil, normal adli makamların eliyle verilecekti. En

Yeni Hükümet

Başbakan ve Milli Savunma Bakanı	Orgeneral Cemal Gürsel
Devlet Bakanı	Âmil Artus
Devlet Bakanı	Şefik İnan
Adalet Bakanı	Abdullah Pulat Gözübüyük
İçişleri Bakanı	Tümgn. Muharrem İhsan Kızıloğlu
Dışişleri Bakanı	Selini Sarper
Maliye Bakanı	Ekrem Alican
Milli Eğitim Bakanı	Prof. Fehmi Yavuz
Bayındırlık Baltanı	Daniş Koper
Ticaret Bakanı	Cihat tren
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakam	Prof. Dr. Nusret Karasu
Gümrük ve Tekel Bakanı	Fethi Aşkın
Ziraat Bakanı	Feridun Üstün
Ulaştırma Bakanı	Tuğgn. Sıtkı Ulay
Çalışma Bakanı	Prof. Cahit Talas
Sanayi Bakanı	Muhtar Uluer
Basın-Yayın ve Turizm Bakanı	Zühtü Tarhan
İmar ve İskân Bakanı	Orhan Kubat

serbest, en dürüst şekîldeseçimler yapılacak, kim kazanırsa Millî Birlik Komitesi memleketinfidaresiiii ona gönül hoşluğuyla, bir bayram havası içinde devredecekti.' Aylar ve aylar bütün bunlar hareketin' idarecileri olan subaylar arasında görüşüldü, karara bağlandı. Hatla hareket başarı kazanınca radyoda okunacak tebliğin dış politika ile ilgili kuntu dahi bu müzakereler sırasında hazırlandı.

Ustalıklı plânda bir husus değişti: 28 Mayıs tarihi için kararlaştırılan hareket 27 Mayısa alındı. Zira hükümet, Orduyu tahrip için hasırladığı kendi plânım tatbik için hazırlığa girişmişti. Hele Orgeneral Fahri Özdilek de idealist subaylara katıldığına göre daha fazla beklemeye lüzum yoktu.

Tarihi sabah

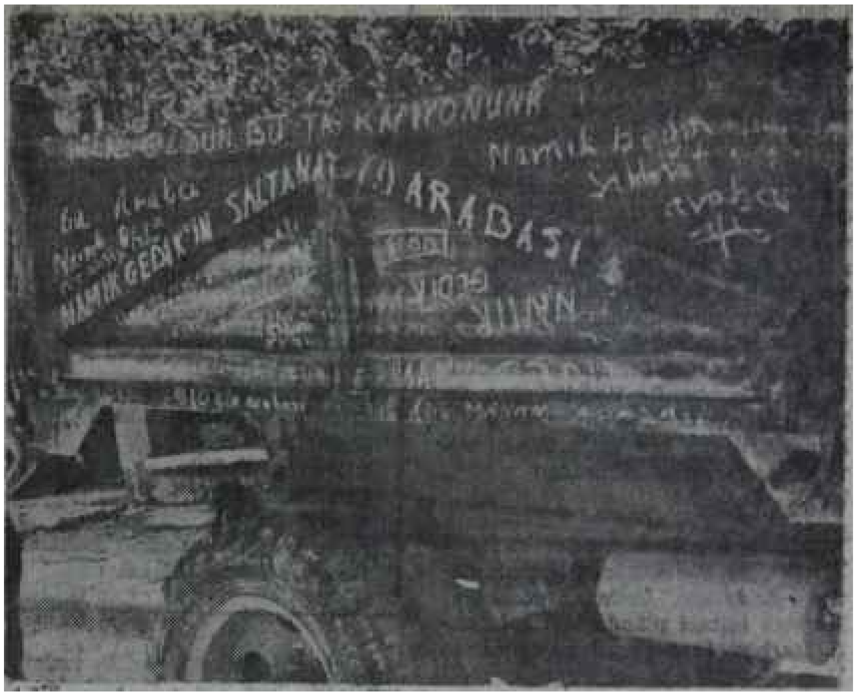
7 Mayıs hareketi için Ankaraya dışardan pek az kuvvet celbedilmişti. Bir tank kıtası Çankayaya, çıkacak ve Bayan tevkif edecekti. Küçük bir, tabur şehirde diğer tevkifleri yaptığı gibi emniyetini., sağlanmasında da yardımcı olacaktı. Bunun haricinde askerî okulların subay namzetleri ve subayların kendileri bizzat vazife göreceklerdi:.'Plânın bir tek aksama, daha doğrusu müşkilâta uğrama tehlikesi vardı: Jandarma kıtalarının vaziyeti, Gerçi Jandarma alayının bir çok subayı harekete dahildi, ancak yer yer bir mukavemet ihtimali derpiş olunabilirdi. 27 Mayıs sabahı Jandarma birlikleri Türk Ordusunun ananelerine ne derece bağlı bulunduklarını ve ne yaman seciyeye sahip olduklarını göstermek fırsatını ele geçirdiler. Kara askerleri, Hava kuvvetleri. Denizciler ve Jandarmalar aynı ideal etrafında birleşmişlerdi. Bu ideal aynı zamanda Türk milletinin de ideali olduğundan ihtilâl belki de dünyada görülmemiş bir süratle başarı kazandı.İlk kıtaların Harbiyeden ayrılmaları üzerinden sadece yarım saat geçmişti ki Menderes rejimi bir daha belini dogrultmamacasına göçüp gitmişti.

Harbiyeden İnönünün evi etrafında emniyet tertibatı almak üzere ayrılan kıtanın hareketinden sonra yola çıkan ikinci birlik Refik Koraltanı evinde tevkifle vazifelendirilmişti. İri Kurucuyu tevkif hiç güç olmadı. Kıtalar evvelâ evi sardılar, sonra subaylar ve Harbiyeliler içeri ğirdiler. Koraltan şaşkın ve perişandi. Fakat eve dalanların sonradan anlattıkları en eğlenceli hikâye, üstadin yatağında yalnız başına yakalanmadığı oldu. Bunların bildirdiklerine göre Koraltan refakatine genç bir yabancı kız almıştı. Hikâye bir anda kulaktan kulağa yayıldı ve herkesi kahkahadan kırıp geçirdi. Koraltanın yakalanması D.P. iktidarının nasıl bir iktidar olduğunun ibret verici- levhasını teşkil etti. İhtiyar çapkın yatağından kaldırılınca ağlamaklı bir edayla "Ben Atatürkün sağ koluydum.. Ben İnönünün en samimi hayranıyım. Onu daima takdir etmişimdir. Benden ne istiyorsunuz?" diye sızlandı. Subaylar ve talebeler gülüyorlardı. İhtiyar Çapkının giyinmesini alayla seyrettiler. Hele onun, o çalımlı edası yerine bir anda yalvaran edaya bürünmesi istihfaflarına, yol açtı. Anlaşılıyordu ki sessiz sedasız Türkiyenin en zengin adamlarından biri haline gelen, dünya kadar mülk edinen ve her in-.

şaatta ya kendine ya ailesine hisse edinmek meharetini gösteren İri Kurucu servetini rahatça yiyemeyeceği endişesinin içindedir. Giyinmesi tamamlanınca ve acaip bir renge boyanmış saçlarını tarayınca vazifeliler Koraltanı alıp Harbiyede kendisine ayrılan odaya kapattılar. Fakat ihtiyar çapkına son derece efendice muamele edildi, hırpalanmadı, Türk Ordusunun misafirperverliğinden azami şekilde faydalandı.

Koraltanın evinde bu sahneler cereyan ederken altı tank Çankayaya doğru ilerliyordu. Esas itibariyle Muhafız Alayının bir çok subayı hareketi destekliyordu. Senelerdir Bayarı yakından görmek fırsatını bulan bu subaylar memleketin ne şekilde idare edildiğini en iyi bilen insanlar arasındaydı. Nitekim Bayarıayarı tevkifle vazifeli kıtanın başında bulunan. Burhan Paşa Muhafız Alayının harekete iltihakını süratle temin etti. Burhan Paşanın, hayatından son derece memnun bir hali vardı ve her şey gösteriyordu ki Veteriner Okulunun bu kahraman komutam ömrünün en tatlı heyecanını yaşıyordu. Burhan Paşa, bir hafta kadar evvel Harbiyelilerin Ankara caddelerin de yaptıkları nümayişte gençlerin önünde yer almış ve bir cipin üzerinde halkın alkışlarına . mukabele etmişti. Hareket anı geldiğinde Cumhurbaşkanım tevkif vazifesi Burhan Paşaya verilmişti. .

Burhan Paşa Muhafız Alayını kendi tarafına aldıktan sonra altı tanktan sadece ikisinin Köşk bahçesine girmesini kâfi buldu. Yolların bozulmasına lüzum yoktu! Binanın kapısında platonik bir mukavemet görüldü ve Burhan Paşa ile maiyeti Köşke dahil oldular. Celâl Bayan sapsarı bir halde ve korku içinde kendilerini bekliyordu. Evvelâ o kendisine has çalımlı edayı takınmak istedi . Burhan Paşadan ne istediklerini sordu. İktidar ayakta dururken gençlerin başında Atatürk Bulvarından geçmeyi göze alan Paşa elbette kikuru gürültüye pabuç bırakacak? cinsten bir adam değildi Bayara kendisini tevkif ettiğini bildirdi. Bayar kafa tuttu. Çankayaya "Milli İrade" ile gelmişti. Kendisini oradan başfta hiç Ur kuvvet çıkaramazdı. Israr edilirse, ateş açtırtabilirdi Burhan Paşa gülmekten kendisini alamadı Celâl Bayar, memleketin bugünkü (halinin bu 1 numaralı mesulü ve Menderesin bile sebebi felâketi şimdi milli iradeden bahse cüret ediyordu. Burhan Paşa kendisine gereken cevabi en sert şekilde verdi. O zaman Bayar davranarak cebinden bir tabanca çıkardı. Niyeti neydi?

Gedikin bindirildiği çöp kamyonu

Ol *saltanatın yeller* eser *şimdi yerinde!*

İntihar mı edecekti? Şok mu geçiriyordu? Yoksa kendisini tevkif edenleri mi vuracaktı? Belli olmadı. Burhan Paşa meydanlarda Demokrasi diye bağırarak Çankayaya gelen ve oraya yerleşir yerleşmez ilk iş olarak Demokrasiyi tahrip eden adamın bileğini yanındaki teğmene yakalatıp silâhını alıverdi. Bayar teslim olmuştu. İdeal arkadaşı Iraklı Abdülillâh kadar bile cesaret gösteremeyen sakıt Cumhurbaşkanı alınarak Harbiyeye götürüldü. Subaylar ona da iyi muamele ettiler. Her halde, eğer ihtilâl başarıyla neticelenmeseydi Bayarın subaylardan gördüğü muameleyi subaylar Bayardan asla görmeyeceklerdi.

Bakanlar gidiyor

*B*u sırada Ankarada genç. Harbiyeliler, başlarında Subayları Bakan avına çıkmışlardı. Menderesin ideal arkadaşları teker teker tevkif olundular. Tevkiflerin en alâka uyandırıcısı elbette ki Dr. Namık Gedikin tevkifiydi.' Rejimin bu en ziyade şayanı nefret adamı Sümer sokaktaki e v i n i n etrafında polislerine geniş emniyet tertibatı aldırtmıştı. Sokağa giren askerî birlik yirmi kadar polisi süratle ve mukavemetsiz teslim aldı. Dr. Gedik, ortaklarından ve sakinlerinden biri de Hayreddin Erkmen olan muhteşem Onikiler Apartmanında oturuyordu. İktidara gelmelerini takiben bankalardan bol kredi alarak bu apartmanı dikmişlerdi. Dr. Gedik evinden hâdisesiz çıkmaya yanaşmadı. O kadar ki apartmanın bütün sakinleri rahatsız oldular. Evvelâ İçişleri Bakanı diretmeye kalktı. Fakat pabucun pahalı olduğunu görünce mum gibi oldu ve evinin önüne getirilen bir çöp kamyonuna binmekten başka çare bulamadı. ideal arkadaşı Hayreddin Erkmen de aynı anda toparlanmıştı. Apartmanın iki ortağı yaka paça Harbiyeye getirildiler. Doğrusu istenilirse Menderesin dehşetli İçişleri Bakanının gördüğü muamele Bayatın ve Koraltanın gördüğü muameleden biraz değişik oldu. Dr. Gedik bazı subayların ısrarı üzerine kendisi hakkında hiç de iltifatkâr sayılamayacak sözleri bülbül gibi tekrarladı. Hele daha sonra, muamelenin sertleşmesi ihtimali karşısında her şeyi söyleyeceğini, bütün marifetlerin kimin eseri olduğunu bildireceğini, o zaman kendisinin ne masum bir âletten başka bir şey sayılamayacağının anlaşılacağını ifade etti. Bu manzarayı görenler meşhur 6/7 Eylül hadiseleri Mecliste görüşülürken Dr. Gedikin buna benzer bir hareketini hatırlamaktan kendilerini alamadılar. O tarihte Dr. Gedik istifaya mecbur bırakılmıştı. Mesele Meclise geldiğinde Muhalefet hatipleri kendisini ithama başlar başlamaz salonun ortalarında bir yerde oturan İçişleri Bakam sert şekilde sırasına vurarak söz istemiş ve her şeyi açıklayacağını bildirmişti. Bunun üzerine Başbakana ait koltukta etrafı kolaçan

eden Menderes bir mesajcıyı ateşli sabık Bakanın yanına göndermiş. Gedik kulağına fısıldanan bir kaç söz üzerine konuşmaktan vaz geçmişti. Kısa bir müddet sonra da eski kasaba doktoru yeniden hükümet a **zası** olarak kırmızı plakalı arabaya kurulmuştu. Anlaşılıyordu ki Dr. Gedik pabucun gene pahalı laştiğini görüyor Ve efendisini satmaya hazır olduğunu bildiriyordu.

Bakanlardan pek çoğunun tevkili eğlenceli oldu. Bunların o anda gördükleri muamele, haklarında milletçe duyulan nefretin en mükemmel miyarını teşkil etti. Adalet Bakanlığına getirilmiş bulunan Celâl Yardımcı hayli hırpalandı. Harbiyeye geldiğinde hayatından hiç de memnun görünmüyordu. Lûtfi Kırdar uzun boyuyla acıklı bir manzara arzediyordu. Atıf Benderlioğlu sapsarıydı. Sabahın erken saatlerinde Başbakan ile iki Bakanı hariç Menderes kabinesinin bütün azaları tevkif olunmuşlardı. Başbakan ile refakatindeki Hasan Polatkanın nerede olduğu biliniyordu. Ancak Dışişleri Bakam -ve milletlerarası münasebetlerde "Bay yüzde on" diye şöhret yapmış bulunan- Fatin Rüştü Zorlu kayıptı.

Menderesin tevkifi

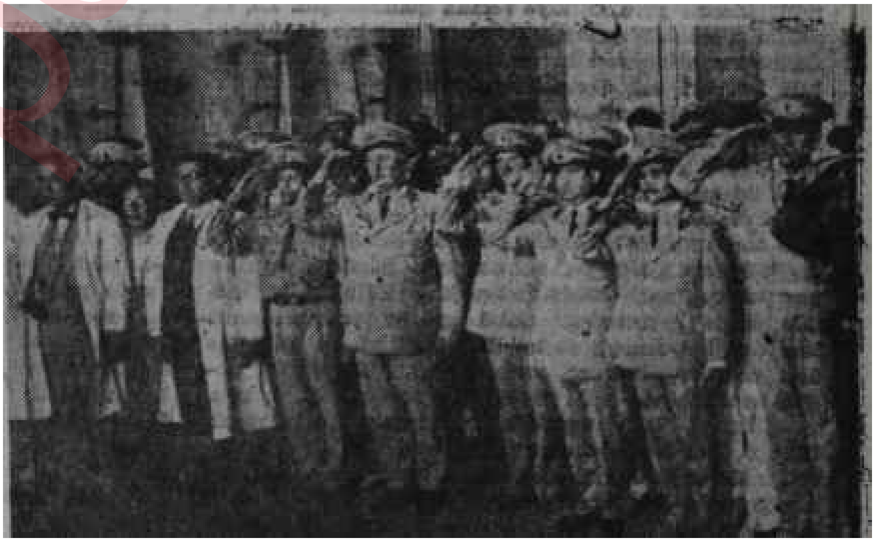
Sabık Başbakan 27 Mayıs günü, Ankarada ihtilalin başarı kazanmasını hemen takiben Eskişehirden Kütahya istikametinde ayrılmıştı. Altında süratli bir araba, yanında Hasan Polatkan uçar gibi gidiyordu. Maksadı neydi, Kütahyada ne yapacaktı? Bunlar bilinmiyordu. Ama ihtilâli hazırlayanlar bütün ihtimalleri düşünmüşler, bütün tedbirleri almışlardı. Nitekim Eskişehirden kalkan Hava Kuvvetlerine ait jetler Menderesin otomobilini Kütahya yolu Üzerinde keşfetmekte gecikmediler ve alâkalı garnizonlara sabık Başbakanın tevkifi için gerekli bilgiyi verdiler. Daha bir gün evvel kendisini Hava Kuvvetlerine mensup subayların sevgiyle, saygıyla karşıladıklarını ilân ettirten, radyolarda methiyesini yaptırtan, şatafatlı sıfatlara bürünen Menderes tevkif edildiğinde arabadan "Benden ne istiyorsunuz?" diye sorarak indi. Alâkalılar, kendisinden ne istenildiğini kemâli nezaketle anlattılar. Ankarada iktidar değişmişti. Kıymetli varlığını muhafaza için bir askerî uçağa bindirilecek ve başkente sevkedilecekti. Orada, Harbiyede kendisine ayrılan odada istirahate terkedilecekti. Sabık Başbakan mukavemetin imkânsız olduğunu anlamakta zorluk çekmedi. Etrafı silâhlı subaylarla çevriliydi. Uçağa bindirildi ve öğle vakti, Hasan Polatkanla birlikte Ankaraya getirildi. Doğruca Harbiyeye sevkedildi. Yanında **eşyası** yoktu. Zaten öylesine bitkin, o kadar sünene bir hali vardı ki. Tamamile perişandı. Kendisini kuvvette hissettiği zaman profesöründen talebesine, subayından gazetecisine, muvafığından muhalifine yağdırdığı şimşeklerden eser dahi kalmamıştı. Sanki bir -zamanlar elini gene bugünkü gibi **âciz** halde öptüğü İnönüye, tırnağı sertleşir sertleşmez "Profesyonel cani" diye haykıran, gençlerin üzerine ateş açtırtmaktan çekinmeyen adam git**miş,** yerine süt dökmüş bir kedi gelmişti. Ama Menderes bütün hayatınca böyle davranmamış mıydı ve o sakin halinde aklından "Ah, bir kurtulsam ben bunların hepsine gösteririm" fikri geçmiyor muydu?

Menderes o gün evine, karısına hitaben bir pusula yazdı. Harbiyede mevkuf olduğunu bildiriyor, pijamalarının gönderilmesini istiyor, bütün hayatım kendisine vakfetmiş olan eşine güzel bir kaç sözü ihmal etmiyordu. Gariptir, üstadların hepsi felâket saati gelip çattığında eşlerinin kanatları altına sığınmışlar, kocaların en mükemmeli kesilmişlerdi. Sayın Berrin Menderes göz yaşları arasında kocasına hitaben aynı mealde bir kaç satır yazdı, pijamalarını gönderdi. Başkalarının ailelerini , senelerle süren felâketlere uğratmaktan zerrece çekinmeyen, bundan sadist bir zevk alan sabık Başbakanın şimdi kendi eşi "mahpus bir koca"ya eşya yollamanın ıstırabını çekiyordu. Menderesin şakşakçıları sabık Başbakanın Londradaki uçak kazasında ölmemesini evliyalığının delili saymışlardı. Şimdi anlaşılıyordu ki, Allah bunca fenalık yapan bir **insan** **i**çin ölümün ceza değil mükafat **ola**cağını düşünmüş ve **ona** bugünler yasasın diye hayatta **tutmuştu. İlâhi** adalet, Türk Ordusunun eliyle tecelli ediyordu. **Buna rağmen Mendereste** Harbiyede inanılmaz **derecede** iyi muamele edildi. **Subaylar** asaletlerini gösteriyorlardı. Sabık Başbakana da ayrı bir oda ayrılmıştı. Menderes orada karyolasının üzerine **çöktü.** Hele akşam olduğunda tam manasıyla berbat haldeydi. Tıpkı, hapishanede ilk gecesini geçiren **bir** mahkûm gazeteciye benziyordu. Başına gelen neydi? Nereden nereye çıkmış, oradan nereye düşmüştü! Şimdi herkes, her şey arkada kalmıştı. Buna rağmen yüreğinde iyiliğin değil, hâlâ intikam alabilmenin hasreti vardı. Ah bir kurtulabilse, kudretini yeniden ele alabilseydi..

Bu satırlar yazıldığı **sırada sabık** Başbakan yerine biraz daha alışmıştı. Hâlâ, kapıdan içeri biri girer girmez ayağa fırlıyor, son derece hürmetkâr tavır takmıyordu. Sigara üstüne sigara içiyordu... İlk gün öğle yemeği olarak bir parça börek, yarım portakal yemiş, kahve **istemişti** Müteakip günler iştihasının **pek açıl**dığını hissetmedi. Eee, **mahpusluk** elbette ki kolay değildi..

Sıradan beyler..

''Fakat 27 Mayıs günü evlerinin **,kar**pısında süngülü , askerle **karşılar şanlar** sadece Bakanlardan **ibaret** kalmadı. Azılı Demokrat milletvekilleri de âkibetlerine boyun **eğerek** Harbiyenin yolunu tuttular. **Bunla**rın başında milyonerlerimizden **Samet** Ağaoğlu vardı. Samet **Ağaoğlu** şaşkın haldeydi. Kendisini tevkife

Anıt Kabirde ihtiramı duruşu

Atatürkün ***ruhu şad*** *oldu*

H a d i s e l e r i n

Her şey 1960 yılının kış aylarında, sabık Başbakan Adnan Menderesin bir teşhisiyle başladı. Menderes için 1957 seçimleri bir mağlûbiyetti. Seçimleri, Büyük Meclisi bir "dikensiz gül bahçesi" haline getirmek için erkene almış, fakat dehşet içinde CELP. Grubunun tara altı defa büyüdüğünü görmüştü. Üstelik, daha vahimi, D.P. seçmen reyi itibariyle ekalliyette kalmış, Muhalefet milletin ekseriyetinin desteğini kazanmıştı. Hem de yer yer en Adisinden bir çok hile yapıldığı, seyyar Demokrat kitlelere döne döne rey kullandırıldığı ve nihayet seçim neticeleri resmen açıklanmadığı halde.. Buna" rağmen sabık Başbakan Adnan Menderes eğer memleketi normal demokratik yola sokmaya zerrece niyetli bulunsaydı huzuru derhal sağlayabilir, belki de aşırı sayılabilecek bir meşruiyetçi olan İsmet İnönünün yardımıyla mevkiini talikim edebilirdi. Ama Menderesin o taraklarda tek metrelik bezi yokta ve gayesi tam teşkilatlı bir diktatör haline gelmekti. 1960 yılının kış aylarında vaziyete şu teşhisi koydu: Baharda gireceği bir seçimi kazanabilecek ve böylece idealindeki rejimi millete tasvip ettirecek kudretteydi! Bir çok ideal arkadaşa sabık Başbakanın bu teşhisini -mutad veçhile- hararetle alkışladılar.

Menderesin vaziyet hakkındaki teşhisi, 1957 seçimleriyle alâkalı iki hatalı zehaba dayandığından dolayı temelinden çürüktü. Sabık Başbakan, hele son senelerde bir dâhi olduğundan artık tamamile emindi. Türkiyeyi kalkındırdığı, refaha boğduğu hususunda ise zerrece tereddüdü yoktu. Öyle ya.. Etrafında gördüğü herkes kalkınmamış, refaha boğulmamış mıydı? On sene evvel cebinden tek bir iki buçukluk çıkararak sallayan ve bundan başka meteliği olmadığı hususunda yeminler eden Dr. Sarol prens hayatı sürmüyor muydu? Ya, D.P. nin muhalefet yıllarında, D.P. merkezi civarındaki Misuri lokantasında içeceği bir kadeh rakının parasını verdirmek için adam arayan, ya Refik Şevket İnceye, ya Fevzi Lûtfi Karaosmanoğluna yanaşan Samet Ağaoğlu şimdi viski içmeden duramaz hale gelmemiş miydi ve servetinin hesabım şaşırmamış mıydı? Bunlar iki basit misâldi. Sarol ile Ağaoğlu kalkındıklarına göre demek Türkiye kalkınmış, Sarol ile Ağaoğlu refaha gömüldüklerine göre Türkiye refaha gömülmüştü. Ee, bu mutlu topraklar üzerinde yaşayan insanlar dâhi Menderese rey vermeyeceklerdi de o sünepe politikanın sahibi İnönüyü mü destekleyeceklerdi? Eğer sandıklardan, her tertibe rağmen gene, de Muhalefet lehinde D.P. e kıyasen daha fazla rey çıktıysa bunun bir sebebi olmak gerekirdi. Menderes, o "eşsiz deha"sıy la ortada iki sebep gördü.

Evvelâ, "Kalkınmamızın zaruri bedeli" olan bir takıra darlıklar 1957 de çarşı pazara hakimdi. Muhalefet bir 'Süpürge Edebiyatı" tutturmuştu. Süpürge yokmuş. gaz yokmuş, nal yokmuş, mıh yokmuş!. Kahve, bir mesele haline getirilmişti. Cahil halk bu propagandaya kendisini kaptırmıştı ve hakikaten sıkıntı da çektiğinden -halbuki sıkıntılar yarınki mesut Türkiyenin doğum sancılarıydı! dahi Başbakanın tarafını tutmamıştı.

İkincisi, D.P. teşkilâtı hizipleşmiş, bölünmüştü. Hür P. liler fesat tohumu atmışlardı. Yer yer Demokratlar Halkçılarla vuruşacaklarına kendi aralarında vuruşmuşlardı. Bu yüzden kalben Menderese bağlı olanlar -Ah, Menderese bağlı olmamanın zaten imkânı mı vardı?- bile küçük hesaplarla Muhalefetin ekmeğine yağ sürmüşlerdi. Ankara hezimetinin sebebi o değil miydi ? Güney illerindeki mağlûbiyetler başka neye bağlanabilirdi ?

Sabık Başbakan 1960 yılının kış aylarında bu Od sebepten ikisinin de ortadan kalkmış bulunduğu neticesine vardı. Yabancılar, iktisat politikasında vukua gelen 180 derecelik dönüşün bedeli olarak gene yüz milyonlarca dolarlık bir yardım yapmışlardı. Bu sayede piyasaya bol miktarda mal gelmiş, vitrinler dolmuştu. Artık sabık Başbakanın etrafında hiç kimse "yok"lardan bahsetmiyordu. Gerçi dükkânlara girenler eskiye nisbetle üç misli fazla fiyat ödüyorlardı. Türk parası kıymetinin üç mislini kaybetmişti. Ama, ne gam! Menderesin etrafındakiler için paranın lâfı mı olurdu. 1950 ye naza. an üç bin misil kalkındıklarına göre üç misil fiyat ödemek hepsine vız geliyordu. D.P. teşkilâtı içindeki hizipleşmeye gelince, o iş bitmişti. Artık bütün Demokratlar Menderesin ağzının içine bakıyordu. Kötüler tasfiye olunmuştu. Orkestra şefi değneğini sallıyor ve bütan sazlar aynı nağmeyi çalmaya başlıyordu. Demek ki, seçimlere gidilebilirdi.

Buna rağmen sabık Başbakan 1960 yılının kış aylarında ihtiyatı elden bırakmadı. Evet, 1957 vaziyeti ortadan kalkmıştı. Ama, -Fatin Rüştü Zorlunun meşhur tabiriyle- sonradan diz dövmektense tedbiri evvelden atmak daha doğruydu. Menderes, ahlâklı insanlar için hiç de meşru sayılamayacak dört tedbiri D.P. nin kozları arasına katmayı daha uygun buldu. D.P. fütursuzca din propagandası yapacaktı. Sabık Başbakan bu iş için Said-i Nursinin eteklerine yapışmaktan çekinmedi. D.P. bol para sarfedecekti. Zaten sakıt Cumhurbaşkanı Sayarın felsefesine göre dünyada -bedelini ödedikten sonra- satın alınamayacak adam mı vardı? Menderes, menfaat sağladığı ve sağlamadığı tüccarı haraca bağlamayı son derece zeki bir iş saydı. "Kendisine en yakın Bakan" Medeni Berk bu vazifeyi kuvvetli omuzlarına alacak ve tehdit ile büyük meblâğları D.P. kasasına "teberru" olarak akıtacaktı. Bu arada Ahmet Dallılı, Halis Kaynarlı V.C. teşkilâtı kurban kesen bıçak vazifesini üzerlerine alacaklardı. İstanbulda kendilerine Kemal Aygün yardımcı olacak, Emin Kalafat veya Kadızade Rıfat "samimi ziyaret "lerde bulunarak inatçı tüccarı yola getireceklerdi. D.P. devlet vasıtalarından da seçimler arifesinde kusursuz İstifade edecekti. Menderes evvelâ radyoya el koydu. Hem de öylesine el koydu ki, Menderesin nutuklarını -üzerine kin ve nefret çektiğini bildiği halde- vazife diye her kelimenin üzerine basa basa okuyan spiker Can Okanın bile canına tak dedi ve adamcağız bir gün istifasını veriverdi. Spikerin canına tak dedirten neşriyatın dinleyiciyi ne hale getirdiğini görmemek için ancak Menderes olmak lâzım geliyordu. D.P. dördüncü koz olarak hileyi tasarlıyordu. Seçim kumum tahrip edilmiş halde seçime girilecek, mekanizma İktidar lehinde işleyecekti. İktidar aylar ve aylar propaganda yapacak, bütün D.P. liderleri "Biz Hükümetiz" diye son üç gün bile konuşacaklar, nutuklar verecekler, buna mukabil Muhalefet bütün marifetini 17 gün içine sığdırmak zorunda kalacaktı. Bunun adı, sabık Başbakanın dilinde "dürüst ve serbest seçim" İdi. Böylece Menderes bir dört sene daha İktidarını garanti edecekti. Bunun, sabık Başbakan n gözünde ehemmiyetli bir başka tarafı vardı: 76 yaşına gelmiş bir İsmet Paşanın dört sene içinde ne olacağını kim kestirebilirdi ? İsmet Paşa "gümledi" mi, Menderes için "ebedi ve tehlikesiz saltanat" devri başlayacaktı. Bayarın da "gümlemesi" an meselesiydi. O vakit Cumhurbaşkanlığı makamına da kurulur, dünyanın sefasını sürebilirdi. Menderes bu

İç Yüzü

teşhisi üzerine 1960 yılının ilkbaharında seçimleri yenileme kararım kendi kendisine verdi. Grup arkadaşlarından bazıları itiraz ediyorlar, bütün bunlara rağmen Muhalefetin kendilerini tepeleyeceğini söylüyorlardı. Daha bir bucuk yıl iktidarda kalmak imkânı varki o-Dimyata pirince gidiyoruz diye evdeki bulgurdan olmanın manası mı vardı? Menderes, unlara aldırmadı bile..

1960 kışının meşhur İnönü - Menderes düellosu sırasında maneviyatı kâh yükselen, kâh alçalan sabık Başbakan ancak Muhalefet liderinin tarihi Kayseri seyahati üzerine ayıldı. Haa, demek vaziyet zannettiği gibi değildi. Bir zamanların "D.P. kalesi" Kayseride on binlerle insan bütün manilere rağmen İnönüyü saatlerce beklemiş, lehinde görülme iniş tezahürat yapmış, şehri yelinden oynatmıştı. O zaman Menderes seçimleri "bu haldeki Halk Partisi" ile dahi yapamayacağım anladı. C.H.P. yi ciddi şekilde tahrip etmeli, ondan sonra halktan sandık başına gitmesini istemeliydi. Maruf "Tahkikat Önergesi" işte bu plânın neticesi oldu. C.H.P. o vaziyetteydi ki, kanuni ve meşru yollarla gerekli tahribin ikasına imkân yoktu. En "müsait" mahkeme, C.H.P. için beraat karan vermekte zerrece tereddüt etmeyecekti. Zaten memleket idaresi, bütün kanunlara rağmen Menderese güç, içinden çıkılmaz geliyordu. Sabık Başbakan herkesten ya bir Atıf Topaloğlu, ya bir Nihad Erim olmasını istiyor, fakat maalesef herkes bu iki "muhalif" derecesinde anlayış gösteremiyor, kendisini takdir etmiyor, sadece ve sadece aleyhinde bulunuyordu. Menderes adına "C.H.P. ile bir kısım basının faaliyetlerini tahkike memur T.B.M.M. Tahkikat Encümeni" dediği komisyonu ralıat etmek için kurdu. Bu, 15 kişilik bir sivil junta idaresiydi ve doğruna istenilirse D.P. Grubu içinde Menderesin o komisyona seçtiği tiplerin bir onaltıncısını bulmak kolay değildi Sabık Başbakanın aklınca bu komisyon marifetiyle memleket "gul gibi" idare edilecek, hiç bir sızıltı «sınayacak, herkes titreşecekti.Sivil juntanın azaları Menderesin emrinden çıkacak adamlar değillerdi. Nitekim sabık Başbakan onlara bir efendinin uşağına dahi yapmaktan çekineceği muameleyi yapmaktan çekinmedi, tahkik faaliyetlerinin bittiğini, raporlarını yazmaya başladıklarını millete bizzat ilân etti, bunun için -hiç olmazsa usulen- Encümen başkanım vazifeli kılmaya dahi lüzum görmedi. Azalar bunu sineye çektiler.

Fakat komisyon kurulduktan sadece bir kaç gün sonra Menderes işlerin hiç de sandığı kadar iyi gitmediğini hayretle gördü. Komisyon vardı ama, yetkileri yoktu. Komisyonun kararlarına uymayanlar, müeyyide olmadığından, mahkemeler tarafından cezalandırılmıyorlardı. Halbuki, yeni rejimin felsefesi cezaydı. İstimin arkadan gelmesi tertibi, Menderes sivil juntasını bir takım yetkilerle teçhiz etti. Artık sistem işleyebilir, giyotin çalışabilirdi. Sabık Başbakanın hesap etmediği, Türk milletinin Türk gençliğinde şahlanan yaman iradesi oldu.

Meşhur tedbirlerin kanunlaşmasının hemen ertesi günü İstanbulda patlayan nümayiş, sivil juntayla Türkiyenin idare edilemeyeceğini Menderese gösterdi. İstanbul yerinden oynayınca sabık Başbakan korktu ve en az istediği çareye başvurdu: Askeri idarenin yardımını talep etmek! örfi İdare gönül rızasıyla değil, en az fena çare olduğundan dolayı ilân edildi. Yoksa Menderes askerden oldum olasıya hazzetmemişti ve iktidarının kaderini askere terketmek hiç hoşlanmadığı bir şıktı. Fakat gençlerin ateşine karşı polisin tabancasının ateşi tesirsiz kalmıştı ve askeri birlikleri müdehalesi olmaksızın vaziyete hakim olmak imkân dahilinden çıkmıştı.

Örfi İdarenin ilk işleyiş tarzı sabık Başbakanı sevindirmese dahi kısmen ümitlendirdi. An karada bir komutan bulmuştu ki. gençlerin Üzerine ateş açtırtmaktan çekinmemişti Menderes, o hava içinde İstanbuldaki komutanın ne derece ihtiyattı hareket ettiğini, her hangi bir kimseyi ciddi şeklide incitmekten sakındığını göremedi. Kanaatince bir iktidar bir çift general buldu mu, onunla orduya hakim olaabilirdi. Sakıt Cumhurbaşkanı Bayarın hayat felsefesi burada bir defa daha kemlisini gösterdi. Milli Savunma Bakanı Ethem Menderesin ağrıyla İktidar, subaylara arsa vaadinde bolundu. Fakat bu o derece çirkin şekilde ve rüşvet olarak verildiği öylesine belli halde yapıldı ki, sevindirilmek istenilen subaylar yüreklerinde bir iğrenme duygusu hissetmekten kendilerini alamadılar. Radyo mütemadiyen neşriyatta bulunuyor, safdillere ayda arsa satan bir açıkgöz simsar edasıyla subayları milletin gözünde küçük düşürmeye çalışıyordu. Fakat, Bayar da, Menderesler de bunun faydalı bir hareket olduğu zehabım muhafaza ediyorlar. İki generali kendi taraftarları sanıyor, ötekilerin de arsa feda etmeye -hem de hayali arsa- yanaşmayacağını ümit ediyorlardı. Bu şuada, milletin bir parçası olan Ordu kaynaşıyor, kaynıyor, genç ve münevver subaylar keudi aralarında memleketin kaderini görüşüyorlardı. İnönünün yasak edilen beyanattan elden ele dolaşıyor, bir kısan Genel Kurmayda teksir ediliyor, dağıtılıyordu. Elbette ki Türk Ordusu Türkiyenin mukadderatına kayıtsız kalmayacaktı. Kalamayacaktı. Bunu, bir Menderes anlamadı.

Tâ, Harp Okulu talebeleri şehrin göbeğinde nümayiş yapıncaya kadar.. Sabık Başbakan genç Harbiyeliere küfrederek içini boşalttı ama, hareketin manası üzerinde derin derin düşünmekten de kendisini alamadı. Başım öyle bir derde sokmuştu ki.. Seçimleri erkene alma niyetinden başlayan bir tertip, gelip bu noktaya dayanmıştı. Sabık Başbakan, ancak bundan bir hafta katar evvel Ordunun kendi emrinde değil, memleket menfaatinin emrinde olduğunu acı şekilde anladı O zaman bir tercih yapma zaruretini hissetti. Memleket müdafaası mı, iktidarının müdafaası mı? Menderes, tereddüt, süz, ikinci şıkkı seçti. Normal ordu teşkilâtı tahrip edilecek, bir takım "İnzibat Taburları" kurulacak, hususi yetiştirilmiş sadık birlikler teşkil edilecek, asi Harp Okulu ve Yedek Subay dağıtılarak subayları sürülecekti. Ankara temizlenecekti. Türk Ordusunun kremasını teşkil eden genç kurmay albaylar, kurmay yarbaylar uzaklaştırılacaktı. Bunların yerine bir gerilla teşkilâtı vücuda getirilecek, polis üniformasıyla azdı Demokratlar dolaştırıldığı gibi Ordu da mahvedilecekti. Bu basit plânlar hazırlanmıştı bile.. Paraşütle düşmenin faziletine bir türlü inanmamış bulunan Menderes ile Bayar ve ideal arkadaşları memleket müdafaasını tahrip pahasına mevkilerinde kalacaklarını sanıyorlardı.

27 Mayıs hareketi, işte bütün bunların neticesi oldu. Başta İsmet İnönü, aklı başında dünya kadar adam Menderese üzerinde yürüdüğü yolun nereye çıktığını ihtar etmişti ama sabık Başbakan bunu anlamaya, kabul etmeye yanaşmamıştı. Kayseri hâdiselerinden sonra giriştiği manevra bir politika değil bir kumardı. Her elde karşısındakinin kâğıtlarının kendisininkilerden yüksek olduğunu gördü. Kaybetmesi mukadderdi.

Kaybetti

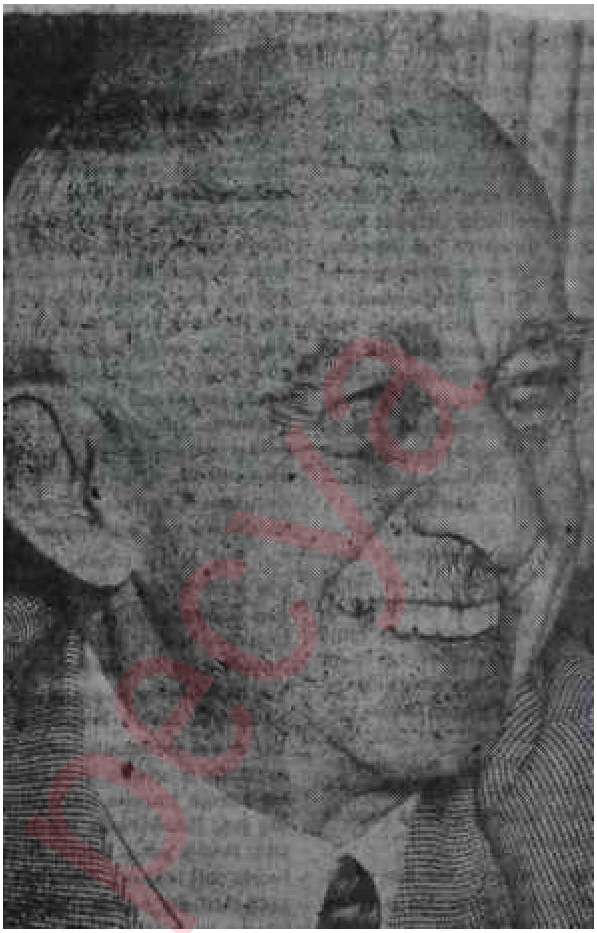
gelen subaylara "Bana ne yapacak sınız? Şimdi ne olacak diye? sorup duruyordu. Subaylardan biri "Kolay canım, paralarını paylaşırız" dedi Büyük Mecliste İsmet İnönü bu akıbeti Demokratlara hulûs ile hatırlatağında ve bir ihtilalin mutlaka patlak vereceğini söylediğinde aynı Samet Agaoğlu küreliye gelmiş, istihfaf dolu bir edayla ve kendisine has ses tonuyla "bu eski Paşa hangi ordularına güveniyor da bizi tahdit ediyor?" diye sormuştu. 27 Mayıs sabahı bol saçlı politikacı bu orduların hangi ordular olduğunu anladı ama maalesef geç kalmıştı. Nitekim Harbiyeye perişan halde götürüldü ve azılı milletvekillerine tabsis edilen büyük salonun bir köşesine atıldı.

Tahkikat Komisyonunun meşhur Başkanı ve azaları da teker teker yakalanarak rejimi değiştirmeye teşebbüs etmenin ne demek olduğunu anladılar. Bunların arasında bilhassa Bahadır Dülger nefretle, nakaratla karşılandı. O İğrenç yazılarından dolayı o kadar çok kimse o kadar derin bir hınç duyuyordu ki.. Zaten milletin bu zevattan nasıl nefret ettiği hemen hepsinin yakalanması sırasında cereyan eden hadiseler dolayısıyla ayan beyan ortaya çıktı. Bütün o cakalı Demokratları hep komşuları, yakınları ihbar ettiler. saklandıkları yerleri subaylara gösterdiler. Mahallenîn çocukları bir cip gördüklerinde o semtte hangi azılı Demokratın oturduğunu söylüyor, bir kısmı subayları ellerinden tutup kapıya kadar götürüyordu. Böylece bol bol -hattâ lüzumundan fazla Demokrat milletvekili askerlerin refakatinde Harbiyenin yolunu tuttu. Cuma *günü* bir ara hal öyle oldu ki kulağından tutulan Demokrat getirilip kapatıldı. Ama akşam vakti bunların bir kısmi hürriyetlerine kavuştular. Tevkif edilenler arasında Sıtkı Yırcalı, Şemi Ergin, Esat Budakoğlu,

Kemal Özçoban gibi mutedil tanınmış iktidar mensupları da vardı. Ankara Örfi İdare Komutam Tümgeneral Cemal Madanoğlu Harbiyeye gitti, bir liste üzerinde Sıtkı Yırcalı ve gemi Erginle birlikte tetkikler yap-

tı.yolda suratlarına tükürülmesi teb

ilkesi bulunmayan Demokratları serbest bırakırdı. Böylece cuma gecesi beş otobüs dolusu mevkuf ailelerine iade edildiler. Buna mukabil cumartesi sabahı Bayan Menderesten işgal ettiği devlet binasını terletmesi istenildi. Bayan Menderes bir emniyet tertibatı olarak nezaret altına alındı ve bir zarara uğramaması, kocasına karşı milletçe duyulan nefretin cezasını çekmemesi için alınıp götürüldü. Böylece Menderesin senelerdir hiç hakkı yokken oturduğu Ecnebi

İsmet İnönü
Huzur içinde bir lider.

Misafirler köşkü de "fuzuli işgal"dea kurtuldu. Aynı şekilde Koraltanın oturduğu resmi bina da tahliye olundu.

Ankarada bunlar cereyan ederken Türkiyenin, başta İstanbul, başka şehirlerinde de tevkifler oluyordu. Maruf Dr. Mükerrem Sarol İstanbulda ele geçti. Fakat İstanbul halkının sevince garkeden aynı derecede maruf polis Bumin Yamanoğlunun ellerine kelepçe vurulmuş halde Davut-

paşa kışlamına sahip oldu.Orada Ya manoğlu hiç te adil sayılmayacaz saatler geçirdi.İstanbulda Kemal

Aygün, Ethem Yetkiner ve Emniyet Müdürü Faruk Oktay memleketin değil bir şahsın hizmetinde bulunma* nın cezasını ödediler.

Dolarlı adam

Ankarada öğleye kadar bir merak mevzuu da Fatin Rüştü Zorlunun âkibeti oldu. Zorlu sabahleyin evinde bulunamamıştı. Bu arada verilen çeşitli sağlık üzerine vazifeli ekipler bir çok "tanınmış sosyete hanımı"nın evinde araştırma> yaptılar Bir çoğu evli olan bu dilberlerin "Bay yüzde on" ile yakın arkadaş bulundukları bildirilmişti. Fakat aramalar boşa çıktı, Sanki yar yarılmış ve Zorlu içine girmişti. Bunun üzerine hudutlar kapatıldı, hava trafiği kontrol altına alındı Zaten askerî hareketin mükemmel plancıları bu ihtimali hesaplamışlardı. Nihayet öğleye doğru yeni bir ihbar neticesi Fatin Rüştü Zorlu kıstırıldığı delikte ele geçti. O da felaket amada eşinin yanına sığınmış, ikisi birlikte Bahçelievlerdeki bir eve gizlenmişlerdi. Rivayete göre ev Tevfik Rüştü Arasın eski bir şoförünün eviydi. Fakat en alâka uyandırıcı hadise Zorlunun üzeri arandığında ortaya çıktı. Muteber Dışişleri Bakanının üzeri dolar ve başka çeşit dövizle doluydu Böylece Zorlu hiç bir şeyden dolayı olmasa, dolar kaçakçılığı suçundan bir uzun mahkûmiyeti hak ediyordu! Kapıda toplanan halkın hakaretleri arasında ve sapsarı halde deliğinden çıkarılıp alman Zorlu evvela kendi evine götürüldü. Orada Bayan Zorlu içeri girdi, fakat süratle dışarı çıkıp evinin talan edildiğinden Şikayet İtti. Subaylar alakadar oldular. Evet, Bahçellevlerin Birinci Caddesindeki eve girilmişti ama talan edilmiş bir şey yoktu. Evde arama yapıldığında koca bir mahzenin en nadide ecnebi içkilerle dolu bulunduğu görüldü. Bir subay hayretle "Vay canına, apteshanelere kadar hah döşetmiş!" diye hayret izharından kendisini alamadı. Hakikaten ev pek muhteşem bir

görünüş sergiliyordu. Her yeri süsle niyordu ki "Bay yüzde on un işleri son senelerde pek iyi gitmişti.. Ee, Döviz komitesi âzalığı bir zamanlar pek kârlı bîr hizmet membaı olmuş* tu!Zorlu da eşine veda etti ve ideâl arkadaşlarının yanına. Harbiyeye gönderildi. Dışişleri Bakanı binayı gördüğünde hayretle " "Burası nere-si ?" diye sordu. Kendisini getiren subaylar dudak bükerek baktılar. Ömrü Ankarada geçmiş, Dişişleri Bakanlığına kadar yükselmiş bir adam hayatında ilk defa Harbiyeyi görüyor, daha doğrusu Harbiyeyi bilmiyor, tanımıyordu!.

Ankara salonlarının yakışıklı hariciyecisi Harbiyeyi şayet yakından tanımak fırsatını buldu

Tavaf edilen ev

Senelerdir milletin ensesinde boza pişirenler böylece umumi nefretle çevrili bir halde cezalarını çekmeye başlarlarken Ayten Sokakta aylardır polis nezareti altında tutulan 20 numaralı ev dolup dolup boşalıyordu. O gün Ayten sokak, ömrünün en güzel saatlerini yaşadı. Hava mükemmeldi. Sık bir bahar güneşi insanın iliklerini ısıtıyordu, inönü ihtilale ait ilk haberleri dinledikten sonra traş oldu, giyindi. Saat altıda Gani Paşa, iktidardan adam gibi ayrılmasını bildiği için on sene içinde milletinin 1 numaralı sevgilisi, ümidi, kahramanı haline gelmiş bulunan İsmet Paşaya vaziyet hakkında bilgi veriyordu. Bu sırada tamamlayıcı malûmat da gelmiş ve Türk Silâhlı Kuvvetierinin bütün Türkiyede idareyi ele aldığı anlaşılmıştı. İnönü verilen izahatı dikkatle dinledi. En ziyade memnuniyetini çeken husus neşredilen ilk tebliğde millete karşı açık taahhütte bulunulması ve Demokrasinin prensiplerine sadık kalınacağının ilahıydı. İnönü dış politika mevzuundaki itinayı da beğendi. Nitekim bir kaç saat sonra dünya radyoları tıpkı İnönü gibi bu iki husus tizlerinde duruyor ve Tükiyedeki yeni idareyi sempatiyle karşılıyordu.

20 numaralı eve ziyaretçi akım derhal başladı. En büyük kalabalığı subaylar teşkü ediyordu. Senelerdir İnönü adım ağızlarına almaları bile menedilmek isteıülen bu kahraman insanlar yaşayan en büyük meslekdaşlarının elini göz yaşlan içinde öpüyorlardı. Bu hareketlerinde parti telâkkisinin, düşüncesinin eseri yoktu. Siyaset akıllarının köşesinden geçmiyordu. İçlerinden gelen bir sevgi binlerce subay ile askeri, talebeyi Ayten sokağa doğru yola çıkarmıştı. İsmet Paşa küçük evinin üst katındaki balkonlu çalışma odasındaydı. Subayların her birine adını soruyor.

27 Mayıs günü gençler

Sakallar traş edildi

nerede çalıştığını öğreniyordu. Ziyaret bütün gün, fasılasız sürdü. O kadar ki İnönü değil ama yanındakiler yoruldular. Zira gelenler sadece subaylar ve askerî talebeler değildi. Sabahın ilk saatlerinden itibaren Ayten sokak evvelâ mahalle sakinleri. sonra civarda oturanlar, nihayet Ankaralılar tarafından dolduruldu. Birikenlerin büyük bir kısmı kadınlardı ve onlar en ziyade heyecan İçinde bulunanlardı. Çoğu ağlaşıyordu. İnönü sık sık balkona çıkarak kendilerini selâmlamak zorunda kaldı. Kalabalığı dağıtmanın tek yola buydu. Zira halk İnönüyü görmeden gitmiyordu. Bu arada "Ya ya ya, Şa şa şa. İsmet Paşa çok yaşa" ve "Ya ya yai Şa şa şa, Türk Ordusu çok yaşa" sesleri gökleri çınlatıyordu.

Fakat bu ziyaretler Muhalefet liderinin zihni çalışmasına mâni olmadı. Gelenler elini öperlerken o hâdiseye en doğru teşhisi kbjmıaya çalışıyor, memleketin selâmetinin hangi yoldan en çabuk ve emin şekilde sağlanabileceğini düşünüyor, bulmaya çalışıyordu. Bütün söyledikleri tahakkuk etmişti. Türk milletinin böyle bir idareye asla tahammül etmiyeceğini söylemişti. Türk milleti böyle bir idareye tahammül etmemişti. Zorbalık yüzünden D.P. İktidarının halka ihtilâlden başka çıkar yol bırakmadığını söylemişti, ihtilâl çıkmıştı. Kendisinlü ihtilâl yapmayacağını bildirmişti. Kendisi ihtilâl yapmamıştı. Menderese ve arkadaşlarına âMbetlerinin fena olacağını ihtar etmişti. Âkibetleri fena olmuştu. Ama 27 Mayısın o bahar güneşi dışarıyı nura boğarken İnönü istikbali en iyi falcının görebildiğinden daha iyi gördüğünden dolayı övünmeyi hatırına getirmiyor, bilâkis istikballe meşgul oluyordu. Doğrusu istenilirse bir askeri İhtilâlden ilk başta memnunluk duymamıştı. Hareketten haberdar olsaydı bunu önlemeye çalışacağı da muhakkaktı. Ama hâdiselerin gelişme tarzı süratle İnöniyü nikbinliğe şevketti. Bir defa kan hemen hiç akmamıştı. Bir teğmen Polis Koleji önünde sâhit düşmüş, B.M.M ve Radyo muhafızlarından başka Orduya karşı vuruşan çıkmamıştı. Sonra, memleketin her tarafına yeni idare derhal hakim olmuş, bütün süâhlı kuvvetler aynı ideal etrafında birleşivermişti. Hareketin başına Cemal Gürsel gibi 1-nönunün emniyet ettiği, vatanseverlik duygularına yürekten inandığı kıymetii bir askerin gelmesi de Paşanın hislerini değiştirdi. Zaten fikren ihtilâlden başka çıkar yol bullunmadiğim o da kabul etmiyor değildi. "Fakat devleti Atatürkün yanında adetâ elleriyle kuranlardan biri olduğu için gönlü ihtilâlle iktidar değişmesine razı olmuyordu, iktidarların meşruiyet dışına çıkmasını aklı almadığından buna tevessül. edenlerin doğru yola ihtilâlle getirilmesindeki meşruluğu hem kabul etmek istemiyor, hem o yolu tutanları haklı buluyordu. Kısacası 27 Mayıs günü İnönü aklı Ue hisleri arasında bir Savat verdi ve sonda savaşı aklı kazandı. Aslmda memleketin menfaati de o istikametteydi. Nitekim ihtilâlin ertesi günü, sabahın erken saatinde Orgeneral Gürsel kendisini telefonla aradığında İnönü en samimi şekilde basanlar diledi ve yeni idareye elinden gelen yardımı yapacağım bildirdi Orgeneral Gürsel aynı akşam Başbakanlıkta tertiplediği basın toplantısında bu muhaverenin haberini

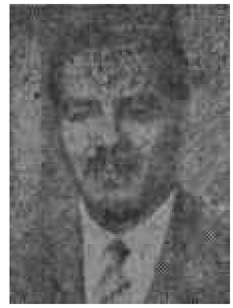
Kemal Biberoğlu
ÇORUM

Selami Dinçer
SAKARYA

Nusret Kirişçioğlu
SAKARYA

Bahadır Dülger
GAZİANTEP

Osman Kavuncu
KAYSERİ

gazetecilere verirken memnunluğunu gizlemiyor ve Paşanın da kendilerini haklı. İdeallerini memleket menfaatlerine uygun bulması karşısında şevklerinin arttığını belli ediyordu.

Hadiselerin başlangıcı

Aslina bakılırsa. Menderes millet için hakikaten ba?ka çıkar yol bırakmamış ve her kapıyı gafleti yüzünden elleriyle kapatmıştı. Kurdurduğu ve faaliyete geçirdiği meşhur Tahkikat Komisyonunun C.H.P. nin değil. Demokrasinin idam fermanım imzalamakla vazifeli bulunduğunu anlamamak için budala olmak lâzımdı. Nitekim bunu herkes derhal anladı ve mukabil tedbir olarak ne yapacağını kararlaştırdı. Muhalefet Lideri İnonünün kararı şuydu: Bilinen meşruiyetçiliği ile Meclis kürsüsünden fikirlerini söyliyecekti. Fakat Menderes İnönüye bu imkânı vemredi. Muhalefet Lideri Meclisin Tahkikat Komisyonuna bir takım uygunsuz yetkiler tanıdığı celsesinde kürsüye çıkıp da tutulan yolun çıkmaz olduğunu, Türk milletinin Güney Kore milletinden daha az haysiyet sahibi sayılamayacağını, Üstelik Syngman Rhee'nin elinde ordu ve polis de bulunduğunu halbuki Demokrat iktidarın bizde Ordudan korktuğunu, polise tam güvenemediğini, devlet mekanizmasını işe işletemediğini, bu balamdan tedbirlerin kâr sağlamayağını söyleyince Menderesin milletvekilleri gürültüyü kopardılar. Celse tatil edildi ve o arada Meclisin üst katında bir odadan müzakereleri- dinleyen Bayarla Menderes İsmet Paşanın 12 celse için Meclisten ihracım emir buyurdular Celse yeniden açıldığında efendilerin emirleri Meclisin Başkanlık kürsüsüne çıkarılmış zat tarafından duyuldu. Zaten Türkiye Büyük Millet Meclisinin şu son senelerde ne hale getirildiğini anlamak için Ağah Erozanın bu Meclise başkanlık ettirildiğini söylemek yeter de artardı bile.. İnönü emri sükûnetle, dudak* larında müstehzi bir tebessüm dinledi, salondan çıkıp gitti. Ama dehşetli bir kavga da başladı. Başkan muhalif milletvekillerine cezalar yağdırıyordu. Sayısız Halkçı ihraç cezası aldı. Fakat hiç biri çıkmadı. Bunun üzerine Başkan salona polis davet etti ve 27 Mayıs günü Ordu birlikleriyle vuruşacak derecede gözü dönmüş bu D. P. polisleri C.H.P. milletvekillerini zorla salondan çıkardılar. Halbuki asıl çıkan, meşruiyet ve intizamdı. Gerçi meşhur Tahkikat Komisyonunun Hamdi Sancar imzalı tebliği "müzakerelerin neşrini yasak etti" ama cereyan eden hâdiseler bir anda bütün Türkiyede duyuldu. Zaten Sayarın o iptidai zihniyeti İnönüyü Meclisten attırdığını bir övünme vesilesi olarak millete haber vermek küçüklüğünden kurtulamamış ve durum bir yalan tebliğle ilân edilmişti. Meşhur tedbirler kânunlaşmış. İnönü Meclisten çıkarılmış, Meclis müzakerelerinin neşri yasak edilmişti. Komisyon tam bir sivil Junta olarak faaliyete başlıyordu. İstanbul Üniversitesi talebeleri Mecliste dahi konuşulamadığına göre İktidarı başka yoldan ikaz etmeyi, ona Koredeki hâdiseleri hatırlatmayı, Korelilerin kabul etmediğini Türklerin sureti katıyede kabul etmeyeceğini bir defa daha bildirmeyi faydalı gördüler ve Meclisin gürültülü celsesinin ertesi günü büyük İstanbul nümayişini başardılar.

Gençliğin sesi

Gençler bu nümayişi iki ders arasına sıkıştırılmış bir nümayiş olarak tertiplemişlerdi. İstiklal Marsını söyleyecekler, Korede Syngman Rhee aleyhinde vaziyet alan talebelerle beraber olduklarım bildirecekler, müteakiben derslerine döneceklerdi. Fakat Menderes rejimi, İnönüye Meclis kürsüsünü çok gördüğü gibi gençlere de böylesine masura bir toplantıyı fazla buldu. Bumin Yamanoğlu ve Zeki Şahin gibi polislerin sayesinde hadise derhal çığırın-

Hilmi Duru
KASTAMONU

Himmet Olçmen
KONYA

Nüzhet Ulusöz
SAMSUN

Sait Bilgiç
ISPARTA

Ekrem Anıt
SAMSUN

dan çıktı ve Menderesi askeri idare kurmaya mecbur bırakan vaziyeti doğurdu.

İstanbulun halen mevkuf Emniyet Müdürü Faruk Oktay gençlerin Üniversite bahçesinde, yani Üniversitenin içinde toplandıklarını görünce üzerlerine polislerini saldı. Halbuki kanuna göre Rektör davet etmediği takdirde polisin Üniversiteye girmesine cevaz yoktu. Ama bunlar Menderesin polisleriydi ve zannediyorlardı ki Türkiyede kanun değil, Menderesin iradesi hakimdir. Aslında hakları da yok değildi. Zira hadiselerden sonra Hükümet Başkanlığını İşgal eden bu zat hiç sıkılmadan "biz Üniversitenin bahçesine değil, istersek profesörlerin kürsüsünün tâ dibine kadar bile gireriz" dedi ve Bumin Yamanoğlunun cesaretini nereden aldığını gösterdi. Bumin Yamanoğlu ve arkadaşları Üniversite bahçesine girer girmez evvelâ kız talebelerin üzerlerine saldırdılar. Saldırdılar **geldi. Polisler de çoğalmışlardı. Zeki Şahin ve adamları Rektörü Emniyet** Müdürlüğüne götürmeğe kalkıştılar» Gençler ise sevgili hocalarını bırakmıyorlardı. Fakat polisler zor kullanarak Rektörü aldılar ve adamı itip kakarak bir polis otomobiline bindirdiler. Emniyete götürdüler. Götürdüler ama gençlerin miktarı daha da arttı. Talebeler Rektör gelmeden asla, dağılmayacaklarını bildiriyorlardı. Alâkalı zevat başka yol olmadığını görünce Emniyet Müdürlüğüyle temas etti ve Rektörün iadesini istedi. Emniyet Müdürlüğünde Prof. Onar Rektörlükten istifa etmesi için zorlanmıştı.

Rektörün Üniversiteye dönmesi büyük tezahürata yol açtı. Prof. Onar binaya çıktı ve oradan gençlere hitabetti. Dağılmalarını, derslerine dönmelerini istiyordu. Fakat bu arada kendisinden istifa etmesinin beklendiğini, kendisinin ise teklifi reddettiğini bildirdi. Gençler kıyameti **rediyor. ancak bir müdahalede bulunmuyordu. Polisler ve talebeler bir**birine girdi. Talebeler ellerine ne geçerce polislerin üzerlerine fırlatıyorlar, sopalarla hücum ediyorlardı. Emniyet kuvvetleri vaziyete hâkim olamayınca askeri birlik çağırmak **zarureti hasıl oldu. Böylece Ordu ilk defa olarak müdahalede bulundu.**

"Kardeş kardeşi vurur mu ?"

Askerin hadise mahallinde görünmesi gençlerin coşkun tezahüretıyla karşılandı. Talebeler bırlige komuta eden subaylara sarıldılar, onları öpmeye başladılar. Orduyu alkışlıyorlar, "Ya ya ya, Şa. şa şa. Türk Ordusu çok yaşa" diye bağırıyorlardı. Ordu zora baş vurmadı. Talebe ve asker kaynaşmıştı. Manzaranın, hâdisenin elbette ki ibret verici bir tarafı vardı. Akıllı bir idarenin bun dan ders alması gerekirdi. Ama o akıl çoktan uçup gitmiş, gözleri sadece iktidar hırsı bürümüştü.

Turan Bahadır
DENİZLİ

Vacit Asena
BALIKESİR

A.Hamdi Sancar
DENİZLİ

Necmettin Önder
NEVŞEHİR

ama kız talebelerden biri Yamanoğluna yaman bir ders vermekten geri kalmadı. Ayakkabısını çıkardığı gibi topuğunu Menderesin gözde polisinin alnına indiriverdi. Ortalık derhal karıştı. Polisler kızları sürüklemeye çalışıyorlar, erkeklerle döğüşüyorlardı. İlk kavga aşağı yukarı müsavi şartlar altında cereyan ediyordu ki Rektör Sıddık Sami Onar otomobiliyle bahçeye girdi. Polislerin başındaki Emniyet Âmiri, Zeki Şahra birden talebeleri bırakarak Rektörün' üzerine saldırdı. "Bunlar hep senin başının altından çıkıyor" diye haykırıyordu. Türkiyenin 1 numaralı polisi Türkiyenin 1 numaralı ilim adamını kolundan tuttuğu gibi otomobilinden dışarı çekti. Onar yere düştü, kaşının üzerinden yaralandı. Onarın gördüğü, maruz kaldığı muamele bütün talebeleri heyecana garketti. Vahşetin bu kadarı hakikaten fazlaydı. Bir kaç yüz talebe bir anda bir kaç bin talebe haline koparıyorlardı. Buna rağmen dağılmayı kabul ettiler. Ancak Üniversitenin ön kapısından çıkacaklardı. Polis ona da mâni oldu. Hayır, gençler arka kapıdan çıkarak dağılmalıydılar! Kavga süratle büyüdü. Bu sırada Beyazıt Meydanım atlı ve yaya polisler doldurmuşlardı. İki taraf muharebe vaziyeti aldı. Polisler Marmara sinemasının önüne yerleşmişlerdi. Gençler saf halinde Üniversitenin kapısından çıkınca üzerlerine evvelâ süvariler saldırdı. Atlar insafsızca geliyordu. Talebeler bazı polisleri atlarından çekip aldılar, buna mukabil polisler de kılıçlarla talebearasında yaralanmalara sebebiyet verdiler. Bu sırada yaya polisler tabancalarım çekmişler geliyorlardı. Gençler, gözlerini kırpmaksızın polislerin üzerlerine yürümekte devam ettiler. Menderesin polisleri hedef gözetmeksizin ateşe başladılar. Gençlerden devrilenler oldu. Meydanda halk, bu feci manzarayı ibretle sey-

Beyazıt meydanı derhal bir ana baba gününe döndü. Gençler vilâyete yürümeye karar verdiler. Bu sırada asker takviye almıştı, Ama yeni gelenler eskisinden farklı davranmıyorlardı. Ortalıkta tanklar da göründü. Gençler tankların üzerine fırladılar. G.M.C. ler ise talebeden geçilmiyordu. Bu şekilde Çemberlitaşa kadar gelindi. Orada askeri vasıtaların ve tankların yolu kestiği görülünce bir kısım talebe Atatürk köprüsünü hatırladı ve o istikamete yöneldi. Fakat Babıâli yolunu tercih edenler mânileri zorladılar ve askerin müsamahası sayesinde aşmaya muvaffak oldular. Böylece iki büyük kafile teşekkül etti. Atatürk köprüsü istikametinde ilerleyenler Aksaraya indiler,' Atatürk Bulvarını takip etmeye başladılar. Halk pencerelere, balkonlara üşüşmüştü. Her yer bir bayram manzarası arzediyordn. Evlerden bayraklar, çiçekler atılıyor, halk mütemadiyen alkışlıyor, yasa diye ba-

Kızılayda nümayiş dağıtılıyor
Gaz bombası yardıma

giriyordu. Marşlar söyleniyor, gençler mütemadiyen "Menderes istifa!. Bayar istifa!." tarzında hitaplarda bulunuyorlardı. Babıali istikametini tutmuş bulunanlar Dr. Namık Gedikin gazetesi Hürriyetin önünde yuna çektiler, aleyhte nümayişi yaptılar. Aynı kafile daha sonra Cumhuriyetin bulunduğu sokağa saptı. O sırada Nadir Nadi gazeteye geliyordu. Talebeler onu görünce heyecanla alkışladılar, aralarına aldılar. Cumhuriyetin mert başyazarının gözleri yaşarmıştı. Milletin nabzının nasıl attığını zaten biliyordu. Fakat gençlerin heyecanı imanım tazeledi, Atatürk gençliğine bir defa daha hayran kaldı.

Akşam üzerine doğru İki taraftan Babıâli istikametinde ilerleyen kafileler Köprüler açılmıştı- Sirkeci civârında birleştiler. İşte bu sırada Hükümetin İstanbulda ve Ankarada Örfi idare ilan etmiş bulunduğu anlaşıldı İstanbul Örfi İdare Komutanı olarak Orgeneral Fahri Özdilek, Ankaraya .ise Namık Argüç tayin edilmişlerdi. Babıalinin altında gençler karşılarında özdileği buldular. Orgeneral yanında bulunan bir talebe temsilcisi vasıtasıyla haberi duyurdu, idarenin asker eline geçtiğini bildirdi ve gençlerden sükûnet içinde dağılmalarını istedi. Polisin selahiyet lerinin kısmen kaybolmuş olması karşısında talebe tezahürat yaptı. Zaten gelirken Sirkecideki Emniyet Müdürlüğüne uğramışlar ve orada "Ölülerimizi istiyoruz!", "Katiller" diye haykırmışlardı. Gençler Orgeneralin tavsiyesine uyarak dağılıyorlardı ki biraz ilerde mevaki almış polislerin hücumuna uğradılar Tabii mukavamet ettiler ve örfi İdare komutanına durumu duyurdular. Örfi İdare komutanının gönderdiği subaylar polisleri ittiler ve talebelere yol açtılar. Böylece Gençlik - Ordu işbirliğiyle gelişen İstanbul nümayişi gene Gençlik - Ordu işbirliğiyle bitti. Fakat gençler şehitler vermişlerdi. Menderes bir kaç gün sonra yaptığı radyo konuşmasında fütursuzca yalan söyledi ve İstanbulda bir tek talebenin polis kurşunuyla vurulduğunu bildirdi. Nitekim bir müddet sonra aynı zat Ankara hadiseleri mevzuunda daha da nekes davranacak ve hiç ölü bulunmadığını söyleyecekti. Başkasının konuşmasını yasak ettikten sonra yalan söylemenin elbette ki hiç bir güçlüğü yoktu.

Beyanname devri

Hakikaten sabık Başbakan, hadiselerin gelişmesi üzerine bir yandan Tahkikat Komisyonu, diğer taraftan Örfi İdare Komutanlıkları vasıtasıyla Türkiyede sadece kendi sesinin duyurulmasını sağladı. Daha doğrusu sağladığını sandı. Aşağı yukarı bir ay müddetle hemen her haber yasak edildi. Menderes İzmire gitti. Kendisini karşılatacak ancak 80 bin kadar insan bulabildi. Radyolar bunu "300 bin Egeli" diye ilan ettiler. Sabık Başbakan konuşurken dinleyiciler kendisini yuhaladılar, aleyhinde bağırdılar, istifasını istediler. Menders taraftarlarıyla aleyhtarları iki defa döğüştüler. Polis 18 kişiyi tevkif etti. Bu sırada bir de hâdise oldu. Polis nümayişçiler arasında bulunan bir kaç, sıbayı tevkif etti, alıp karakola götürdü. Haberi duyan diğer subaylar karakola gittiler, polisin arkadaşları hakkında tahkikat yapamayacağını bunları alakadar eden mecinin askeri merci olduğunu anlattılar. Fakat sırtlarını Cemal Göktana dolayısıyla Gedike, dolayısıyla da Menderese dayamış olan polisler subayları karakoldan kovdular. Bunun üzerine İzmirdekı komutan Orgeneral İskilipligil bizzat karakola geldi ve komiserden subayları istedi. Komiser küstah bir tavırla general filan tanımadığını bildirdi General Isklipligil "Bana bak, dedi. Şimdi buraya iki bölük asker getiririm, ne sen kalırsın, ne karakolun". Pabucun pahalı olduğunu gören polis, subayları teslim etmek zorunda kaldı. Gene İzmirde, başlarında C.H.P. 11 bazı milletvekilleri bulunan gençler ve alk nümayiş yaptılar, Menderesin istifasını istediler, "Hürriyet!" diye bağırdılar. Fakat bütün bu hâdiselerin yazılması yasak edildi. Radyo bu sırada "Kadirbilir Egelüer"in "Sevgili Başbakanları"nı bağırlarına bastığını bildiriyor, "Başbakan o kendisine has beşuş çehresiyle halkı selâmlıyor" diyordu. Yalanı doğru diye satmak ve doğrunun yayınlanmasını tamamile menetmek böylece Menderes rejiminin son alâmeti farikası oldu.

Ama Menderes bu kadarla da iktifa etmedi. Bu bir ay zarfında nerede bir söz söylediyse, ne zaman radyoda konuştuysa İnönü kendisine muntazaman cevap verdiği halde bunların neşrini yasak ettirdi. Kendisi İnönü ve partisi aleyhinde dünya kadar laf ediyor, bunları gazetelerine yazdırdıktan başka radyoda da okutuyordu. Meselâ Hürriyet kocaman puntolu harflerle Menderesin İnönüye küfürlerini gerine gerine yazıyordu Ama İnönünün müdafaa sadedindeki sözlerini bildirmek yasaktı. Kaldı ki İnönü, tıpkı Bursa nutkundan sonraki meşhur söz düellosunda olduğu gibi sabık Başbakana cevap üzerine cevap oturtuyordu. Meselâ Menderes Turgutluda Üniversite hocalarına çatmış, onları tek parti devrinde iki büklüm gezmekle mi suçlandırmıştı. Ertesi gün İnönü Menderese şöyle diyordu: "Ben tek parti devrinde karşımda iki büklüm gezen Üniversite hocası hatırlamıyorum. Ama istediğim elde etmek için benim dâhiyane irşatlarımdan bahseden ve karşımda iki büklüm olan bir politikacıyı mükemmelen hatırlıyorum" Bu neşir yasakları Türkiyede yeni bir sanayi doğurdu: Beyanname imali ve dağıtımı! Geçen bir ay zarfında devletin hemen bütün dairelerinde harıl harıl İnönünün nutukları, hadiselerin hülâsaları, CHP. nin tamimleri teksir ediliyor ye bunlar bizlerle nüfüs halinde dört bir yana gönderiliyordu. Nitekim D.P. tarafından parayla tutulmuş bası ye-

NICI erlerin ihbarı üzerine dört subay bu suçtan tevkif olundular Menderes İnönünun beyannamelerini subayların teksir ettiğini duyunca çılgına dönmüştü. Bilmediği halkın elinde Başbakanlığa alt yazı makinelerinde çoğaltılmış sayısız beyannamenin dolaşmakta olduğuydu.

Tehlikeli meraklar

Fakat, sessizliğe gömülen Turküyede beyanname merakı en az tehlikeli meraktı. Hâdiseleri öğrenmek imkânından mahrum bırakılan vatandaşlar ister istemez yabancı radyoları dinlemeye koyuldular. Bunlar Türkiyede cereyan eden vakaları günü gününe, hattâ saati saatine veriyorlardı. B.B.C. veya Amerikanın Sesini dinlemenin elbette ki bir sararı yoktu. Ancak komünistler Menderesin Türkiyeyi içine attığı karanlıktan derhal faydalanma yolunu tuttular ve meşhur "Bizim Radyo", Budapeşte radyosu ve Moskova radyosu görülmemiş faaliyete geçtiler. Bunlar da hadiseleri olduğu gibi anlatıyorlardı. Söyledikleri doğruydu. Ancak doğru haberlerin tefsirini komünist bir gözle yapıyorlardı. Böylece hadiselerin doğruluğuna inanan dinleyiciler ister istemez tefsirleri de makbul görmeye başlıyorlardı. Allahtan ki kızıllar bu gayretlerinde mübalâğaya kaçtılar ve meselâ Menderes aleyhindeki gösterileri Amerika aleyhindeymiş gibi göstermeye koyuldular. Hele İnönü Ankarada yabancı muhabirlere hitaben yaptığı bir konuşmada Türkiyenin batı ile olan bağlarını C.H.P. nin tasvip ettiğini söylediğinde Rus temayüllü radyolar İnönüye de ateş püskürmeye başladılar, onun hakkında da "Amerikalıların uşağı" tâbirini kullandılar ve böylece itibarlarını kaybettiler

Ancak Menderesin sedece şahsi iktidarını muhafaza için memleket menfaatlerim böylesine ayaklar altına almaktan çekinmemesi daha o tarihlerde milletin selametini ancak onun işbaşından uzaklaştırılmasında gören subayların dikkat nazarından kaçmadı ve onlara bir defa daha haklı bulunduklarım ispat etti.' Bu şırada Menderes ve taraftarları, derin tat gaflet içinde, Türkiyedeki karışıklıkların hepsini İnonüye bağlıyorlar, her şeyin onun başı altından çıktığını birbirlerine söylüyorlar, İnönünün her dediği çıkmış bulunduğundan bunları Muhalefet liderinin tertiplediği fikrine bel bağlıyorlardı. Halbuki ihtilâl olup ta Menderes ve arkadaşları hapsedildiğinde Orgeneral Cemal Gürsel bir basın, toplantısında hakikatleri bütün çıplaklığıyla anlattı. Orgeneral Gürsel, o kadar saygı beslediği İnönüye bu mühim niyetlerini açıklamamıştı bile.. Türk Silâhlı.. Kuvvetlerinin, başkomutanı "Eğer açıklasaydım bizi mutlaka vaz geçirmeye çalışırdı. Halbuki millet için başka çare kalmamıştı" dedi. Sonra ilâve etti: "Bunun Türk milleti tarafından böylece bilinmesinde fayda vardı.

Ankarada cümbüş

Menderes aleyhtarı nümayişlerde

Ankara İstanbulu yalnız bırakmadı. Gerçi ilk hareket İstanbuldan gelmişti ama bayrağı Ankara süratla eline aldı ve Kızılay meydanım bir hürriyet meydanı . haline getirdi. O kadar ki bu son bir ay içinde saat akşamın beşi oldu mu meraklılar sinemaya gider gibi Kızılay meydanına çıkıyorlar ve nümayişlerin başlamasını bekliyorlardı.

Hakikaten Nisan ayının 29 uncu günü ılık bahar güneşi Cebeci sırtlarından Hukuk Fakültesinin bahçesine ilk ışıklarım saçarken kimsenin olacaklardan haberi yoktu. Fakülte binasının Yunan mabedlerini andıran haşmetti kapısı önünde bekleşen birkaç talebenin yüzlerini görenler de olacakları tahmin edemezlerdi. Genç Üniversiteliler sınıf arkadaşları sivil polislerin arada sırada yaptıkları şakalardan dolayı uzun zamandır düşündüklerini saklamayı öğrenmişterdi. Hattâ ve hattâ çok zaman bazı şeyleri düşünmekten bile, sınıf arkadaşları yüzünden çekmiyorlardı.

Saat 8 de ilk derse Hukuk Fakültesi öğrencileri sükunetle girdiler. Ancak sükunet fırtınadan evvelki sükûneti iyiden iyiye hatırlatıyordu. İlk dersin çıkışı bir hayli sakin oldu. Genç kız ve delikanlıların yüzleri asıktı. Başlan çatılmıştı. Konuşmuyorlar, birbirlerine bakıyorlardı. Hukuklular gözleriyle aynı şeyleri düşündüklerini birbirine anlatıyorlardı. Aralarında bazılarının gözleri nemlenmişti. Dışarıdan bakan bir göz birşeyler sezinleyebilir, gençlerin yüreklerinde bir burukluğun okluğunu anlıyabilirdi. Evet.. Hukukluların yüreklerim buran bir gün evvel İstanbulda polis kurşununa kurban giden sayısı ve mezarları belli olmayan Demokrasi şehidi genç arkadaşlarıydı. Kimlerdi? Kaç kişiydiler? Hangi fakültedendiler? Bilinmiyordu. NO yapmışlardı? Suçları, kendilerini ölüme götüren suçları neydi? Hah, iş-

İstanbul sokaklarında atlı polisler

Kan su gibi aktı

te iyice biliniyordu. Onlar "Hürriyet" demişlerdi. Onlar içlerini sevmeyen hürriyetsizliğe, zulme ve baskıya genç bağırlarını açıp açıkça karşı koymuşlardı. Suçlan işte buydu. Bunun için ölmüşlerdi.

Dersten çıkan genç hukuklular bunu düşünüyorlardı.Gözlerindeki nem bundandı. Yavaş yavaş bahçenin ön tarafına doğru gizli bir el tarafından adeta itiliyorlardı. On tarafta toplanıldı. Başlar eğik yürekler ezikti. Bir tek kipinin ihtarına lüzum kalmadan. Demokrasi şehitleri için ihtiraın duruşuna geçildi. Dağ taş, İstanbulda bir gün evvel Demokrasi uğruna canlarını vermiş genç üniversiteliler için eğilmiş, dağ taş sessizliğe] gömülmüştü. Sadece ve sadece bir tek şey bunun dışındaydı. Fakültenin talebeler için ayrılmış telefonu! Telefonu çeviren parmakların bu numaraya alışık olduğu anlaşılıyordu. Karşıdan ses gelince, parmakların sahibi hazırol vaziyetine geçti ve:

"Amirim, Hukukta nümayiş var-" dedi. Sonra ahizeyi yerine koydu, ortadan kayboldu. Vazifeşinas talebe - polis, amirim memnun etmenin sevinci içindeydi.

Fakültenin bahçesi önünde toplanan kalabalık ağır ağır büyüyor, halka genişliyor, bir an oğulu misali talebeler toplanıyordu. Hançerelerden çıkan ilk ses:

''- Hürriyet" oldu.

Sonra devam edildi:

"— Menderes istifa et.. Menderes istifa et.."

Ses Cebecinin basık tavanlı apartmanlarında aksi sedalar yaparak, genişledi, genişledi ve bütün semti tuttu. Genç üniversiteliler boğazlarını yırtarcasına "Hürriyet.. Hürriyet'' diye bağırıyorlardı. Bir gün evveilnden Fakültenin önüne yerleştirilmiş polis ekipleri büyük bir maharetle talebeleri kordon altına alıverdiler. Coplar sıkılmış,hazırlanmıştı. Polis tetikte bekliyordu. Hangi polis?.. Genç Üniversitelilerin hiç çekinmeden canlarını, mallarını emniyet ettikleri polis!.

Bir küfürbaz...

Hukuk fakültesi talebeleri masum nümayişlerine ve şehid olan arkadaşlarının hatıralarına hürmeten yaptıkları harekete devam ederken Dikimevi tarafından açılan geniş yolda yeşil bir otomobil görüldü. Otomobilin plâkası da yeşildi. Ankaralılar bu otomobili yakınan tanırlardı. Gelen Ankaranın imarcı valisi Dilaver Argundu. Yeşil araba Fakültenin önüride durdu. Dilaver Argun mütebessim bir çehreyle indi. Talebelere, bağıran, içlerim boşaltan gözü nem**bu talebelere şöylece bir baktı. Sonra dönüp açtırdığı geniş astarlı zevkle** süzdü. Geniş yol Dikirnevine kadar pürüzsüz uzanıyordu. Gülümsedi. Apartmanlardan sarkan vatandaşları da uzun uzun süzen Vali Argun nümayiş yapan Hukuk Fakültesi talebelerine. kinle döndü. Duyanların yüzünü birkaç saat ıstakoz gibi kızarık tutacak bir küfür salladı ve:

"— Şimdi, şimdi görüşeceğiz sizinle dedi. Dişleri sıkılmıştı. Talihsiz Valinin diş doktoruna ödeyecek bir hayli borcu olmalı ki o günlerde kendisini ve efendilerini çileden çıkaracak bir sevgi tezahüratının sedaları kulaklarını dolduruverdi. Talebe Muhalefet lideri İsmet İnönü için "Ya ya ya. Şa şa şa, İsmet Paşa çok yaşa" diye bağırmaya başlamıştı. Dilaver Argunu bundan fazla hiç bir şey sinirlendiremezdi. "Hürriyet" diye bağırmışlardı. "Menderes istifa et" diye haykırıyorlardı. Ama bu İnönü sevgisi ne oluyordu? Kim aşılıyordu bunu gençlere? Dişlerini bütün hırsıyla sıktı. Çene kemikleri kenetlenmiş, yüzündeki bütün kaslar tekallüs etmişti. Şık lâcivert elbisesi ve açık renk kravatı doğrusu bu çehreye, üstelik bu manzaraya yakışmıyordu. Gözleriyle bir şeyler arar gibi yaniden uzaklara baktı. Canı adamakıllı sıkılmışa benziyordu. Birden gözleri parladı İleride, geniş yolun ucunda atlı polis kuvvetleri görülmüştü. Süratle hâdise mahalline yaklaşıyorlardı.

Polis kuvvetleri yetişmiş, mevzilerine girmişti. Talebeler ablukaya alınmıştı. Hayret, gene de susmuyor, üstelik "İsmet Paşa çok yaşa" diye bağırıyorlardı. İsmet Paşa çok yaşa

İlk birlik coplarla talebelerin üzerine atıldığında gençler dağılır gibi oldular. Bir kısmı mektebin arka tarafına doğru kaçtılar, oradaki yurtlarından çıkardıkları masa ve sandalyelerle barikatlar kurup arkasına mevzi aldılar. Hemen oracıkla toplanan taşlarla cephelerini tamamlayan Üniversiteli gençler hazır beklemeğe koyuldular. Diğer bir kısım talebe Fakültenin kapısından içeri kaçmış, alt kattaki büyük salonda toplanmıştı. Polis hafifçe işleyen coplarını okşaya okşaya geri döndü. Bu sırada Vali Argunun yanına Emniyet Umum Müdürü Cemal Göktan da gelmişti. Pek az sonra da Ankara Örfi İdare Komutanı Namık Argüç bu iki kişiye iltihak etti. Takım tamamdı. Üç adam hararetle bir şeyler konuştular. Neler konuştukları malûmumuz değildir. Ancak Üniversiteliler için bir iyilik düşündükleri daha sonraki hareketlerinden anlaşıldı. Geçen zaman zarfında Fakülte binasının alt salonuna giren talebeler yavaş yavaş dışarı çıkmışlardı. Daha cesur, daha kararlıydılar. Zira bu defa yanlarında Doçent Hicri Sezen ve Profesör Necip Bilge vardı. İşe öğretim üyeleri de karışmışlardı. Bir üçüncü Öğretim üyesi de hâdiseye katılmakta gecikmedi. Prof. Bülent Nuri Esen bir Don Kişot edasıyla ortaya atıldı. Sözleri hareketleri kadar ateşli değildi. Ellerini, 'kollarını sallıyarak öğrencilerine nasihate başladı. İçeri, derse girmelerini tavsiye ediyordu Talebeler boşuna uğraşıyorlardı. Bu hareketten ellerine bir şey geçmezdi. Boşu boşuna

Menderes 5 Mayısta Kızılayda
Hiddetli devirleri..

nefes tüketiyorlardı. Luzümsuz taşkınlık yapıyorlar, kanuna aykırı hareket ediyorlardı. Kanun dediği veya kanun diye vasıflandırdığı meşhur Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanunuydu. Bunu bir Anayasa profösörü söylüyordu! Ancak talebeler Bülent Nuriye pek fazla kızmadılar. Hocalarının devrin Başbakanı Adnan Menderesin umumi vekili olduğunu biliyorlardı. Sadece, büyük meblağlar ödiyerek satın aldıkları Bülent Nuri Esen tarafından yazılan Anayasa kitabından dem vurdular ve:

" —-Hoca kitabında yazdığın gibi konuş" diye bağırdılar. Bülent Nurinin nasihatları para etmemişti. Esasen Vali Dilaver Argunla Emniyet Umum Müdürü Cemal Göktanın da sabrı tükenmişti. Bu isi bitirmek üç beş çocuğu susturmak lazımdı. Anayasa profesörünün içeri girmesini beklediler. Bülent Nuri gözden kaybolur kaybolmaz atlı polislere işaret verildi Yirmiye yakın atlı talebelerin üzerine yürüdü Hukuklular rekrar içeri kaçmağa başladılar Ne çare ki atlar insanlardan hızlı koşuyordu. Hemen oracıkta bir kız. bir de erkek talebe atlı polislerin ayakları altında eziliverdi. Yaralılarım alan talebeler içeri çekildiler. Bu arada ananevi cop ziyafeti başlamıştı.

Tanınmak korkusu...

Nasıl koskocaman bir fiil ufacık bir fare zıvanadan çıkarır ve korkutursa, bu coplu kahramanları da bir şey nedense pek ürkütüyordu: Fotoğraf makinesi... Polisler fotoğraf makinesini farketmeye görsünler, bir şahin gibi üzerine atılıyor, kırmak İçin ne mümkünse yapıyorlardı. Bu defa da öyle oldu. Hâdise mahalline atlı polislerden daha erken gelen gazetelerin foto muhabirleri derhal çalışmağa başladılar. Aman, aman.. Polisleri bir görmeliydi Talebeleri bırakmışlardı. Gazetecilerin üzerine atılmışlar, ellerinden makinelerini almışlar ve copların bir fırıldak gibi döndürmeğe başlamışlardı. Gerçi gazeteciler cop ziyafetine şerbetliydiler. Cop denilen aleti son beş senedir pek iyi tanıyorlardı. Şeklini, şemailini, gördüğü vazifeyi bilmekteydiler. Ama bu seferki diğerle» rine benzemiyordu. Ziyafet sahibi, mönüyü pek itinayla hazırlamıştı.

Evvelâ genç foto muhabiri Tuncer Tuğcu nasibini aldı. Tuğcu İkinci defa deklanşöre basmıştı ki kafasına inen bir copla sersemledi. Kısa zamanda kendine geldi. Toparlandı, üçüncü defa makinesini kaldırdı. Ama fotoğraf çekmenin imkânı yoktu

Sabık Başbakan muhafaza altında

Millet bütün barikatları aşar

Bir ikinci, bir üçüncü darbe Tuğcuyu yere yıktı. Elinden makineci alındı Derdest edilerek avını bekleyen meşhur gri kamyonete götürüldü Tuncerin yanında Dünya Gazetesinden Selçuk Altan bulunuyordu Genç gazeteci, arkadaşının durumunu görmüş ve müdahale etmek istemişti. Polisin birine nezaketle diyordu ki:

"— Yapmayın, arkadaş gazetecidir. Hem de..."

Genç gazeteci sözünü tamamlayamadı. Kasıklarına yediği bir tekmeyle iki büklüm oldu. Kıvrıldığı yerden "Ben de gazeteciyim" diyecek oldu. Vayyy, demek bu da gazeteciydi ha.. İki büklüm Selçuk ense kökünde copun buruk acısını hissetti. Kendini kaybeder gibi oldu. Kalkıp kaçmak istedi. Ne mümkün.. Üç - beş cop darbesi ve bir kaç yumruk, sonra ayaklarının yerden kesilmesi.. Gri canavar, kurbanlarından birini daha yuttu. Üçüncü gazeteci, arkadaşları arasında böyle hâdiselere karışmayan, sessizliği ile tanınmış Muammer Tavlaktı. Tavlağın suçu diğerlerin-

tün hâdiseyi içine alan panaromik bir resim çekmeğe kalkmıştı. Yani genç Üniversitelilere insafsızca vuran bütün polisi içine alan bir resim Nasıl ve nereden geldiğini anlayamadiği bir copla, esasen ufak tefek olan Taylak yere yuvarlandı. Gözlüklerinin kırılmasından korktuğu için **adeta** yalvardı:

"— **Vurmayın yahu..** Gözlüklerim kırılacak simdi"

Amanın.. Demek gözlükleri kırılacaktı ha. Bir el pek nazik olmayan hareketle Taylağın altın çerçeveli gözlüklerini gözünden aldı. Çamaşır sıkar gibi, büktü büktü ve toz haline gelen camları bir kon/et halinde

havaya fırlattı. Sonra fotoğraf makimasını elinden aldı. Üzerinde biraz Rock and roll yaptıktan sonra. polis arkadaşları tarafından iyice döğülmüş olan Tavlakın üzerine yürüdü. Dışlerinin mühim bir kısmı kırılmış olan genç gazetecii kaçmağa çalıştıysa da fayda etmedi. Vücudunun her tarafına polisin meşhur damgasını vurularak gri otomobile atıldı.

Sizi vuracağız...

Gazetecilerin çilesi burada dolmamıştı.. Gri otomobil hareket etti. Selçuk Altan herşeye rağmen nereye götürüldüklerini öğrenmek istedi. Verilen cevap bir insanın kalbini durduracak kadar korkunçtu:

"— Bize vur emri verdiler.. Sizi kursuna dizeceğiz.." Vur emrini veren o günlerin meşhur Örfi İdare kumandam Namık Argüç idi.. Tavlak bu sözü duyar duymaz arkasından koparılan feryatlara aldırmadan 80 kilometre hızla giden oton kendini aşağı attı. Sürüne sürüne ara sokaklardan birine girdi. Evine varması mucize oldu. Ama Taylakı doktorlar ancak bir haftada kendine getirebildiler.

Devlet kuşu Tuncer Tuğcunun başına vurmuştu. Örfi İdareye götürüldü. Bir müddet alıkonduktan sonra Namık Argüçün karşısına çıkarıldı. Argüç genç gazeteciyi ömrü boyunca unutamayacağı bir hatırayla örfi idare kumandanlığından salıverdi. "Bin nasihatdansa bir kötek" darbımeseline uyarak Tuğcunun, yüzüne kuvvetli bir tokat vurmuştu. Bitik bir halde olan Tuğcu bu tokadın te siriyle yere yıkıldı.

Salon Konkurhipikleri.

Gazetecileri götüren gri otomobil maceralı seyahatine devam eder-

ken Hukuk Fakültesi önündeki üçlü kurmay heyeti yeni bir işaret vermiş ve atlı polisler bahçede cop yağmuruna tutulmuş Üniversiteleri osertne ikinci defa sürülmüştü. Kovalamaca bu sefer feci oldu. Hızım alamayan atlar Hukuk Fakültesinin kapısından içeri girdiler. Salon talebeleri ve atlıları alacak genişlikte degildi. Feryatlar koca binayı sarsıyordu. Bu yetmiyormuş gibi coplular da talebenin üzerine atılmıştı. Yaralananın haddi hesabı yoktu. Hukuk Fakülteliler tabanca ve copa yumruklarryla karsı koyuyorlardı. Bu arada narin bir genç kız başına yediği copla yere yıkıldı ve bayıldı. Sonradan, son sınıf talebesi plan bu gencin gözlerinin kör olduğu öğrenildi. Bir kısım talebeler yukarı kata çıktılar. Polis peşlerinden atıldı. Bu sefer atlar itiraz etmiş, ikinci kata çıkmıyacaklarını bildirmişlerdi! Arbede yukarı katta devam etti. Doçentler, asistanlar coplarla haşır neşir olmuşlardı. Bir müddet sonra polisler çekildi. Fakültenin salonunda sadece yaralıların iniltileri ve burun deliklerinden soluyan Hukuklular kaldı. Dışarıda ise sükunet vardı. Üçlü kurmay heyet) hayatından memnundu.

Baş mı istersiniz?...

Ne var ki, kurmay heyetinin tebessümü dudaklarında kaldı. Hukuk Fakültesinin yanındaki bir başka İrfan ocağından, bir başka Fakülteden sabık Başbakana göre mekteptir- ses geliyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi talebeleri arkadaşlarının yardımına koşmuşlardı. İki Fakülte arasındaki dar sokak bir anda, göğsü mavi mine rozetli genç kız ve delikanlılarla doldu. Ve hemen arkalarında polisler! Bütün bunlar olurken düğüne kamber yetişmişti. İktidarın müthiş İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik hadise mahalline gelmiş ve gülmeyen yüzüyle durumu seyre başlamıştı Gedikin üzerinde lacivert bi elbise ve iinayla bağlanmış beyaz- lacivert bir kravat vardı. Ara sokakta Siyasal Bilgiler Fakültesi talebeleri ile polis arasındaki muharebe devam ediyordu. Talebeler taş, kömür ve toprakla; polis cop ve silâhla dövüşüyordu. Binadan dışarı çıkan Üniversiteliler atlı polisin üzerlerine yürümesi üzerine içeri çekildiler. Bu arada müthiş İçişleri Bakanı ile Siyasal Bilgiler Dekanı Fehmi Yavuz konuşmak istemiş, sert Bakan bu isteği kabul etmemişti. Eski bir mülkiyeli olan Birinci Şube Müdürü Niyazi Bicioğlu ise iki taraf arasında elçilik vazifesi görmek için ortaya çıkmıştı.

Binaya sığınan gençler pek zevkle söyledikleri birkaç kelimeden mürekkep cümleyi haykırıyorlardı :

"— Menderes istifa et.."

Eski mülkiyeli Bicioğlu bu avazeler arasında Fakülte binasının önüne kadar geldi. Bu sırada genç bir kız kendisine kalem ve kâğıt uzatmış. Fakültelerinin şerefli mazisine nakise teşkü eden bu vazifeden istifa etmesini istemişti. Bicioğlu da nedense sabık Başbakan Menderesin fikirlerindeydi. İstifa kelimesinden pek fazla hoşlanmıyordu. Bicioğlu toplu halde duran gençlere şöyle dedi :

"— Burası Yeniçeri ocağı mı? Sadrazam başı mı istiyorsunuz."

Siyasal Bilgililer cevap verdiler:

"— Sadrazam başı isteriz. Başbakanın başını isteriz."

Bicioğlunun yüzünü garip bir tebessüm kapladı. Gençlere bağırdı:

"— Kuvvetiniz var mı ki? İstersem sizi on dakikada dağıtırım. Bana sor kullandırmayın" İki yüz Siyasallı genç bir agızdan esvap «erdiler :

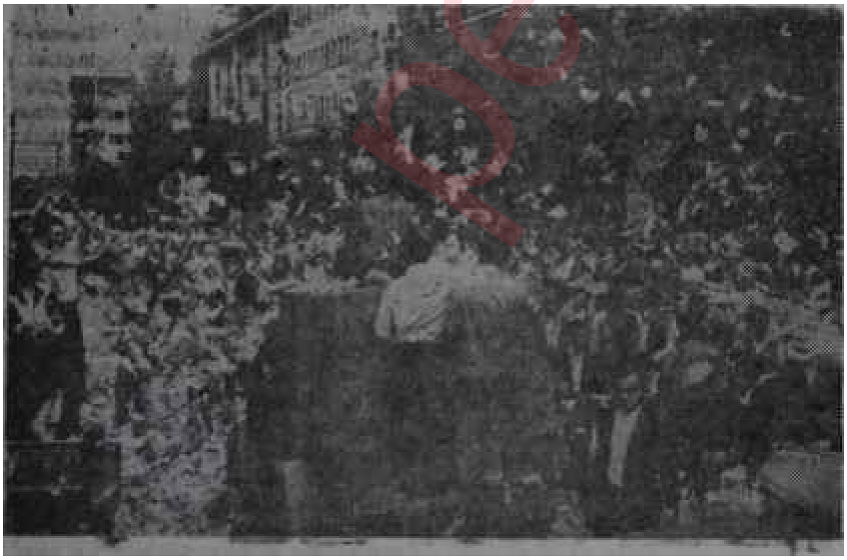
"— Canımızı da alamazsın ya Niyazi bey."

Böylece mütareke bozulmuştu. Bahçe kısmından binaya sokulan polisler ikinci defa taarruza geçtiler. Gençler kızların eteklerinde taşıdıkları taş ve kömürlerle bu taarruzu püskürttüler. Siyasal Bilgiler Fakültesi dayanıyordu. Bütün zorlamalara rağmen binadan içeri girmek mümkün olmamıştı. Zamanın İktidarının müthiş içişleri Bakanı bu içler acısı manzaraya dayanamadı ve hâdise mahallini terketti. İş gene üçlü kurmay heyetine kalmıştı. Kimin parlak fikri olduğu hâlâ bilinemiyen bir çare bulundu. Eski model bir, arazöz getirtilerek Üniversitelilerin üzerine su sıkıldı ve polisler hücuma kaldırıldı. Ancak beş dakika İçinde Siyasallılar arazözü zaptetmişler ve hortumu üzerlerine gelen polislere çevirmişlerdi. Polisleri doya doya ıslattılar. Arazözün içinde su bitince de otomobili devirmek için dayanmağa başladılar. Bu hareket devam ederken eski arazöz dayanamamış ve frenleri patlamıştı. Şimdi, manzarayı pencerelerden seyreden halkı kahkahalarla güldüren bir olay cereyan ediyordu. Yokuşun başında bulunan araba aşağı doğru gittikçe artan bir hızla ilerliyordu. Polisler önde, itfaiye arabası arkada bir kovalamacadır başladı. Üniversiteli gençler cop mütehassıslarının haline kasıklarını tutarak gülüyorlardı. Gençlerin kahkahaları uzun sürmedi. Devrilen otomobilin arkasında saklanan polisler copların bir işe yaramadığım görünce silâha sarıldılar. Siyasallı gençler, üzerlerine boşalan kurşun yağmurundan sakınmak için kendilerini güçlükle sıralarınl arkasına atabildiler. Yaralanan yoktu. Hepsinin alnında iri ter damlaları birikmişti. Birden gençler arasında bir kumandan belirdi. İnce, uzun boylu, masum bakışlı genç Siyasallı arkadaşlarına:

"— Bir... İki.. Üç.. Tamam" diye bağırıyor, hazırlanan taş ve kömürler polislerin üzerine bir anda atılarak tekrar sıraların arkasına siniliyordu. Taş ile kurşun... Silâhlar doğrusu müsaviydi I

Saat 14...

Şimdi hangi Siyasallı talebeye "Ya saat 14" deseniz muhakkak gözleri dalar ve acı acı yüzünüze bakar.

Kızılaydaki büyük nümayişten bir sahne
İstenilen Meşru Haklar

Menderes Kızılay da
Yardıma ihtiyacı vardı

Bu saat bir günün, Siyasal Bilgiler Fakültesinin ve Türkiyenin tarihine geçecek bir günün bir saatidir. O gün 29 Nisan günü, polisin copuna, kurşununa dayanan Siyasal Bilgili kız ve erkek, talebe, asistan, doçent, profesör bu saatte herşeyin bittiğini anlamıştı. Sıraların arkasından polisi aralarından birinin kumandasıyla taşlayan gençler bir ara polise takviye olarak gelen' Askeri kuvvetlerin silâhlarını doldurduklarını ve hazır vaziyete geçtiklerini gördüler. Saat 14 dü. Örfi İdare Kumandanı Namık Argüç -şimdi mevkuftur- gençlere doğru yürüyordu. Beş metreye kadar yaklaştıktan sonra durdu. Üniversitelilere mukavemet etmemelerini, dağılmalarını söyledi. Aldığı cevap pek hoştu. Gençler fena halde alıştıkları "istifa et" cümlesini Argüçe de hediye ettiler. Argücün kendisine tevdi edilen Örfi İdare Kumandanlığından istifa etmesini, ederse dağılacaklarını söylediler. Argüç Siyasallılara söz verdi, İstifa edecekti. Ama ertesi gün edecekti. Hele bir dağılsın, sükûnet

avdet etsin, kumandan istifasını verecekti. Bunları tatlı tatlı Üniversitelilere söyledi. Ama alıcılar oldukça müşkülpesenttiler. Pazarlıkta uyuşmak imkânsızdı. Onlar hemen istifa etmesini istiyorlardı. Bu kadar da olmazdı canım! Münakaşa biraz uzama temayülünü gösterdi. İki tarafın da sabrı tükenmişti. İlk patlak veren Üniversiteliler oldu ve otoriter kumandana masum bir şaka yapıverdiler. Yangın musluğuna takılı hortumla Argücü sıcak nisan güneşinin hararetinden kurtardılar. General geriye büyük bir hiddet içinde döndü. Askeri birliğin başında bu lunan yüzbaşıya derhal ateş emri vermesini söyledi. Karayağız yüzbaşı kumandanın enirini duymamış gibiydi. Sükûnetle gençlere bakıyor ve gülümsüyordu. General emri tekrarladı. Yine bir hareket yok. Bu yüzbaşının kulaklarında acaba bir şey mi vardı? Üçüncü defasında yüzbaşının başım "olmaz" mânasına salladığı görüldü. Genç asker, kardeşlerine silâh çekmeğe razı olmamıştı. Üstünün emrini yerine getirmiyor ve askerlikte belki de suçların en ağırı sayılan suçu işliyordu. Göğsü bir körük gibiydi. İnip kalkıyordu. Gözlerindeki kıvılcım otoriter Generali biraz düşünceye sevketmişti. Bu sırada Siyasal Bilgiler Fakültesinin üzerine ilk bakışta kırmızı mürekkeple yazılmış hissini veren dört döviz asıldı. Bunların ikisinde "Menderes istifa et" yazılıydı. Birinde sadece "Katiller" ibaresi vardı. Dördüncüsünde ise "Atatürk izindeyiz" deniliyordu. Dövizler yaralıların kanlarıyla yazılmıştı. Dövizler pencerelere bizzat öğretim üyeleri tarafından asıldı. Ne yazık ki Dr. Namık Gedik biraz evvel hâdise mahallini terketmiş. ve kendisine ithaf edilen dövizi görememişti.

Namık Argüç genç yüzbaşının arkasında bulunan çiçeği burnunda bir teğmene döndü. Aynı emri ona tekrarladı. Allah Allah.. Bu subayların hepsi mi ağır işitiyordu/? Teğmen de emri duymamazhktan gelmisti, genç Üniversitelilerin astıkları dövizleri sükûnetle seyrediyordu. General sesini kalınlaştırarak emri bir kere daha tekrarladı. Teğmen hiç oralı değildi

Anlaşılan genç asker *de Genera*lin Sözlerinden pek hoşlanmamıştı. kıldığı görüldü. Yüzbaşı yorgunluğa ve heyecana dayanamıyarak bayılmıştı.

Argüç ılık nasıl. gülümseyişini Kurtuldugu muvaffak olduğu su zereleri-ni yüzünden sildi. Askeri birlige dönerek bu defa '"'ateş"' emrini kendisi verdi. Kulakları sağır edici taraka Cebecinin arkasındaki tepelerden aksi sedalar yaparak geri 'Sönerken, yıllanmış Siyasal Bilgiler Fakültesinin duvarları makineli tüfek kurşunlarıyla delik deşik oluyor. Ünıversiteli müdafaasız gençler vurulmamak için sıraların arkasına saklanıyorlardı. Arkadan bir daha bir daha! Polis, askerin ateş etmesini fırsat bilmiş, arka kapıyı kırarak binadan içeri girmişti

Siyasal Bilgiler Fakültesinin içi şimdi bir cehennemdi. Sıraların arkasma sinmiş gençlerin üzerine polis insafsızca ateş ediyordu. İleride, yukarı kata kaçmağa çabalıyan bir genç kız ayağı takılarak yere düştü. Arkadan yetişen komiser, yanındaki polise genç. Siyasallıyı göstererek "Vur"' dedi. Tabancadan çıkan alev ve genç Üniversiteli kızın çığlığı birbirine karıştı. Genç kız omuzundan yaralanmış, kurşun köprücük kemiğini parçalıyarak, sıralardan birine saplanmıştı. Fakültenin diğer taraflarında manzara aynıydı. Silâhsız, müdafaasız Siyasal Bilgili talebeler kaçışıyor, polis kovalıyor, silâh sesine çığlıklar karışıyordu. Bir süre sonra silâh sesleri dindi. Fakülte içinde gençler yaralılarıyla başbaşa bırakılıp çekilindi. Gençlere derhal fakülteyi terketmeleri, kendilerine bir

şey yapılmıyacağı bildirildi. Talebeler ağır ağır binayı terke başladılar. Ancak polis sözünü gene tutmamış çıkanlardan eline geçirebildiklerin» hiç değilse birer cop hediye etmişti. Bu arada acele 58 Siyasal Bilgili genç toplanmış ve harp ganimeti olarak ceza evine yollanmıştı.

Mesul benim...

Saat 15,30 sıralarında Siyasal Bilgiler Fakültesi eski halini almıştı. Tek fark duvarlardaki kurşun izleriyle henüz temizlenmemiş kan lekeleriydi. Örfi İdare Kumandanı durumu İçişleri Bakanına bizzat bildirdi. Bakan, Menderese vaziyeti izah etti. Hâdise bastırılmıştı. Ama ortada bir mesul olması gerekiyordu. Müthiş İçişleri Bakanı parlak zekasının ışığı altında derhal çaresini buldu. Telefona sarıldı. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Fehmi Yaramı aradı. Dekanla Bakan arasında

cereyan eden konuşma şöyleydi :

'Bu hadiselerden mesullerini muhakkak bulacak ve bana bildireçeksiniz Fehmi bey..."

Hadise sırasında bir hayli hırpalanmış, hafif yaralı Dekan gülerek :

"— Eger muhakkak bir mesul arıyorsanız, benim .Buyrun icap edeni yapın" dedi.

Müthiş İçişleri Bakanının alnı karıştı. Durup dururken bir fakülte dekanını "hadiseyi tertip eden" diye yakalamak işine gelmiyordu. Hem bu işleri yapanlar birkaç baldırıçıplaktı canım! Babasının parasını yiyen, eve elemek dahi götürmekten aciz, sınıfta kala kala başı dönmüş bir kaç baldırı çıplak! Öyleyse yeni bir buluş lâzımdı. Seri karar verme hasletine malik olmak başka şeydi. Müthiş İçişleri Bakam derhal "manzarayı saktı" ve İçişleri Bakanlığının radyoda okunan meşhur tebliğini hazırlattı.

Tebliğde, bazı C.H.P. li milletvekillerinin Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerine giderek talebeyi tahrik ettikleri, hâdiseye bunların sebeb olduğunu belirtiyor ve bu tahriklerin önünün alınacağı sert bir ifadeyle bildiriliyordu.

Polis gençleri kovalıyor

Boşa giden gayret

555 K...

Müthiş İçişleri Bakanının erişilmez zekası ve ani kararlarıyla işleri hallettiği günlerde Ankarada acaip bir adet moda oldu. Yaşları 20 ila 30 arasında gençler birdenbire ıslık çalmağa merak sarmışlardı. Ağızlarından ıslık düşmüyor, gezdikleri, dolaştıkları yerlerde -tutturdukları bir havayı üflüyor da üflüyorlardı. Çaldıkları şarkı şöyle popüler caz şarkıtı filân olsa insanın cam yanmazdı. Gençler her ne sebebtense yıllanmış bir Osmanlı marşım dillerine dolamışlardı. Marş, Gazi Osman Paşa marşıydı. Hele Atatürk Bulvarında bu marştan geçilmiyordu. Üstelik aynı günlerde bütün Ankara halkı birbirleriyle adeta akraba kesilmişti. Bulvar üzerinde gezen gençlerden belki de birbirini ömrü boyunca biç görmemiş olanlar dostça selâmlaşıyorlardı. Öyle belirli bir işaret filân da yoktu. Sadece genç Üniversiteliler Castro misâli sakal bırakmaya heveslenmişlerdi. Atatürk Bulvarım şimdi birtakım sakallı adamlar kaplamıştı. Bu adamların hususiyetlerinden biri de polislere pek samimi bakmamalarıydı. Sakallılar nerede bir polis görseler -o sırada Bulvar üzerinde polisten bol şeye raslamak mümkün değildi- gözlerini dikiyorlar ve sabit nazarlarla bakıyorlardı.

Siyasal Bilgiler Fakültesinin nümayiş yaptığının üzerinden iki gün geçmişti. Atatürk Bulvarında sakallı delikanlılar artık adamakıllı samimi olmuşlardı. Birbirini selâmlarlarken tuhaf bir cümle söylüyorlardı:

"— 555 K"

Beşyüz ellibeş K.. Bu cümleyi duyanlar tatlı tatlı gülümsüyorlardı. Müthiş İçişleri Bakanının müthiş polisi nihayet "vaziyeti çaktı". Bu bir parolaydı. Bu bir şifreydi. Bir şeyler olacaktı. Ama nerede, ne zaman ve nasıl olacaktı. Polis bunu anlamak için seferber edilmişti. Polis işi nihayet tam manasıyla anladı. Beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılayda!. Evet mesele anlaşılmıştı. 5 Mayıs günü saat 17 de Kızılayda çoluk çocuk nümayiş yapmağa kalkışacaklardı. Hani korktuklarına, üzüldüklerine, yorulduklarına değmemişti. Nümayiş yapıp ta ne yapacaklardı. Bir iki dakika içinde asker ve polis nümayişçileri dağıtıverirdi.

Mesele anlaşılınca, D.P. Gençlik teşkilâtı -Başkanı 50 yaşını aşkın bir zattı- dehal faaliyete geçti. Yapılması kararlaştırılan şey mukabil taarruzdu. Şu Ankara şehrinde Başbakan Menderesi seven şu kadar insan vardı. Onlar aynı gün, aynı saatte Kızılaya gelir, Beyfendi de Kızılaya getirilir, lehte nümayiş yapılır ve karşı tarafın silâhı geri teperdi. Üstelik Başbakana olan sevgi birkaç çapulcunun nümayiş merakından çok daha fazla idi.

Tükürük hokkası.-

5 Mayıs günü saat 17 sıralarında Atatürk Bulvarı hergünkünden çok daha kalabalık, hergünkünden çok daha başkaydı. Güneş yüksek apartmanların arkasına saklanmış, olacakları bekler gibiydi. Bulvarda ban sakallı ve son günlerde ıslıkkeş olmuş gençler bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, her akşamki mutad turlarını atıyorlardı. Bir ara sağdan soldan gelen ıslık sesleri fazlalaştı. Çalınan Gazi Osman Paşa Marşıydı. Tam bu sırada Başbakan Menderes Ordu evinde bazı generallerle çay içmekteydi. Elleri ceplerinde, ağızlarında ıslık, gençler ikinci turlarını tamamladıklarında kalabalık bir hayli artmıştı. Islık bırakıldı ve marş bağırarak söylenmeğe başlandı. Allah, Allah.. Acaba yanlış mı duyuluyordu? Yoksa sakallı gençlerin söylediği marş, Gazi Osman Paşa marşı değil miydi? Melodi o melodiydi. Sadece sözleri günün şartlarına uydurulmuştu. Marş şöyle değiştirilmişti:

Olur mu böyle olur mu,
Kardeş kardeşi vurur mut
Kahrolası diktatörler
Bu dünya size kalır mı?

Marşın sözlerinin cazibesinden olacak birkaç dakika içinde 15 bin insan Kızılay meydanına toplanıvermişti. Şimdi hep bir ağızdan aynı marşı söylüyorlardı. Polis ve asker yetişmekte gecikmedi. Polis kuvvetlerinin başında gene Niyazi Bicioglu vardı. Bicioglu evvelâ Kızılay binasının önünde toplanan halkı dağıtmaya girişti. Halk hakikaten dağıldı. Ama yüz metre ileriden aynı marş tekrar başladı. Hay Allah... Simdi ne yapmalıydı?.. Polisler bu defa o tarafa koşmağa başladılar. Marş söyliyenlerin yanına vardıklarında ortada hiçbir şey yoktu. Kalabalık, evine giden sakin vatandaşlardan İbaretti. Kâbus mu görüyorlardı? Kulakları yanlış mı işitiyordu? İşte, İşte.. Şimdi de yeniden Kızılay meydanında başlamıştı: Hem bu sefer bir başka türkü söyleniyordu.

El veriyor el veriyor
Orta direk, bel veriyor!
Döndüm baktım sağ yanıma
Namık Gedik can veriyor...

Polisleri bir telâş aldı ki görenler kahkahadan bayıldılar. Bununla beraber adamcağızlara hak vermemenin imkanı yoktu. Ya bu söylenen türküyü müthiş İçişleri Bakanı duyarsa?.. Maazallah yer yerinden oynar, milletin İçişleri Bakanlığı tebliğlerini radyoda dinlemekten anası ağlardı. Gaz bombalı ve coplu polisler tekrar Kızılaya seğirttiler. Onlar gelinceye kadar meydanda şarkı söyleyen kalmamıştı. Derhal kalabalığa coplarla geriştiler. Hem ne giriş, gören bu sportmen delikanlıları takdir etmeden geçemedi! Bu arada halkın arasından rastgele beş on kişi yakalanmış ve meşhur gri kamyona bindirilmişti. Ancak hamulesinin tamamını almayan kamyon bekletiliyordu. Biraz ileride başlayan üçüncü bir türkü diğerlerinden çok daha cazipti:

Ankaranın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Menderese esir olduk
Şu feleğin işine *bak..*

Amanın!. Polislerin neredeyse dudakları uçukluyacaktı. Beyfendi ikiyüz metre ötedeydi. Bunu duyarsa muhakkak surette bir rezalet çıkar, hepsini ekmeğinden ederdi. Bulvarın bütün apartmanları lebalep insan doluydu. Kadınlar söylenen marşlara ve şarkılara iştirak ediyorlardı. Polisin copu insafsızca işlemeğe başlamıştı. Toplananlar gri arabaya tıkılıyordu. Etraf biraz sakinleşti. Yakalananlar götürüldü. Nümayiş dağıtılmıştı. Polisler biraz nefes alır gibi oldular.

İşte ne olduysa bu sırada oldu. Başbakan Menderes Bulvardaki kalabalığı görmüş, sahnenin hazır olduğunu sanmıştı. Oldum olası böyle kalabalığa dayanamazdı. Beyfendi alelacele Ordu evinden çıktı. Meşhur Cadillac'ına binerek ağır ağır Kızılaya doğru çıkmağa başladı. Mütebessim, etrafına bakmıyordu. Ordu evi etrafına toplatılmış iki yüz kişilik "Beyfendi hayranları" yaygarayı kopardılar. Mamafih pek uzun boylu da bir şey olmadı. Beş liralık alkış elbette bundan fazla olamazdı. Şahane Cadillac ilerledi. Bu sırada Devlet Başkanı Celâl Bayar da Kızılayda belirmişti. Şahane Cadillac Bulvarın ortasına kadar içten olduğu için son derece sessiz, tezahürat arasında geldi. Orada toplanan halk Başbakana olan sevgisini, bağlılığını içine akıtacak cinsten değildi. Birden parlayıverdiler. Yumruklar sıkılmıştı. Eller ağızlara getirilmiş avazları çıktığı kadar bağırmağa başlanmıştı. Bağırdan tek hecelik bir kelimeydi:

"- Yuh.."

Şahane Cadillac Menderesin emriyle nümayişçilerin arasında durdu. Arabadan atlayan Beyfendi kalabalığa döndü. Bağıranlar tek hecelik kelimeyi bırakmış, daha eğlenceli şeyler söylemekteydiler. Bir kısım halk Başbakanın fena halde sinirine dokunan "İstifa" kelimesini haykırıyordu. Bir kısmı "Lüks Nermin" diye haykırıyordu. Bazıları da ince ruhlu, çıtkırıldım erkekler için söylenen ve son günlerde futbol maçlarında hakemlere bol bol tekrarlanan bir kelimeyi tempo tutarak bağırıyorlardı. Daha sonra "yuh"lar tekrar başladı. Menderes sinirlenmişti. Elini şahane Cadillac'ın arkasına hiddetle vurdu Yumruğunun acımasına aldırmadan süratle geri döndü. Tam burnunun ucunda bir el sallanıyordu. Elin sahibi bir genç kızdı. Gücünün yettiği kadar "yuh" diye haykırmıştı. Bir ara halk Başbakanın üzerine yürüdü. İpek gömleği pantalonundan dışarı çıkan Beyfendinin pahalı kravatı da egrilmişti. Koluna birinin girdiğini hissetti. Kolundan yakalayan Niyazi Bicioğluydu Bicioğlu Başbakanı hemen orada bulunan başka bir otomobilin içine soktu. Küçük Wolksvagen otomobilin sahibi Hürriyetin muhalif olduğu için Menderes tarafından gazete sahibine söylenerek değiştirilen Ankara mümessili Emin Karakuştu Karakuş manalı manalı gülümsedi ve gaza bastı.

Başbakanı kalabalığın arasından çekti çıkardı. Fakat fazla tahammül edememiş olacak ki elli metre kadar ötede bıraktı. Zaten Menderes çırpınıp duruyordu. Ancak Kızılayda Menderesi de, Bayarı da yeni yuhalar bekliyordu. Sabık Başbakan çılgına dönmüştü. Oradan oraya kuşuşup duruyordu. Biraz evvel "İstifa et!" diyenlere "Öyleyse beni öldürün" demişti. Sanki iki şık vardı: Ya Başbakan kalmak, ya ölmek! Halbuki hâdiseden sadece yirmi gün sonra Menderes günde sayısız miktarda sigara içerek, üstelik Harbiyenin bir odasında mevkuf, eziyet ettirdiği gençlerin haklı nefretiyle çevrili Başbakan olmadan da pek âlâ yaşayabilecekti!

Islık meraklısı sakallı delikanlıların 655 K plânı istenildiğinden çok daha iyi tatbik edilmişti.

Jandarmalar halkı dövüyor
Emir yüksek yerden

Olmadı baştan,,

D.P. Gençlik Teşkilâtı Başbakanlarının bu hallere düşmesine pek fazla üzüldüler. Üstelik dünya basınında hâdise resimleriyle ve bütün tafsilatıyla yer almıştı. Gerçi hâdiseyi Veren gazete ve dergiler Türkiyeye sokulmadı ama, kulak gazetesi şiddetle işliyor ve tirajı hergün biraz daha fazlalaşıyordu. Bir şeyler yapmak gerekti. Bu ıslık meraklısı baldırıçıplak güruha hadlerini bildirmek şart olmuştu Ama Ankaralı Demokratlar boylarının ölçülerini almışlardı. Civardan sadık Demokratları toparlayıp 7 Mayıs günü bir gövde gösterisi yapmak vardı. Hem öyle bir gösteri ki sakallı gençlerin kulağına küpe olsun. Şöyle iri kıyım D.P.lileri toplanıldı, bir iyi kafalarını tütsülenmeli, ellerine Allah ne verdiyse

karşılaştırılmalı bir hadiseyi meydanda salıverilmeliydi .Salıverilmeliydi ki görsünler nümayiş nasıl olur! *C.H.P.* genel merkezini bunlar basmalı, canına okumalıydı D.P gençlik teşkilâtı ileri gelenleri gözlerini kapayıp bunları düşündükçe keyiflerinden kıs kıs gülüyorlar, neşeli kahkahalar atıyor, bir birlerine göz kırpıyorlardı.

O gün büyük gayretlerle birkaç yüz kişi toplandı. Ceplerine para, müdelerine istedikleri cins alkol dolduruldu. Öyle ki öğleye doğru getirillenlerin gözlerini kan bürümüştü Yolda düz bir hat üzerinde yürüyemiyorlardı. Atatürk bulvarında bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başlamışlardı. Kanlı gözlerle etrafı süzmekteydiler. Garip bir tesadüf, sakallı gençler de o gün kalabalıktı. Bulvar birbirini dikkatle süzen iki grubun istilâsına uğramıştı. Tesadüflerin en garibi, 7 Mayıs günü Atatürk Bulvarında Harp Okulu talebeleri de pek fazlaydı. Gözleri kan çanağına dönmüş adamlar bu tesadüfü havanın güzelliğine verdiler. Aksi şeytan, resmi elbiseleriyle pırıl pırıl Harbiyeliler C.H.P Genel Merkezinin etrafında dolanmaktaydılar. O civardan ayrılmıyorlardı. Kanlı gözlüler bu tesadüfü de Başbakanlarının açtırdığı geniş yolun güzelliğine verdiler. Harbiyeliler bu güzel ve geniş yolda gezmeği herhalde pek seviyorlardı. Yalnız tesadüfler pek sıklaşmıştı. Meselâ kafaları dumanlı adamlara Harp Okulu talebeleri pek iyi nazarlarla bakmıyorlardı. Gelip geçerken biraz tuhafça sesler çıkarıyorlardı. Acaba onlara mı öyle gelmekteydi?. Ama ne olursa olsun, bir kere işe girişilmişti, yapılacaktı. Saat 17.30 a doğru D.P. İl Merkezinden beklenen işaret geldi. Aynı anda sakallı ve ıslık meraklısı gençler de harekete geçmişlerdi. Ortalık birden karıştı. Her iki taraf ta C.H.P. Genel Merkezine doğru yürüyorlardı. Gene garip Bir tesadüf, bu sefer asker pek çabuk yetişmiş ve kalabalığı dağıtmak için gerekli tedbiri almıştı.

İşte bu anda başları dumanlı D.P. lilerin hali görülecek şeydi. Asker herbirini teker teker toplamağa başladı. Hem de evveli hüviyetini soruyor ve cakayla çıkarılan D.P. hüviyetini gösterir göstermez sadık D.P. li ayaklarının yerilen kesildiğini hissediveriyordu. Bu arada nazikâne okşanmalar da olmuyor değildi.

Birkaç dakika içinde, etraftan toplanan Ehlisalip ordusundan bir tek fert kalmadı. Harp Okulu talebeleriyle ıslık meraklısı gençler de. garip bir tesadüf, hâdise başladıktan birkaç dakika sonra ortadan kaybolmuş ve sadık D.P. lilerle askeri başbaşa bırakmışlardı. Birkaç gün sonra köylerine gönderilen bu adamlar askerle başlarının hoş olmadığını arkadaşlarına yana yakıla anlattılar.

27 Mayısta D.P. il merkezi

Baki kalan kubbede bir bet veda

Gelen Hürriyet...

Geçen günler Bulvardaki ıslık seslerini arttırdı. Gazi Osman Paşa marşı ayın plâğıydı. Pek rağbet görmüştü, ağızlardan düşmüyordu. Yediden yetmişe kadar bu marşı herkes pek sevmiş, pek tutmuştu. D.P. liler, ikinci tecrübeden sonra da toplanma merakından vazgeçmediler. Şimdi sevgili Başbakanlarına yeni bir sevgi tezahüratı hazırlayacaklardı. Mayısın yirmisinde Hindistan Başbakanı Nehru resmî bir ziyaret yapmak üzere Ankaraya gelecekti. Ankaralılar kıymetli misafirlerini karşılamak üzere sokaklara dökülecekti. Bu arada sevgili Mendereslerine şöyle fiyakalı bir tezahürat yapıla. hani hiç te fena olmazdı. Ama, işi bu sefer çoluk çocuğun eline bırakmamak lâzımdı. Tezahürat ordusunun teşkilini Ankara D.P. İl Başkanı Mehmet Akın bizzat üzerine aldı. Civardan getirilecek binlerce insan yol boyunca sıralanacaktı. Yol boyunca Menderes alkışlanacak, bu arada Nehru da aradan çıkmış olacaktı. Ankaralılar nasılsa misafirlerini ağırlarlardı. Tam Üç yüz kamyon civar kaza ve köylere gönderildi. Kamyonlar her zamanki gibi resmi dairelere aitti. Getirilecek olan Demokratlara sıkı sıkıya tembihat yapıldı ve nasıl hareket edecekleri öğretildi. Akşam üzeri gelenlere nefis yemekler yedirilecek ve ceplerine biraz harçlık konulacaktı.

Namık Argüç

Kısa süren ikbal

Hakikaten gelenleri görünce Mehmet Akının gözleri yaşardı. Teşkilât çok iyi çalışmıştı. Getirilenler D19 Kapıdan Kızılaya kadar ince bir dizi halinde sıralandı. Ulustan bu yana vatandaş işin pek. farkında değildi Ama Ulusu geçince sadık Demokratlar derhal kendilerini belli edlyorlardı. Hele Kızılaya yaklaştıkça işin eğlencesi pek fazla arttı. Nehruyu bekleyen Ankaralılar bıyık altından gülmeğe ve olacak hâdiseleri beklemeğe koyuldular. Gene eğleneceklerini anlamışlardı. Sakallı delikanlılara, her nedense pek itimatları vardı.

Ne çare ki protokol dairesi gene yanılmıştı. Nehru ve Menderes meşhur Cadillacla Ankaraya girdiler. İşler Ulus meydanına kadar normal gitti. Mehmet Akının silahşörleri

pek falan yapmadılar. Oradan oraya geçilmişti. Beyfendi memnun **ve mesuttu, Gülüyordu Alkışlarla** mukabelede bulunuyordu.

Sıhhiyenin önüne gelince iş değişti. Ter yer "Yaşa Hürriyet" «etleri duyulmağa başlanmıştı. Bu işte muhakkak bir yanlışlık olacaktı. Zira baağıranlar Mehmet Akının silahsörleriydi. Bu iş nasıl olmuştu? Bu adamlar nasıl olur da "Yaşa Hürriyet" diye bağırırlardı. İş sonradan anlaşıldı. Gene sakallılar işleri karıştırmıştı. Âkının silahşörleri, yanlarına yaklaşan gençlere gelen misafirin ismini sormuşlardı. Sakallı gençler, masumane, misafirin adının "Hürriyet" olduğunu söylemişlerdi

Esas gürültü gene meşhur Kızılay meydanına yakın koptu. Tak hecelik bir kelime yeniden ortaya çıkıverdi. Başbakana Ankara halkı bir defa daha Yuh çekiyordu. Şahane Cadillâc'ın şoförü Kızılayda gaza biraz daha fazla basmak mecburiyetinde kaldı. Allahtan misafir başbakan Türkçeyi bilmiyordu. Otomobil 100 kilometre süratle fırladı.

Ve sonuncusu..

Ertesi gün hava son derece sıcaktı. Sokakta gezilecek gibi değildi. Böyle bir havada değil nümayiş yapmak, dolaşmak büe mümkün sayılamazdı. Bu bakımdan Örfi İdare Kumandanı Namık Argüç sıcağa rağmen rahat bir gün geçireceği fikrindeydi. Halbuki ortada dolaşan söylentiler pek iyi değildi. Bir gün evvel polisin bir subayı dövdüğü görülmüştü. Harp Okulu talebeleri polislere **larıydı Meclis Başbakanın evinin** yanında yeni açılann yoldan beşer onar Harp Okulu talebeleri sıcağa rağmen sert adımlarla Kızılay a doğru inmekteydiler. Gruplar arasında beşer metrelik mesafe vardı. Harbiyeliler Kızılaya yaklaştıkça mesafe daraldı. Kızılayda bütün Harp Okulu talebeleri bir anda toplandı. Ağır ve sessiz adımlarla Orduevinin önündeki Atatürk anıtına gidiliyordu. Hayret edilecek nokta, ortada bir tek polisin bulunmayışıydı. Trafik polisleri dahi kaybolmuşlardı. Harp Okulu talebeleri anıtın yanindan döndüler Aynı şekilde Çankayaya doğru yürümeğe başladılar. Başlarında subayları vardı. Grup Meclis Reisinin evi önünde, bir süvari bölüğü tarafın

lu Bu arada kahraman ganeral Burhan Uluç grupa katılmıştı. Babacan general bir Örfi İdare cibi bulmuş ve üzerine binerek kalabalığın başına geçmişti. Etraftan gelenlerle topluluk 40 ilâ 50 bin kişiyi buldu. İşte bu sırada Örfi İdare kumandanı Argüç işe el koyma lüzumunu hissetmiş ve Harp Okulu' talebelerinin arasına girerek ricaya başlamıştı. Ne var ki genç Harbiyeliler, Kumandanın laflarını pek umursamıyor hattâ kendisine cevap vermek lüzumunu bile hissetmeden hançerelerinin bütün kuvvetiyle marş söylüyorlardı. Kalabalık Milli Savunma Bakanlığının Önüne kadar böylece geldi. Orada ikiye ayrıldı. Harp Okulu talebeleri Okul-

Harp Okulu vazife başında

***İftihar** edilecek bir* **tablo**

dan karşılandı ve ileri gitmemeleri söylendi. Suvari bölüğünün başında bir teğmen bulunuyordu. Harp Okulu talebelerinin arasından çıkan bir binbaşı yolu açmasını teğmene rica etti. Teğmen tereddüd ediyordu. Emir almıştı. Yapamazdı. Binbaşı yolu açması için bu sefer emir verdi Aksi taktirde zora müracaat edecekti. Teğmen başını öne eğdi ve atların başını çevirerek grupa yol verdi. Gözlerde sevinç parıltıları vardı. Yol açılmıstı. Harp Okulu talebeleri barikatı aştılar. Beş-on adım yürüdükten sonra geri döndüler ve tekrar Kızılay istikametinde yürümeğe başladılar. İstense Çankayaya gidilebilirdi. Kızılaya gelen grup Orduevinin önünde en azından 20 bin kişi olmuş, Harbiyelilere halk ta katılmıştı. Şehitler için yapılan ihtiram duruşundan sonra birden coşuldu ve haftanın plâğı larına doğru yola koyuldular. sivil halk aksi istikamete yöneldi. Nümayişe katılanlar işte o sıralarda kalabalığın peşinden gelen kireç gibi beyaz yüzlü bir adamı farkettiler. Bu adam Ethem Menderesti. Mitingdekiler Millî Savunma Bakanının nümayişe katılmasına bir mâna veremediler Sonra kendi kendilerine "herhalde dokunulmazlığına güvenerek aramıza katıldı" dediler.

Ayrılan gruplar birbirlerine sevgi tezahürati yapıyordu. Harp Okulu talebeleri "Türk Milleti çok yaşa", sivil, halk ise "Harbiye çok yaşa" diye haykırıyor ve samimiyetle birbirlerine el sallıyorlardı. İki grup birbirine çok fazla kaynaşmış, birbirini şok fazla sevmişti.

Bir serencam

Sokaklarda bu hâdiseler cereyan ederken barut fıçısının ateşleme

vazifesini görmüş bulunan meşhur Tahkikat Komisyonu çalışıyordu. Komisyon azalarının yanına çıkmalarından yaklaşılmıyordu. Hele ilk günler üstadlar donundukları yeri yakacak derecede ateşliydiler ve kendilerini Herkülden daha kuvvetli zannediyorlardı. Bu faaliyetten tabii AKİS başlıca payı aldı. Ama bu AKİS'e dehşetengiz komisyonun bütün iç yüzünü anlatabilmek fırsatını da verdi;

AKİS için her şey, **18992** numaralı telefonun acı acı çalmasıyla bağladı. O gün takvimler 28 Nisan 1960 ı *göstermekteydi*. Günlerden salıydı. Mavi elbiseli, orta boylu, kumral genç adam telefona uzandı. Önce her zaman aksilik eden telefon kordonunun kıvrımlarını düzeltti, sonra ahizeyi kulağına götürdü. Karşı taraftan çok nazik bir ses kendisini arıyordu. Orta boylu, mavi elbiseli genç adamın adı Kurtul soyadı Altuğ idi ve 18992 numaralı telefonun sahibi AKİS mecmuasinın Yazı İşleri Müdürü bulunuyordu Telefonun öbür ucundaki çok nazik ses ile AKİS in Yazı İşleri Müdürü arasında şu muhavere cereyan etti.

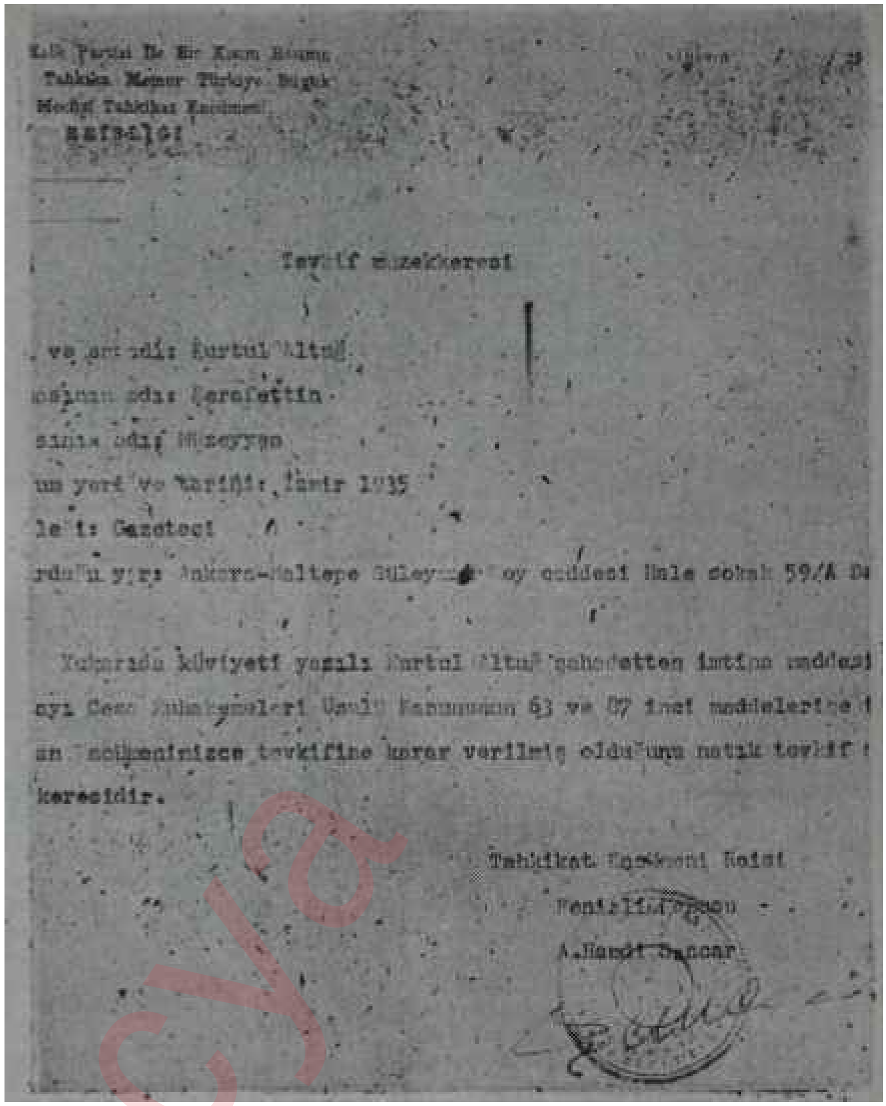
"— **Efendini;** burası T B M M Tahkikat Encümeni reisliği Yazı işleri Müdürünü rica ediyoruz."

"— Buyrun efendim. Yazı İşleri Müdürü, benim."

"— Encümenimiz bir husus hakkında sizin ifadenize müracaat etmek niyetindedir. Buraya kadar teşrifinizi rica ediyoruz."

Bu davet Kurtul Altuğu şaşırtmadı. Zira, günlerdir beklenen bir davetin şu veya bu tarihte olmasının şaşırtacak bir tarafı bulunmaması lazım gelirdi. Ne var ki Kurtul Altuğ kendisine yapılan davetin alfaben değil de yazılı olması gerektiğini telefondaki sese lisanı münasiple İfade etti ve bir memur gönderilirse daha fazla memnun olacağını sözlerine ekledi. Telefonun ahizesini yerine bıraktığında 28 Nisan gününün kendisi için yeni hadiselere gebe olduğunu keşfetmiş bir hali vardı.

AKİS idarehanesinde haber süratle yayıldı. Herkes bu davetin sebebini kendine göre manalandırmağa çalışıyordu. Kurtul Altuğ ise müsterihti. Mevcut kanunlara —ne kadar anti - demokratik olursa olsun— riayet etmiş, bir suç işlememişti. Huzur içindeydi. Nitekim o gün de mutad saatte AKİS idarehanesine gelmiş, yeni çıkacak AKİS in ilk hazırlıklarıyla meşgul olmuş, bir kaç gün evvel İstanbula giden Başyazar Metin Tokerle telefonla görüşmüştü.

... Partisi İle Bir Kısım Basının
Tahkika Memur Türkiye Büyük
Meclisi Tahkikat Encümeni
BAŞKANLIĞI

Tevkif müzekkeresi

... ve soyadı: Kurtul Altuğ
...babasının adı: Şerafettin
...anasının adı: Müzeyyen
...um yeri ve tarihi: İzmir 1935
...i: Gazeteci
...rduğu yeri: Ankara-Maltepe Süley... ...oy caddesi ... sokak 59/A ...

Yukarıda hüviyeti yazılı Kurtul Altuğ şahadetten imtina maddesi... ...ayı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 63 ve 87 inci maddelerine ... ...un encümenimizce tevkifine karar verilmiş olduğunu natık tevkif mü...keresidir.

Tahkikat Encümeni Reisi
Denizli Mebusu
A. Hamdi Sancar

Tahkik Komisyonunun tevkif müzekkeresi

Hevesleri kursaklarında kaldı

Saat tam 11 i gösteriyordu li beklenen misafir geldi. Bu, basın mensuplarının çoğunun yakinen tanıdıkları bir emniyet memuruydu. Komiser muavini Recep, Kurtul Altuğu malûm komisyona götürmek üzere gelmişti. AKİS in Yazı İşleri Müdürü arkadaşlarıyla vedalaştı. Eee ne olur ne olmazdı. Gidip de gelmemek, gelip de' bulmamak vardı.

Dışarıda bir jip içinde polisler bekliyordu. Kurtul Altuğ polis refakatinde günlük güneşlik bir nisan günü T. B. M. M. nin Rüzgârlı sokağa açılan bahçe kapısından içeri girdi. Geride dostları, arkadaşları ve kendisini bekleyen vazifeler kalıyordu.

Tükenmez bekleyiş

Genç gazeteci ve komiser muavini, B. M. M. ne uzanan asfalt yolu bir solukta katettiler ve Tahkikat Komisyonunun icrayı faaliyet -veya 10-biyat- eylediği binaya yaklaştılar. Kendilerini AKİSin fedakar bir mensubu, Yusuf Ziya Ademhan takip ediyordu. Hep birlikte Tahkikat Komisyonunun çalışma mahalline gidildi. Emniyet 1. şube komiser muavininin vazifesi burada bitiyordu. Simdi bir husus hakkında şehadetihe müracaat edilmek istenen Kurtul Altuğ Tahkikat Komisyonunun becerikli polislerine teslim edilecekti. Nitekim öyle oldu. B. M. M. nin arka cephesinde yer alan ve Komisyonun çalışma mahalli olarak hususi surette tefriş edilen B. M. M. Emniyet Amirliği önünde genç AKİS çlyi dev yapılı, gözleri kan çanağına dönmüş bir polis karşıladı. Polisin **sağ** eli tabancasının kabzasındaydı. Sol arka cebinde göze aşikar şekilde batan

şişkinlik komisyon azalarını muhafazaya memur polislerin baştan aşağı müsellah olduklarını belli ediyordu. Polis memuru yeni GeleNleri -zira daha evvel pek çok şahit bu kapıdan geçmişti- şiddetle durdurdu. Hüviyetlerini tespit etti. Üzerlerini aradı ve sonra Emniyet âminliginin müstahdemine ait olan ve eskiden yatakhane, şimdi ise bekleme salonu olarak kullanılan köhne binasına yerleştirdi. İki genç adam merakla etrafı gözden geçirmeğe başladılar. Adamhan bu hususta bir hayli tecrübeli olduğu içindir ki arkadaşına bu tip bekleme salonları hakkında izahat veriyor ve intizarın bir hayli uzun sürmesi ihtimalinden bahsediyordu.

Sosisli sandviç

Saatin 12 yi gösterdiği sırada iki arkadaşın karnı bir hayli acıkmıştı. Bekleyiş uzadıkça uzuyordu. AKİS in Yazı İşleri Müdürü bu bekleyişten sıkılmışa benziyordu. Allahtan ki yalnız değildi. Ademhan iyi bir arkadaş olmakta, elinden gelen gayreti sarfediyordu. Tahkikat Komisyonunun çalışma mahalli görülmeğe değerdi. Devriye gezen polislerin yanında yer alan makineli tabancalı askerler manzaraya revank veriyordu. Devlette sanki bütün resmî vasıtaları Komisyon üyelerinin emirlerine tahsis edilmişti. Nitekim bekleme salonunun dar ve kasvetli havasından sıkılan gazeteciler pencereye her yaklaştıklarında yeni ve son model bir Station Wagon ile karşılaşıyorlardı. Demek Komisyon üyelerinin her türlü ihtiyacı ziyadesiyle tatmin ediliyordu. Açlıktan mideleri kazınan iki ahbap çavuşlar dev yapılı gözlerine kan oturmuş polisi yanlarına çağırdılar ve dışarıdan yiyecek bir şeyler alınmasının mümkün olup olmadığını sordular. Aldıkları cevap müspetti. Ademhan süratle dışarı fırladı ve çile arkadaşına yiyecek getirmeğe gitti; Kurtul Altuğ, bekleme salonunun ortasına kurulmuş köhne maşanın başına geçti ve düşünmeye koyuldu. Çok nazik bir şekide yapılmış bir davete icabet ediyordu. Bu kadar beklemenin sebebi hikmeti ne olabilirdi? Ne var ki AKİS Yazı İşleri Müdürü asıl içeri girdikten ve Komisyon üyeleriyle teşerrüf etetikten sonra beklemenin ıstırabını tadacaktı.

Ademhanm gelmesi uzun sürmedi. Sososli sandviçler büyük bir iştiha ile yenildi.. Saatler geçiyor, fakat Komisyondan beklenen davet bir türlü vuku bulmuyordu.

Saat 13.15 i gösterirken polisli kapının önünde bir Jeep Station durdu. İçinden inen ufak boylu, biçirnsiz adamın adı Osman Kavuncuydu. İşte bu, AKİS in Yazı İşleri Müdürünün ümitlerini bir parça kuvvetlendirdi. Zira Kavuncuyu diğer komisyon azalan takip edebilirlerdi Ancak hâdise hiç de beklenildiği şekilde inkişaf etmiyordu. Ümitler yemden başlayan bekleyiş ıstırabıyla bir kere daha kırıldı.

Cebeci karakolundaki falaka
Tarihe karıştı

Saate 14.45 de beklenen an geldi ve Kurtul Altuğ içeriye davet edildi. Bu davet de diğerleri gibi şeklen kibarca yapıldı. Tül perdelerin gizlediği kapanın ardında neler olduğu, neler olacağı meçhuldü.

İçerde

Kurtul Altuğ içeriye süzüldü. Kapıyı temiz bir koridor takip ediyordu. Koridorun sağında ve solunda irili ufaklı odalar yer almıştı.) Genç. AKİS çiyi sağ taraftaki ilk odaya soktular. Burası 3X4 ebadında bir odaydı. Pencereleri sıkı sıkıya örtülü odanın duvarları nefti yeşile boyanmıştı. Ortada cevizden mamul, uzun bir masa duruyordu. Masa o kadar uzundu ki adeta odayı boydan boya kaplamıştı. Masanın etrafında beş kişilik bir komite yer almıştı. Riyaset mevkiini Sakaryanın becerikli milletvekili Nusret Kirişçioğlu dolduruyordu. Sağında Kütahya milletvekili Kemal Özer, solunda Kayserinin pek cüssesiz milletvekili Osman Kavuncu yer almıştı. Diğer sandiler fakat, iyi bır koşesinde sivil bir emniyet mensubu yer almış bulunuyordu. Siyah elbiseli, kesik saçlı acaip tavırlı sivil polisin önünde Remington marka gıcır gıcır bir yazı makinesi vardı. Anlaşılan, bu acaip tavırt kesik saçlı delikanlı meşhur Komisyonun sekreteriydi.

İki dakikalık bir sükûttan sonra şahidin sorgusuna başlandı. İlk defa hüviyet tespiti yapıldı. Bu sırada Kurtul Altuğun Malatya Nüfus kütüğüne kayıtlı bulunduğu zapta geçerken Komisyon üyelerinin zevkine payan yoktu. Öyle ya, Malatyaya kayıtlı bir şahidin dinlenmesinde mutasavver gayelerin tahakkukunda elbette fayda mülâhaza edilirdi.

AKİS Yazı İşleri Müdürüne sorulan ilk sual, kapağında Cemal Yıldırımın yer aldığı 299 sayılı AKİS ile alâkalıydı. Altuğa uzatılan AKİS in YURTTA OLUP BİTENLER kısmında yer alan "Partiler" başlıklı yazının gelişi güzel seçilmiş paragraflarının satırlarının altlan kırmızı kalemle çizilmişti. Altuğa bu satırların dikkatle okunması ve sorulacak suallere doğru cevaplar verilmesi ikazında bulunuldu. Daha sonra AKİS Yazı İşleri Müdürü ile beş kişilik Basın Komitesinin reisi Nusret Kirişçioğlu arasında şu muhavere cereyan etti.

"— Kurtul bey, fevkalâde selahiyetli bir komisyon huzurunda bulunuyorsunuz. Sizden sorduklarınıza doğru ve kati cevaplar vermenizi talep ediyoruz."

"— Buyrun sorun efendim."

"— Mecmuanızın 299. sayısında yer alan Partiler başlıklı yazı kim veya kimler tarafından kaleme alınmıştır?"

"— Tarafımdan kaleme alınmıştır efendim."

Bu cevap Komisyon 'üyelerini pek memnun etmedi. Nitekim hepsinde aradıkları cevabı almamış olanların huzursuzluğu seziliyordu. Kurtul Altuğ bu huzursuzluğu izale etmekte gecikmedi. Komisyon üyelerine mecmuanın çalışma tarzı hakkında malumat vermeği faydalı buluyordu. AKİS bir ekip çalışmasının mahsulüydü. Muhtelif muharrirler tavafından kaleme alınan yazılar bir masada toplanıyordu. Bu masa Yazı İşleri Müdürlüğüydü. Burada yazılar AKİS in nevi şahsına münhasır Üslûbuna aktarılır ve AKİS m hukuken selahiyetli üslüpçusu tarafından kaleme alınmış şekilde okuyucuya sunulurdu. Ayrıca AKİS in bir Kurmay Heyeti mevcuttu. Bu Kurmay Heyeti AKİS in havasını tayin ederdi. Bütün bunlar komisyon üyelerini

tatminden uzak addedildi. Nitekim Kemal Özer heyecanını zaptedemedi ve eliyle masaya bir yumruk vurarak şahit mevkiinde oturan genç adama:

"— Beyefendi, beyefendi! Siz bize masal anlatıyorsunuz, bunların lüzumu yok" dedi.

Küçük, fakat mazbut odanın içindeki hava bir bayii gerginleşmişti. Nitekim bir aralık reisin şahide daha ciddi olması yolundaki ihtarı da hu havayı bir parça daha elektrikle dolduruyor ve üyeleri feverana sevkediyordu. Halbuki ortada sinirlenecek bir şey mevcut değildi. Henüz hangi merhaleleri katederek AKİS gibi büyük bir mecmuanın Yazı işleri Müdürlüğüne getirilmişti ?

Altuğ kısaca, fakat zaman zaman heyecanlanarak meslek hayatının komisyon üyelerinden bazılarınca malûm seyrini anlattı. Ancak bu hikâyenin pek çok yerinde sık sık Başbakandan -şimdi sabıktır- bahsedilmesi sözlerinin büyük bir kısmının zapta geçmesine mani oldu. Mamafih bu izahat komisyon üyelerini tatmin etmiş olacak ki Kurtul Altugun hakiki bir gazeteci olduğuna karar verildi ve esas mevzua geçildi.

Şükran yürüyüşü yapan basın mensupları
Hürriyet, hürriyet, hürriyet

esas suallere bile geçilmemişti. AKİS Yazı İşleri Müdürü, fevkalâde selâhiyetli komisyonun selâhiyetlerini kullanmak için bir fırsat aramakta bulunduğunu farketti.

Ancak Kayserinin halim görünüşlü, şeklen antipatik milletvekili Osman Kavuncu bu elektrikli havayı yumuşatma fırsatını biraz sonra Kurtul Altuğa verecekti. Nitekim şöyle oldu. Kavuncunun Altuğa tevcih ettiği sual, AKİS Yazı İşleri Müdürünün meslek hayatıyla alâkalıydı. Kavuncu içinde peydah olan şüpheleri izale etmek istiyordu. Kurtul Altuğun tahsil derecesi neydi, gazeteciliğe nasıl ve nerede başlamıştı,

İlk salvoyu Kemal Özer yaptı. Partiler başlıklı yazının bir paragrafında Cemal Yıldırımın "orijinal fikir" ve "ekzantrik tasavvurları" ndan bahsolunuyordu. Bu tasavvur ve fikirler neydi? Bir ihtilâl mi hazırlanıyordu, yoksa Cemal Yıldırımın idare ettiği bir teşkilât mevcuttu da buna bazı mutedil C.H.P.. liler mukavemet mi ediyorlardı? Aslına bakılırsa bunlar birer vehimden ibaretti. Üstelik Kurtul Altuğun bunları bilmesine imkân yoktu. Zira bahis mevzuu yazı AKİS in İstanbul muhabiri Egemen Bostancı tarafından gönderilen notlardan istifade edilerek kaleme alınmıştı. Yazının muharririnin bunda hiç bir sultaksiri veya komisyon üyelerinin vehmettiği gibi peşin bir hükmü veya kanaati yoktu. Yazı tamamen objektif bir üslûpla, kaleme alınmıştı. Bu izahat öfkeli komisyon üyelerini memnun etmedi. Kemal Özer tekrar elini masaya vurarak şahidin yalan söylediğini, hadiseleri bildiğini, fakat bunları sakladığım ifade etti. Komisyon üyeleri bir hayli yorulmuşlardı. Dinlenmeleri lazımdı. Traji - komik celseye Kemal Özerin talebiyle ara verildi.

Yeşil odanın esrarı...

Bu ara talebiyle her şey bir başka biçim ve renk aldı. AKİS in Yazı İşleri Müdürünü ayni koridorun solunda, en nihayetteki bir odaya kapadılar. Bu oda diğerinden bir hayli farklıydı. Bir defa son' derece fakirdi. Eşya olarak odanın ortasına konulan tek bir tahta iskemle dikkati çekiyordu. Pencereler, açılmaması için muhkem kapatılmıştı. Duvarlar kötü bir yeşile boyanmıştı. Yerlerdeki izmaritler bu odanın ilk defa ziyaretçi kabul etmediğinin deliliydi. Demek ki bu odada başkaları da ikamete icbar edilmişlerdi.

Genç gazeteci, yalnızlığı ilk defa bu kadar yakından hissediyordu. Bu ıstırabı ilk defa burnunun dibinde görüyordu. Dakikalar saatleri, saatler saatleri kovaladı. Dışarıyla tek irtibatı kalın camlı pencerelerden ibaret bu yeşil odanın esrarını bir gün çözebileceğini düşündü. Uğrunda fedakarlık edilen şeylerin değerini bir kere daha takdir etti. Hürriyet tatlı, hem de çok tatlı şeydi. Odayı yüz defa enine, yüz defa boyuna katetti. Zamanı öldürmek istiyordu. Her şey bir tarafa, konuşmamak - güç işti. Bir kişiyle iki laf edebilmek için neler feda etmezdi ki!.

Ne kadar zaman geçti bilinmez. Bir ara genç gazeteci dışarıda fevkalâde hadiselerin cereyan ettiğini hissetti. Ekrem Anıt B. M. M. bahçesinde bir sağa, bir sola koşuyor, subaylara emirler yağdırıyordu. Bir müddet sonra yeşil duvarlı odanın penceresinin önüne süngülü bir nöbetoi dikildi. Demek ki dışarıda cereyan eden hadiseler yabana abur cinsten değildi. Kurtul Altuğ dışarı çıkmayı denedi. İç kapının önüne sivil bir memur dikilmişti. O zaman bir şahit olarak girilen Tahkikat Komisyonundan bir mücrim olarak çıkılabileceğine kanaat getirdi.

Saatler gene saatleri kovaladı. Dışarıda yağmur başlamıştı. Ortalık kararıyordu, Koridorlarda gezinmeler, koşuşmalar oluyordu. Bir ara sivil polis memuru kapıyı yavaşça araladı ve içeridekinin sıhhatıyla

alakadar oldu. Saat 20.30 u gösteriyordu ki iradei seniye çıktı. Tahkikat Komisyonu tam kadro halinde toplanmış, şahidi dinlemeye müheyya idi.

Genç AKİS çi iki polis nezaretinde iki adım mesafedeki karsı odaya sokuldu. Buradaki manzara cidden görülmeğe değerdi. Bu oda diğer iki odaya nazaran biraz daha büyükçeydl. Mefruşat bakımından diğerlerin* den farklı değildi. Ne var ki burada bir parça daha kalabalık vardı. Komisyon tam kadrosuyla faaliyet halindeydi. Riyaseti, neşrettirdiği tebliğlerle şöhret yapan A. Hamdi Sancar işgal ediyordu. .

İlk söz düellosu Kurtul Altuğ ile Çorum millletvekili Kemal Biberoğlu arasında cereyan etti.. Kemal Biberoğlu Komisyonun karşısında duran zatın bildiklerini «altlamakta ısrar ettiğini İleri sürüyor ve şöyle diyordu :

"-Bu karşınızda duran zat bastan beri suallerimize cevap vermekten kasıtlı bir şekilde imtina etmektedir. Lütfen riyaset makamı bu zata komisyonun her şeyi yapmağa, hatta kendisinin tevkifine bile karar almağa selâhiyetli bulunduğunu tebliğ etsin". İlâve ediyordur:

"- Tekrar soruyoruz: Cemal Yıldirimin orijinal fikirleri ve ekzantrik tasavvurları nelerdir ?"

Mesele anlaşılıyordu. Bunca tazyik, bunca asap bozucu tedbirler istenileni söyletmek içindi. Komisyonun fert hak ve hürriyetlerini bir parça olsun kıymet verdiği yoktu. O halde bu adamlara onların lisanıyla hitap etmek yerinde olacaktı. Nitekim Altuğ da böyle yaptı. Kemal Biberoğlunun iddialarım şiddetle reddetti ve Komisyona hitaben "Cemal Yıldırımı hayatımda bir defa bile görmüş değilim. Ancak iktidar borazanlarının feryadı figanı AKİS in objektifinin bu politikacı üzerine çevrilmesine sebep olmuştur" dedi ve ilave etti: "Kaldı ki parti içinde hareket tarzı bizim tarafımızdan tasvip görmese dahi Cemal Yıldırımın, haksızlığa uğramış heyecanlı ve idealist bir politikacı lduğunu görmemek için insanın kör olması lâzım gelir." Bunun üzerine hava tekrar elektriklendi, Kurtul Altuğa son defa hakikati ifade etmesi ihtar edildi ve polis nezaretinde yeniden yeşil odaya gönderildi.

Sabır küpü...

Tam bu sıralarda ayni koridorun giriş kapısı yanındaki soldan ikinci odada sabırlı bir başka adam metanetle kendisiyle alakalı neticeyi bekliyordu. Bu sert yüzlü, babacan tavırlı, etine hafifçe dolgun adam bir

D.P. Matbuat ocağında indirilen tabelâ

Eski çamlar...

olitikacıydı. Adı Cemal Yıldırımdı. Günün birinde İştanbuldan "bir husus hakkında şehadetine müracaat dilmek üzere" iki sivil memur refakatinde yataklı ekspresle Ankaraya getirilmişti. Ankarada Berlin Otelin bir odasında ikâmet ediyor, gündüzleri C.H.P. Genel Merkezinde partili arkadaşlarıyla temaslar yapıyordu -tabii Tahkikat Komisyonuna çağırılmadığı günlerde-.

Günlerden bir gün, günlük güneşlik bi Nisan günü Komisyona çağırılmış ve koridorun öteki ucunda bulunan AKİS Yazı İşleri Müdürü ile kader birliği etmişti.

Saat 21.15 de her iki odadaki mevkutlar teker teker Tahkikat Komisyonunun karşısına çıkarıldılar ve kendilerine 'bir tedhiş havası içinde tevkif edildikleri bildirildi. Her ikisi de dudaklarında acı bir tebessüm, hiç ama hiç irkilmeden kendilerine tahsis edilen bir otomobile bindiler. Nereye götürüldüklerini bilmiyorlardı. Ne var ki imanları sağlamdı. Cemal Yıldırım ve Kurtul Altuğ otomobilde tanıştılar, konuştular ve nereye götürülebileceklerini mütalaa ettiler. AKİS Yazı İşleri Müdürü otomobil Anafartaları kıvrılınca gülümsemeğe başladı. Zira yeni bir Hilton yolculuğunun eşiğinde bulunduklarını artık biliyordu.

Giren kazanıyor...

Cemal Yıldırım ve Kurtul Altuğu götüren otomobil köşeyi döndüğü sırada bir başka otomobil de emektar Rüzgârlı sokağın köşesinden kıvrıldı ve biraz ilerledikten sonra durdu. Otomobilden inen adamlar ağır adımlarla Ove Hanın merdivenlerini tırmanmaya başladılar. Hemen arkalarından gelen bir başka otomobilden inen resmi ve sivil polisler adamlara -merdivenlerde yetişmiş, vereçekleri, emirleri bekliyorlardı. Grup Ove Hanın ikinci katma geldiğinde durdu. Üzerinde AKİS yazılı.: kapının ziline bastılar. Kapı açıldığında birdenbire içeri daldılar ve bir anda AKİS idarehanesini kaplayıverdiler İçeri evvela Kütahya milletvekili ve Tahkikat Komisyonunun en genç azası Kemal Özer girmişti. Eli yeleğinin cebindeydi. Arkasından Necmettin Önder ve Ekrem Anıt etraflarım tetkik ederek Yazı İşleri Müdürünün odasına yöneldiler. Nec meddia Önderin ağzında yarısına kadar içilmiş nefis bir puro vardı. Kor misyon azası sindire sindire purosunu içmekte ve etrafı seyretmekteydi. Kemal Özer yanında , bulunan sivil polislerden birine sadece işaret etti. Polis işaretin "Arayın" demek olduğunu her ne hikmetse anladı ve Kurtul Altuğun masasına uzanarak çekmeceleri karıştırmağa başladılar. Birkaç dakika içinde Anıt, Önder ve sivil polisler idarehanenin içine dağılmışlar, etrafı didik didik etmeğe başlamışlardı. Aradıkları Cemal Yıldırıma ait yazının müsveddesiydi. Ayrıca, işlerine yarayacak diğer bazı mühim evraka de el koyuyorlardı.

Bu sırada bir başka AKİS çi kapıdan içeri girdi. Gelen Atilla Bartınlıoğluydu. Örfi İdare Kumandanlığından gelmekteydi Sabah saat 12 sıralarında Tahkikat Komisyonuna çağırılan arkadaşından bütün ısrarlara rağmen bir haber alamadığından hayatından endişeye kapılmış ve kumandanlığa resmen müracaat ederek Kurtul Altuğun ne olduğunu sormuştu. Bir Tuğgeneral Bartınlıoğluna en kısa zamanda Altuğ hakkında malumat verileceğini bildir-

mişti. Ama simdi Al tuğun ne olduğu kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Esasen Kemal Özer, Bartınlıoğlunu daha fazla merakta bırakmadı. AKİS çinin selâmına yaram yamalak mukabelede bulunduktan sonra :

"— Cemal Yıldırımın kapak olduğu sayıda bu zatla ilgili yazının müsveddesinin nerede olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu ve arkasından ilâve etti :

"— Şayet bu yazıyı bulmamıza yardım ederseniz arkadaşınızı da kurtarmış olursunuz. Kurtul Altuğ şahadetten imtina suçuyla Komisyonumuz tarafından tevkif edilmiş ve ihtilâttan men edilmiştir. Böylelikle bir masumu da kurtarmış olacaksınız."

Genç gazetecinin ağzı bir karış açık kaldı. Kurtul Altuğun masum olduğunu söyleyen Kemal Özerle, Kurtul Altuğu tevkif eden Kemal Özer aynı şahıstı. Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusuydu. Başım tevekkülle sallıyarak sivil polisler gibi o da aramağa başladı. Gerçi yazının nerede olduğunu bilmiyordu. Esasen bulacağını da zannetmiyordu. Zira müsveddelerin pek çoğu gibi o da bir kenara atılmış veya yırtılmış olabilirdi. Masanın bütün gözleri teker teker araştırıldı. Bu arada Komisyonun faal ve çalışkan azalan işlerine yarayan birçok kâğıdı da alıkoyuyorlardı. Bunların içinde (Metin Tokere gelen davetiyeler başlıca kısmı teşkil ediyordu.

Bu ziyaretten en fazla zararlı çıkanlar Ulus gazetesi mensupları oldu. Komşularında cereyan eden hadiseyi merak ederek karşı daireden AKİS idarehanesine gelen Ulusçular içerde mahsur kalmışlardı. Gireni' Tahkikat Komisyoııu azaları dışarı bırakmıyorlardı. Azalar işlerini cidden pek İtinayla yapmaktaydılar. Kemal Özer dışarıdan gelecek herhangi bir sinyali önlemek içini telefona el koymuş, çalan bütün telefonlara kendisi cevap veriyordu. Ses tonu tesadüfen Atilla Bartınlıoğluna benzemekte ve bu benzeyiş işini kolaylaştırmaktaydı. Mesela AKiS müessese müdürü Mübin Toker hiç bir şey anlamadan tam dört defa Özerle Bartinlıoğlu diye konuşmuştu.

Vakit ilerledikçe AKİS çilerle Komisyon azaları arasında samimiyet ilerledi. Artık senli benli olunmuş ve memleket 'meseleleri üzerinde münakaşalara bile , başlanmıştı! Yusuf Ziya Ademhan ile Kemal Özerin arası pek iyi idi. Ademhan memleketteki Demokrasi hayatımız hakkında Özere bazı nasihatlarda bulunuyor, genç Kütahya milletvekili AKİS çiyi ciddiyetle dinliyordu. Hele Bartinlıoğlu Özerin pek hoşuna gitmişti. Gerçi genç gazeteci bu samimiyetten hoşlanmış değildi ama alinden bir şey gelmediğinden Özerle dostça sohbette bir mahzur görmemişti. Bîr ara Kemal Özerin kendisi hakkında düşündüğü iyi şeylerden cesaret alan Bartinlıoğlu bir itirafta bulunacağım söyledi.Özer büyük bir dikkat ve ciddiyetle AKİS çiyi kenara çekti ve dinlemeğe koyuldu. Bartinlıoğlu şöyle dedi :

"— Vallahi Kemal buy.. Ben bu kadar kötü adam değildim. Değildim ama 1954 yılında bir sene Zafer gazetesinde çalıştım, ahlakım ondan bozuldu."

Tehlikeli samimiyet

Gariptir ama Özer, Bartınlıoğluna hak verdi. Onlar da bu Zafer gazetesinden memnun değillerdi. Şu muhalefetle bir kısım basının hesabını görsünler, ilk işleri Zafer gazetesini bir düzene koymak olacaktı. Genç gazeteci çok iyi olacağını, işte o zaman Zaferde çalışılabileceğini Özere söyledi. Tahkikat Komisyonu azası pek memnun oldu. Bu arada eski siyasi şube müdürlerinden Ekrem Anıt kendine has polisiye manevralarla AKISçileri isticvap etmekteydi. Aniden bazı sualler soruyor, sonra cevabın hepsini dinlemeden vazgeçerek araştırmaya koyuluyor, derken hiç alâkası olmayan bir konuyu ele alıp münakaşaya başlıyor, bunu da bir müddet sonra kesip C. H. P. devrindeki terör havasından ve katledilen Demokrasimizden dem vuruyordu! Sonra ani bir dönüşle gene suallerine geçiyordu.

Gecen saatler Tahkikat Komisyonunun çalışkan azalarına idarehanede birşey bulamıyacaklarını anlatmıştı. Bir de matbaayı araştırmağa karar verdiler. Hep beraber dışarı çıkılıyordu. Bu sırada Kemal Özerin gözüne bir kapı ilişti. Kapı Metin Tokerin çalışma odasının kapısıydı. Kendisi İstanbulda olduğu için de kilitliydi. Özer kapının açılması için Bartınlıoğluna emir verdi. Genç AKİS çi anahtarın kendisinde olmadığını ve İsterlerse kapıyı kırabileçeklerini söyledi. İki sene evvel bir hırsız aynı şekilde girmiş, halı çalmıştı. Özer bir iki saniye derin ve ciddi düşündü. Sonra karar vermiş! gibi başıyla bir polis çağırdı. Kendiri leri gelinceye kadar kapıdan ayrılmamasını söyledi.

Aşağıda bekliyen iki otomobille AKİS in basıldığı Rüzgârlı Matbaanın yolu tutuldu. Matbaada Müessese Müdürü Mübin Toker bulunuyordu. Gerekli malûmatı komisyon azalarına verdi. Matbaa da sıkı sıkıya araştırıldı ve azaların hoşuna gidecek bir şey bulunamadı. Tekrar idarehaneye dönülmesi ve kapalı kapının kırılarak o odanın da araştırılmasına karar verildi. Başyazarın odası kapısı kırılarak araştırıldı. Odada esasen fazla bir şey yoktu! ,.

Araştırmanın ortalarında Özer elini yeleğinin cebinden kısa bir müddet için çıkararak bir daktilo istetti. Daktilo getirildi. Ulusçulardan Teoman Karahunun önüne koyuldu ve Özer büyük bir ciddiyetle Bartınlıoğluna dönerek :

"— Şu ağzınızdaki sigarayı lütfen söndürün Atilla bey! Biraz fazla samimi olduk galiba.. İfadenizi ala-

Generaller gençler arasında
. Biri başladı, diğeri bitirdi

S.B.F. nin muazzam nümayişi

Bu defa tasvip ediyorlar

cağız."

Bartınlıoğlu şaşırmıştı. Esasen samimi olmağa hiç niyeti yoktu. Canını sıkan yeni yaktığı Harman sigarasının ziyan olmasıydı. Sigarayı yüreği "cız" ederek söndürdü.Özerin sorduklarına cevap vermeğe başladı. Sualler Komisyonun geldiğinden beri konuşulan şeylerin kâğıda dökülmesiydi. Aranılan yazıyı kim yazmıştı? Metin Toker ne iş yapardı? Bartınlıoğlu hangi yazılan yazmıştı? Kurmay Heyeti kimlerden müteşekkil di ?

Bartınlıoğlu bütün bunlara soğukkanlılıkla ve doğru cevap verdi. Komisyon azalarının aldıklan cevaplardan memnun olmadıklan yüzlerinden belli oluyordu. Bunları birkaç saat evvel Kurtul Altuğ da söylemişti. Onlar başka şeyler arıyorlardı. Mesela Bartınlıoğlu demeliydi ki :

"— C.H.P. ihtilâl hazırlamakta-, dır. Bu yazıda kasdedilen de bu ihtilâl metodlarıdır. Esasen Metin Toker bütün bu işlerin basında bulunmaktadır. Hattâ İstanbul hadiselerini organize etmek için şimdi kendisi İstanbuldadır."

Genç gazeteci Tahkikat Komisyonu azalarını memnun edemediğini anlamıştı. Yüreği parçalandı. Hiç değilse bu kadar yorulan milletvekillerine bir şey ikram etmek düşüncesi içinde üç milletvekilini bir kadeh bir şey içmeye davet etti. Özer teklifi pek beğendi ama işi olduğu için gelmesinin imkânsız olduğunu belirtti.

İşini bitiren Komisyon azalan dışarı çıkarken Kemal Özer pek meraklı olduğu Spor - Toto oyunu için gazetecilerin fikrini sormaktan kendini alamadı. Cebinden çıkardığı Spor - Toto kuponunu Bartınlıoğluna göstererek oynadığı oyun hakkında fikir serdetmesini rica etti. Bartınlıoğlu tevazuyla başını öne eğdi ve:

"— Aman beyefendi.. Su sıralarda sizlerin karşısında fikir serdetmek kimin haddine.. Her halde en münasibini oynamışsınızdır" dedi ve manasını odada bulunanların, hepsinin pek iyi anladığı küçük bir kahkaha atarak azalara iyi geceler diledi.

Halkın sevinci

07 Mayıs hareketi bütün bu hâdiselerin tabii neticesi olduğundan dolayıdır ki, daha ihtilâlin ilk haberleri duyulduğunda yurt bir bayram neşesine boğuldu. İhtilâl Ankarada gerçekleştiğinden en büyük sevinç başkentteydi. Nitekim o sabah saat dörtbuçuk, beş sularında Bahçelievler 6. sokaktaki bir apartmanın üçüncü katında oturan yirmisekiz yaşlannda genç bir kadın, deliler gibi odadan odaya koşuyor, bütün ev halkını uyandırıyor, bir yandan ağlıyor, bir yandan gülüyor, bir yandan bağırıyordu: "Uyanın! Kurtulduk! Müjde! İhtilâl çıktı" Kesik kesik, birbiriyle bağlantısı az bulunan kelimelerin bütünü olanları bütün açıklığı ve berraklığı ile ifade edebiliyordu. Genç kadın bir çocuğuna bir kocasına, bir annesine, bir kardeşine sarılıyor, balkona çıkıyor, yerinde duramıyordu. "Şimdi, şimdi radyoda dinlet dim! Ordu idareyi ele aldı!" Uykudan birden bire uyandırılan ev halkı kısa bir şaşkınlık anından sonra birbirine sarılmaya, öpüşmeğe, ağlamağa ama bu sefer sevinçten ağlamaya başlamışlardı. "Bayrak!" dediler, "Nerede bayrağımız?" Telâş ve heyecandan, her zaman büyük bir titizlik ve itina ile sakladıkları bayraklarının yerini bile bulmakta güçlük çekiyorlardı. İki bayrağı birden balkonlarına astılar! Karşı evlerin balkonları da doluydu. Oralarda da bir telâştır, bir sevinçtir gidiyordu. Çevredeki bütün balkonlar kısa zamanda bayraklarla donandı.

Evin dörtbuçuk yaşındaki küçük kızı, "Anneciğim ne oldu? Babacığım ne oldu?" diye durup dinlenmeden soruyordu. Kimsenin çocuğun sorusunu cevaplandırmaya vakti yoktu! Yalnız kendi heyecanları, sevinçleri ile başbaşaydılar. Sonunda küçük kızına annesi cevap Verdi: "Adnan Menderes düştü çocuğum!" Çocuk bir an şöyle bir duraladı, verilen cevabı pek kavrıyamamıştı. Yeniden annesinin eteğine yapışıp sordu: "Anneciğim, Ad-nan Men-de-res kuyuya mı düştü!" Bütün ev halkı kahkahadan kırıldı. Bu sefer babası sarıldı kızına, kucağına aldı, yanaklarından öptü: "Evet ya kızım kuyuya düştü. Kendi kazdığı kuyuya kendisi düştü!"

Aynı gün öğleden sonra ise otuz beş yaşlarında bir *genç* adam şöyle diyordu:

"— Dünyanın hiç bir yerinde ve tarihin hiç bir devrinde bu kadar kısa süren, bu ölçüde sükûnet içinde yapılmış, bu derece halkın desteğine mazhar olmuş, böylesine bir bayram havası içinde karşılanan bir ihtilâl hareketi yapılmamıştır!"

İhtilâl gününün öğleden sonrasında saat 16 dan itibaren, yani harekâtın başlamasından on iki saat sonra, Başkent halkının sokaklarda serbestçe dolaşmasına müsaade edilmişti. Harekâtın ilk saatlerinde bütün memleket uykuda bulunduğuna, ancak sabahın beşinde altısında hâdiseden haberdar olduğuna göre, demek ki on saatlik ilk tedbir mahiyetinde bir sokağa çıkma yasağı konmuştu. Böylesine rahatlık içinde, huzur içinde, halka güven içinde yapılmış, ve başarılmış bir başka ihtilal var mıydı? Doğrusunu söylemek gerekirse, ilk sokağa çıkma yasağına ait tebliğ de halkı büyük kütleler hâlinde olmamakla beraber sokağa çıkmakdan alıkoyamamıştı. Alıkoyamamıştı, çünkü bütün halk öylesine dolmuştu, öylesine sıkılmıştı ki, onu kendinden geçirircesine sevince boğan böyle bir hareketi alkışlamak, kurtarıcılarını selâmlamak, bağrına basmak, öpmek isteğinden hiç bir tedbir alıkoyamazdı. Esasen, bütün Ankara sokaklarını vızır-vızır tarayan Ordu birlikleri de, -subayından Harbiye ve Yedek Subay talebelerine, erlerine kadar- bu misli görülmemiş sevgi gösterilerine engel ol-

milyarlardı. Nöbetteki askerlere hemen hemen bütün kadro Harbiye ve Yedek Subay talebelerindendi- evlerden ayranlar, sürahi sürahi sular, pastalar, yemişler taşınıyordu. Yaşlı bir kadın bir eliyle gözyaşlarını silerek levent boylu, sarışın, gepgenç bir Harbokulu öğrencisinin sırtını sıvazlıyor, sonra kendi elcağızı ile yaptığı ayranı ona uzatıyordu. Yaşlı gözleri pırıl pırıl parlıyordu. İhtiyar kadının yaşlı gözlerinin içi mutluluk doluydu. "Al evlâdım, diyordu, al benim aslan yavrum, al benim yiğit çocuğum, elimle yaptım. İç! Yorulmuşsundur. Al benim yiğitten. Allah sizi memlekete bağışlasın yavrucuğum. Allah sizden kumandanlarınızdan razı olsun evlâdım. Kurtardınız bizi!" Levent boylu, sarışın, yiğit Harbiye talebesinin alnında, namuslu ter damlacıkları birikmişti. Hiç yorgun değildi. Dimdikti. Gözlerinden alevler saçıyordu sanki. İhtiyar kadının sözleri, ter damlaları kadar namusta yaşlarla gözlerini doldurdu. Yaptığı işin önemini, büyüklüğünü, yüceliğini, işte burada, bu yetmisini bulmuş ihtiyar kadının sözleriyle daha da derinden anlıyordu. Mutluluğu sonsuzlaşıyordu. "Sağol büyükannem!" "Siz, asıl siz sağolun evlâtlarını. Asıl siz sağolun ki bu memleket yaşasın! *Ben* daha yaşasam da ne olacak ki.. Ama siz! Sizler."

"Nazik İhtilâl"

Kızılay semtinde durum daha başka türlü değildi. Öldürücü kurşunların çıkması için yapılmış tüfeklerin namluları genç kıtların, kadın erkek Ankaralıların kucak kucak attıkları çiçeklerle doldurulmuştu. Mermi çıkacak namlu ağzında bahar çiçekleri! Bunlar sanki çiçek değil, bütün bir milletin yediden yetmişe yürekleriydi. Hürriyet aşkıyla çırpınıp duran, insanca yaşamaya yüzde yüz hak kazanmış, asil ve büyük bir milletin topyekun ve aynı gaye için çarpan yüreklerinin çiçeklenişiydi sanki! '

Saat onaltıda Ankaralılara sokağa çıkma serbestisi verilince, yediden yetmişe bütün Ankaralılar sokaklara doldular. Bu gerçek görülecek bir manzaraydı. "Baba ekmeği yiyen bir avuç mektep çocuğu", "sergerde" diye tarif edilen kütlenin ne olduğu, avuçlara sığmayacak ölçüdeki büyüklüğü ve ihtişamı göz kamaştıracak şekildeydi.

Cebecide yapılan nümayiş
Kuvvet birlikten doğar

Lozan meydanındaki Atatürk Anıtının önünde eller üstünde havaya kaldırılan bir binbaşı, binlerin yaptığı ernsalsiz ısrar karşısında konuşuyordu: "Ordu ve halk diye iki ayrı grup yoktur! Siz ordusunuz. Biz sizden bir parçayız. Atatürkün izinde yürüyen, Atatürk devrimlerine inanmış bir kütleyiz. Sizin hizmetinizdeyiz. Biz, bize düşeni yaptık!"

Bu büyük bir tevazu içinde yapılmış olan kısa konuşma, Atatürk anıtını çevrelemiş binlerce kişiyi bir anda çılgınca coşturuyor, yer gök alkışdan inliyordu.

Askeri birliklerin geçişleri her seferinde ardı kesilmeyen sevgi gösterileriyle karşılanıyordu. Görevlilerin halkın trafiği aksatmaması için aldıkları tedbirlerdeki anlayış da görülmüş, işitilmiş şeylerden değildi. Onbinlerce kişinin bu rakam uydurulmuş rakam değildir. Devşirme kalabalık sayısı az değildir. Kızılay Meydanından Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi önüne kadar her santimetre kareyi doldurmuş olmasına rağmen itilen, tartaklanan, coplanan yumruklanan tek kişi yoktu. Bütün bu kesif kalabalığa rağmen askeri vasıtalar yol alabiliyor, vazife görebiliyorlardı. Bu ölçüde bir kalabalığa rağmen, tek kişinin burnunun kanamaması, trafiğin kapanmamasında elbette bir sır vardı. Bu sır, Ordu ile halk arasındaki sevgiye, güvene dayanan kaynaşmaydı. Yolu açmakla görevli olanlar halkın üzerine copla süngüyle, dipçikle, tekme, yumruk ve küfürle yürümüyor, sadece rica ediyordu: "Lütfen biraz geri çekilir mi nisiniz arkadaşlar? Vasıtaların geçmesine imkân verelim. Mümkün olduğu kadar kaldırımlardan yola inmemeğe çalışalım." O kabaran, coşan binlerce kişi, bu insanca muameleyi sevgiyle karşılıyor, bir anda yol açılıveriyordu. "Lütfen.. rica ederim.." Bütün sözler "lütfen" le başlıyor "rica ederim"le bitiyordu. Halk, o coşan, kabaran halk bu incelik karşısında aynı! şekilde hareket ediyordu. Denebilir ki, bugüne kadar,böylesine büyük kütlelerin toplandığı bir sırada halkla emniyeti ve nizamı muhafazaya memur olanlar arasında böyle bir anlaşma ve dayanışma görülmemiştir.

Olayların içinde insan selinin ortalık bir yerinde gösterilere katılan ortayaşlı, mütevazı giyimli biri, yanındaki arkadaşına bu manzara karşısında şöyle diyordu:

"Bu nazik muamele tarzına bak, birader ! Görülmüş şey mi ? Bu hareketin adını ben koydum: Nazik

Sonu gelmeyen "Ya ya ya, Şa şa şa"lar

Kızılaydaki İş Bankası önünde iki kadın, işte o kalabalık içinde birden bire karşılaştılar. Arkadaş oldukları belliydi. Biri beyaz çiçekli yazlık bir elbise giymişti. Sarı saçlı, orta yaşlıydı. Karşıdan gelen ondan biraz daha gençti. Etek bluz giymişti. Bir anda sarmaş dolaş oldular. Kendilerini unuturcasına haykırışıyorlar, öpüşüyorlar, "'ağlaşıyorlardı. "Kurtulduk!" diye bağırıyorlardı. "Hürriyet ne güzel şeymiş" Sonra ikisi birden kalabalık seline katılıp "Ya ya ya, Şa şa şa, Türk Ordusu çok yaşa!" avazeleriyle koşarak kayboldular.

Aylardır, hattâ yıllardanberi Ankara halkının gülmeyen yüzü ilk defa olarak gülüyordu. Onbinlerce kisi semt semt, yılların biriktirdiği, sı-

kıştırdığı bütün duygularını açığa vuruyor, gülüyor, oynuyor, dansediyor, **şarkı** söylüyordu, yolun sol yanından "Dağ başını duman **almış**" marşıyla yürüyen binleri, sağ yan**dan** bir başka binlerce kişilik "Harbokulu" marşını söyleyen kalabalık takip ediyordu. Balkonlar, damlar, saçaklar, ağaçların üzerleri insandan geçilmez haldeydi. Türk bayrakları, Atatürkün birbirinden güzel, birbirinden büyük eb'adlı, çerçeveli fotoğrafları ellerde, başlar üzerinde taşımıyordu.

Sokakları, caddeleri, meydanları dolduran bütün Ankaralılar kendi kendilerine şaşıyorlardı. Ne kadar doluydular? Diledikleri gibi, sesleri kısılıncaya kadar bağırmak, hürriyet türküsü söylemek ne güzel şeydi! Karışan hiç kimse yoktu. Türk

layan grupların birinde saçları hafif kırlaşmış orta yaşlı bir vatandaş yüksek sesle konuşuyordu: "Söyledi, İsmet Paşa söyledi bunlara akıbetlerini. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam, dedi. Dinlemediler. Mukabele olarak Paşayı Meclisden attılar. Dinlemez misin? Millete değer vermez misin? Hür yaşamış bir milleti esir etmek, bende etmek ister misin? İşte sonun! Şimdi onları İsmet Paşa da kurtaramaz!"

27 Mayıs günü saat 16 dan yasak saatine kadar bütün Ankaralılar çılgınlar gibi şimdiye kadar eşi ender görülen bir bayram havası yaşadılar. Evlerine döndüklerinde yepyeni, parlak bir geleceğin güveni içinde yorgun vücutlarım dinlendirmek üzere yattılar. Uzun zamandan beri mutlaka ilk defa bu kadar rahat, bu

ve Tarih-Coğrafya Fakültesi önünde Atatürk

Gençliğin kuvvet menbaı

Silahlı Kuvvetlerinin her adımda silâh elde vazife başında olmasına rağmen, kendilerine müdahale eden bir Tanrıkulu yoktu. Korku yoktu artık. Fısıltı gazetesi iflâs etmişti. Dileyen dilediğini, istediği ses tonunda söyliyemiyordu. Şüpheli bakışların altında ezilmekten kurtulmanın, en yakınlarına içini açabilmekden sakınmanın, her an başında bir cop darbesinin açısını hisseder olmanın o anlatılmaz zulmü yoktu artık. İşte sokaktaydı. İşte hürdü. İşte, güvendiği, bütün varlığını, bekasını, kurtuluşunu, namusunu, istiklâlini yiğit ellerine teslim ettiği kahraman Türk Ordusu onu zulümden, iftiradan, kahırdan, hürriyetsizlikten, adaletsizlikten kurtarmıştı.

Cebeci caddesi boyunca yol kenarından, kafileleri seyreden, alkış-

kadar emin, bu kadar güzel bir uyku uyudular.

Yeni gün

28 Mayıs sabahı Türkiyenin yeni bir, "ikinci gün"ü başlıyordu. Ufukta yepyeni bir güneş doğdu. Dinlenmiş vücutlar yataklarından dipdiri kalktılar. Radyo marşlar çalıyordu. Aydınlık, güleç yüzler sabahı yürekten gelen '"Günaydın" larla karşıladılar. Sonra Ankara, yeni günle birlikte sokaklara döküldü. Meşhur Meclis Tahkikat Komisyonunun kuruluşu bununla ilgili kanunun yayınlanışı, Örfi İdarenin ilân edilişinden sonra, gazetelerde sık sık görülen başlıklardan biri de şuydu: "Ankarada Kızılay semtinde cereyan eden hâdiselerin neşri yasak edildi". Ankaranın Kızılayı son bir ay içinde dalma "neşri yasak" edilen hâdiselerin merkezi hâline gelmişti. Gerçi bütün yasak tedbirlerine rağmen "fısıltı gazetesi" bütün teferruatı ve mükemmeliyetiyle gereken yayım yapıyor. "hâdiseler!' i olduğu gibi en uzak yerlere kadar ulaştırıyordu. Şimdi Ankaranın gene o ''neşri yasak" edilen hâdiselerin merkezi haline, gelmiş olan ve bütün memlekette böylece şöhrete ermiş Kızılay semtinde kurtuluş ve yeni bir kuruluşun bayramı yapılıyordu. Görülmemiş baskıya, copa, dayağa, zulme rağmen Kızılayda toplanan, göğsünü, tertemiz alnını, yirmi, beş yaş baharını süren taptaze ömrünü, memleketinin kurtuluşuna adamış, Atatürkün Cumhuriyeti ve inkılâplarım emanet ettiği Türk Gençliği elbette böyle bir dikta rejiminden kurtuluşun ve yepyeni bir kuruluşun başlangıcında kendisinden 'bekleneni yapacak, gür ve namuslu sesi vatan ufuklarında bir baştan bir başa çınlıyacaktı. Başka türlü olabilir 'miydi ki ? Ölen, yaralanan, hapsedilen, zulme katlanan, sorumlu hükümet başkanının ağzından hakarete uğrayan, istiskal edilen ama benliği ruhu mânâsı ve gayretiyle maddi ve siyasi hiç bir hırsın esiri olmadan sadece Türk inkılâp ideallerine bağlı, Atatürke inanmış, vatanin selâmeti, hürriyeti adına hayatını fedaya hazır bir gençlikle bütün tarihi şanlı ve şerefli, haysiyetli yaşama mücadelesiyle geçmiş, tarihi doldurup taşıran kahramanlar yetiştirmiş bir milletin asil ve şerefli, evlâtları böyle geleceğin parıltılarını, mutluluğunu müjdeleyen bir günde ne yaparlardı ? İşte Ankara, Türk yurdunun başkenti olmaya lâyık olduğunu bir kere daha ve kat'iyyen itirazsız şekilde isbât eden bir olgunluk ve ihtişam içinde onu yaptı. Yani, Türke has gurur içinde, Türke has nizam 've intizam içinde, yüreğini doldurup taşıran dileğini, sevincini, Türk Ordusuna sarsılmaz güvenini yeniden, yepyeni biçimler, örneklerle gösterdi. En ufak bir müdaheleyi gerektirmeyen, en küçük bir karışıklığa sıkışıklığı, rahatsızlığı olmayan ve ardı kesilmek bilmeyen, birbirinden manâlı, birbirinden güzel, birbirinden asil gösterilerle Ankara 28 Mayıs gününü tamamladı.

Atatürk izindeyiz

Evet, Atatürk izindeyiz. 28 Mayıs, günü sabahın erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar Ankara ufuklarım çınlatan ses bu oldu: Atatürk izindeyiz. Yurtta sulh cihanda, sulh. Bütün yüksek okullar, fakülteler, meslek okulları, liseler, kolejler bir gün öncenin hazırlıksız heyecanını 28 Mayıs sabahı daha hazırlıklı,

Tıp Fakültesinde sessiz yürüyüş
Sessiz fakat manalı

daha düzenli bir şekilde tamamladılar. Mülkiye, Veteriner Fakültesi, Tıp Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü bütün liseler, meslek okulları, otobüsler, kamyonlar, taksiler dolusu bütün Ankarayı bir baştan bir başa dolaştılar. Her topluluğun önünde Atatürkün en azından üç dört tane, ancak dört beş kişi tarafından taşınabilecek büyüklükte resimleri görülüyordu. Sonra ellerde yükselen, dalgalanan Türk bayrakları.. Sonra sayısız dövizler.. Sonra ardı arkası kesilmeyen haykırışlar.. Gök, Ankaranın parlak, aydınlık göğü, yüzbinleri bulan Ankaralının Türk Ordusuna, Atasına, hürriyetine inanını bağlılığını, güvenini belirten haykırışlarından neredeyse çatlıyacak dereceye gelmişti.

Ellerde taşınan büyük Atatürk portrelerinin hepsinde Atatürk gülüyordu. Atatürk memnundu. Atatürk mes'uttu. O yıllarca önce buyurdu, düşman çizmelerinden kurtarıp yepyeni bir vatan yaratırken çağdaş dünya milletleri hizasına erişmiş büyük ve mes'ut bir Türkiyenin kuruculuğunu yaparken en büyük güveni gençlikti. Eserini de ona emanet etmişti. Şimdi, bu kutsal emanetini nasıl yiğit, korkmaz ve sağlam ellere bıraktığını görmekten, eserinin devamına ve mükemmelleştirilmesine azmetmiş, kenetlenmiş bir kütle hâline gelmiş en küçüğünden en büyüğüne kadar askeri, öğrencisi ve her hangi bir vatandaşına kadar bütün milletin nasıl kendi izinde olduğunu görüyordu. Bundan ötürü elbette mes'ut, elbette memnun, elbette rahattı.

Sayısı hesaba sığmayan vasıtalara binmiş, sayısı hesaba gelmeyen kalabalığın toplandığı meydanlar saatlerce dolup dolup boşaldıktan sonra yön Anıt Kabre çevrildi. Anıt Kabir yollarında sayısız bayraklar, dövizler, kamyonlar, otobüsler, otomobiller dolusu Ankaralı, bir o kadar da yürüyen Ankaralı vardı. Bütün Ankara Atasına koşuyor, onun ruhlara huzur ve sükûn veren, onun kişiye yeni bir çalışma hızı, şevki veren manevi huzurunda misli görülmemiş bir bağlılık içinde saygıyla eğiliyor, bütün ruhlar yeniden yıkanıp temizleniyor, yeni güçler kazanılıyor, memleketin geleceğine Atatürk izinde olmanın şerefine bir kere daha inanılıyor, daha dik, daha emin, daha güvenli olarak çıkılıyordu.

Öğleden sonra başlayan yağmura rağmen Ankara sokakları boşalmadı. Yağmur bütün bütün dinince de gene Ankaralılar, sokaklara döküldü. Hürriyetin tadını, dilediği gibi konuşmanın, oynayıp zıplamanın tadını herkes sonuna kadar çıkardı. Yol boylarınca öbek öbek kan ter içinde, kendinden geçercesine oyunlar oynandı. Her seferinde yeniden marşlar, türküler söylendi. Ordu bir kere daha, bir kere daha bitmek tükenmek bilmezcesine alkışlandı, bağırlara basıldı.

Bütün bu yüzbinlerin sokaklara döküldüğü günün en erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar meydanları, caddeleri dolduran misli ender görülen kalabalığa rağmen tek kişinin burnu kanamadı. Kimse kimseye kem gözle bakmadı. En ufak bir hâdise olmadı. Neden? Daha bir hafta ongün önce üçbeş kişinin biraraya gelmesinden korkulurken şimdi yüzbinler birbirleriyle sar--aşdolaştı ve hiç bir şey olmuyordu. Herkes dom doya bağırıyordu. Karışan yoklu. Ama hadise de yoklu.

Bu Türk milletine has bir olgunluğun, efendiliğin, kendini bilirliğin inkâr kabul etmez müşahhas ve muhteşem bir tezahürüydü. Demek milleti saymamak, milleti bilmemek, milletin, hasletlerinden habersiz olmak, millete rağmen "icra-i hükümet veya saltanat eylemek" mümkün değildi.

Niçin bu millet yedisinden yetmişine Atatürk'ün izindeydi? Bunun gerçek sebebini ve mânasınıj kavramak, anlamak için Türk milletini yakından tanımak ve bilmek gerekti. Türk milleti, Atatürkün izindeydi, çünkü Atatürk millete rağmen ona hükmeden bir adam değil, milletinin' bütün hasletlerini, yakından tanıyan, bilen, milletine inanan ve işbaşında kalabilmek, milletin sevgilisi olabilmek için ona inanmak, onunla birlikte çalışmak gerektiğini teşhis ve tatbik eden bir büyük önderdi. Çünkü Atatürk 1923 yılı martında şöyle diyordu: "Ben zannediyorum ki, efrad-ı umumiye-i milletin hiç birinden fazla yüksekliğe malik değilim: Bende fazla teşebbüs görüldüyse bu benden değil milletin dan çıkan bir teşebbüstür. Sizler olmasaydınız, sizlerin vicdanı tekrarlâtınız bana nokta-i istinat tenkil etmemiş olsaydı bendeki teşebbüsatın hiç biri olamazdı. Millete ait meziyetleri yalnız eşhasa atfeden zihniyet, eski idarelerin sistem ve usul meselesinden neşet ediyordu."

İşte, "millete ait meziyetleri eşhasa atfeden zihniyet" tir ki, kuruluş hâlindeki genç Türk demokrasisini bir çıkmaza sürüklemiş, kardeş kavgasına götürecek içinden çıkılmaz bir duruma sokmuştu. "Eski idarelerin sistem ve usul" ünün bir tatbikinden ve herhalde bunun da en kötü tatbikinden dolayıdır ki her zaman Türk milletinin kurtarıcısı olmuş olan Türk Silâhlı Kuvvetleri işe el koymak ihtiyacını ve zâruretini hissetmişti. Hem de, tam zamanında ve yerinde olarak..

Gecenin geç saatinde yorgunluğunun, sesinin kısıklığının farkında bile, olmadan evlerine dönen mes'ut ve bahtiyar bir grup Yeni [Mahallenin otobüs durağına gelmişlerdi. Konuşuyorlardı.Biri dedi ki : "İnönü bunları uyardı. Ama onlar Öylesine bir "hab-ı gaflet" içindeydiler, öylesine kendilerinden geçmişlerdi ki bu uyarmayı duymadılar bile. Hatırlarsınız, İnönü demişti ki, vatandaşlarıma emniyetle haber veririm ki, esasen azlıkta olan kanun dışı partizanların mecalleri zayıflığın son haddine gelmiştir. Tarumar olmak yolundadırlar."

Gerçekten ''tarümar" oldular!